

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 4/1'2018

(видається з 1994 року)

ISSN 2409-1944

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних і юридичних наук

Наказ Міністерства освіти і науки України від 21 грудня 2015 р. №1328 (економічні науки), Наказ Міністерства освіти і науки України від 11 липня 2016 р. № 820 (юридичні науки). Реєстраційне свідоцтво серії КВ № 21620-11520ПР від 12 жовтня 2015 р.

Рішення Аудиторської палати України від 21.12.2017 № 353/10 (фахове видання з обліку та аудиту).

Журналу присвоєно міжнародний ідентифікаційний номер ISSN 2409-1944 та включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Таврійським національним університетом ім. В.І. Вернадського та Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол № 11 від 10 квітня

2018 року) та Вченою Радою Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського (Протокол № 12 від 12 квітня 2018 року). Повний або частковий передрук матеріалів журналу допускається лише за згодою редакції.

Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 25.04.2018

Формат 60/84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: 01001, м. Київ, вул. Хрещатик, 44

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

Суб'єкт видавничої
справи

© "Аналітик", 2018
© "Економіка. Фінанси. Право",

2018

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес
центр"

Керівник редакційної колегії з економічних наук:

Бутинець Тетяна Анатоліївна, д.е.н., професор, головний науковий співробітник Наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ м. Київ

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Бондар Валерій Петрович, професор кафедри аудиту КНЕУ, директор аудиторської фірми "HLB UKRAINE", член Аудиторської палати України

Величко Олена Георгіївна, Радник Першого віце-прем'єра міністра України – Міністра економічного розвитку і торгівлі України, член Аудиторської палати України

Вініченко Ігор Іванович, д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії та економіки сільського господарства Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

Даций Олександр Іванович, д.е.н., професор, Заслужений працівник освіти України

Іванюта Василь Фалімонович, д.е.н., доцент, професор кафедри бізнес-адміністрування та зовнішньоекономічної діяльності Полтавського університету економіки і торгівлі

Клименюк Микола Миколайович, д.е.н., професор.

Кондрашихін Андрій Борисович, д.е.н., доцент

Корецька Світлана Олександрівна, д.е.н., професор

Манцевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент

Невелєв Олександр Михайлович, д.е.н., доцент

Потишняк Олена Миколаївна, д.е.н., доцент, професор кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка

Прушківський Володимир Геннадійович, д.е.н., професор, перший проректор Запорізького національного технічного університету

Редько Олександр Юрійович, д.е.н., перший проректор з науково-педагогічної роботи, професор, академік НАСОНА, член Аудиторської палати України

Сук Петро Леонідович, д.е.н., доцент, професор кафедри бухгалтерського обліку і аудиту Національного університету біоресурсів і природо-користування України

Ткаченко Сергій Анатолійович, д.е.н., доцент, виконуючий обов'язки ректора Вищого навчального закладу «Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»

Царенко Оксана В'ячеславівна, д.е.н., доцент

Керівник редакційної колегії з правових наук:

Константинов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри адміністративної діяльності НАВС

Заступник редакційної колегії з правових наук:

Лоцихін Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, Заслужений економіст України

Члени редакційної колегії з правових наук:

Баймуратов Михайло Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Маріупольського державного університету, заслужений діяч науки і техніки України

Бичкова Світлана Сергіївна, д.ю.н., професор, заступник начальника кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

Василинчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України

Глушков Валерій Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач спеціальною кафедрою № 1 Національної академії Служби безпеки України, заслужений юрист України

Джужа Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, головний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України

Кампо Володимир Михайлович, к.ю.н., доцент, громадський діяч, заслужений юрист України

Клименко Олена Вікторівна, к.ю.н., доцент

Кононенко Леонід Миколайович, к.ю.н., професор

Копан Олексій Володимирович, д.ю.н., професор, провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування навчально-наукового інституту № 1

Литвин Олександр Петрович, к.ю.н., професор, професор кафедри публічно-правових дисциплін Університету сучасних знань

Луць Володимир Васильович, д.ю.н., професор, завідувач відділу проблем приватного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., доцент, професор кафедри кримінального права та правосуддя Запорізького національного університету, академік міжнародної кадрової академії, відмінник освіти України, радник юстиції

Приходько Христина Вікторівна, к.ю.н., професор

Фрицький Юрій Олегович, д.ю.н., професор

Шеф-редактор:

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління Аудиторської фірми "Аналітик", Заслужений юрист України

Технічний редактор:

Куцяк Олександр Анатолійович

Випусковий редактор:

Туманян Анна Оганесівна

ЗМІСТ

О.М. БОНДАРЕНКО, Т.С. ЧАЙКОВСЬКА. Переоцінка основних засобів підприємства	4
Л.В. ЧУПРИНА, Ю.Ю. ЛОБАНОВА. Управління витратами підприємства як основа підвищення його рентабельності	8
Т.Е. ГОРОДЕЦЬКА, В.А. ПІКІНЕР. Особливості побудови системи оподаткування фізичних осіб в Україні	12
С.Г. КАФЛЕВСЬКА, В.Ю. ВОВК. Сучасний стан розвитку міжнародної торгівлі в Україні	15
Ю.О. КОСТЕНКО, О.М. ДРЮК. Особливості обліку екологічних витрат промислових підприємств	22
О.М. ЛУК'ЯНЧУК, К.П. ТЕЛЮХ. Стратегія інноваційного розвитку України	27
О.О. ОЛЕЙНИКОВА, А.Е. БОЙКО. Комунікаційний менеджмент в системі управління діяльністю страхової компанії	30
Г.В. ТЕПЛІНСЬКИЙ, І.О. НІКОЛАЄВА. Поведінкові моделі підприємства та адаптивність до сучасних мінливих умов	33
В.І. ЗАХАРЧЕНКО, О.В. БАЛАХОНОВА, М.І. СКАЛОЗУБ. Оцінка конкурентоспроможності підприємств туристичної сфери на основі конкурентного аналізу характеристик їх продуктів	38
М.О. ГУБА, Л.О. АЛЕКСЕЄВА. Інтернет-банкінг: рівень розвитку, перспективи функціонування та пропозиції щодо вдосконалення даної системи	42
О.Є. ДАХНОВА. Аналіз реформування єдиного соціального внеску	45
О.В. ГОРБУНОВ. Підвищення дієвості контролю у системі бюджетного менеджменту: взаємозв'язок державного та місцевого рівнів	49

БОНДАРЕНКО

Ольга Михайлівна

bondarenko_olga_@ukr.net

УДК 336

ПЕРЕОЦІНКА ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ
ПІДПРИЄМСТВА

ЧАЙКОВСЬКА

Тетяна Сергіївна

tania.chayka1997@gmail.com

REVALUATION OF THE ENTERPRISE'S
FIXED ASSETSк.е.н., доцент, Національний
авіаційний університетстудент, Національний
авіаційний університет

У даній статті розглядається питання проведення переоцінки основних засобів, її вплив на прийняття управлінських рішень та фінансово-господарську діяльність підприємства. Відображення даної операції в обліку відповідно до вимог міжнародних стандартів.

В данной статье рассматривается вопрос проведения переоценки основных средств ее влияние на принятие управленческих решений и финансово-хозяйственной деятельности предприятия. Отражения данной операции в учете в соответствии с требованиями международных стандартов.

In this article the issue of revaluation of fixed assets and its influence on the adoption of managerial decisions and financial and economic activities of the enterprise are considered. The mapping of this operation is in accordance with the requirements of international standards.

Ключові слова: основні засоби, переоцінка, облік, дооцінка, уцінка

Ключевые слова: основные средства, переоценка, учет, дооценка, уценка

Keywords: fixed assets, revaluation, accounting, additional valuation, valuation

ВСТУП

Одним із головних аспектів, який відіграє важливу роль у підвищенні продуктивності праці підприємства є достатня кількість основних засобів та їх раціональне використання. Облік основних засобів за первісною вартістю має достатню кількість переваг, але існуючі методи оцінки за даним показником не припускають можливості впливу інфляції та інших ринкових механізмів під час встановлення вартості на об'єкти основних засобів. Тобто, значну роль відіграє переоцінка об'єктів основних засобів підприємства на поточний момент, так як вартість вже є визначеною, коли потрібно приймати управлінське рішення та надає можливість порівняти вже визначені вартості об'єктів, які відображаються в бухгалтерському обліку підприємства. Процес здійснення переоцінки є досить вагомим, але в свою чергу потребує чимало зусиль для свого проведення. Це в свою чергу пов'язано із непростими методами, за допомогою яких знаходять своє відображення в обліку результати проведеної переоцінки. На це мають вплив різні фактори, наприклад: новітня економічна термінологія, складність формулювання положень нормативних актів та суперечності між їх нормами. Саме тому дослідження та аналіз методології проведення переоцінки і відображення результатів в обліку, наразі є досить актуальними. Дане питання було розглянуте багатьма науковцями, зокрема, Н. Багатко, М. Білуха, Ф. Бутинця, Ф. Вуд, С. Голов, О. Голованов, Р. Грачова, М. Дем'яненко, В. Завгородній, Г. Кірейцев, В. Кужельний, В. Линник, С. Максотов, В. Палій, М. Огічук, В. Сопко, Л. Сук, М. Чумаченко та ін. Однак процес проведення переоцінки та її наслідків і дотепер лишаються однією із найбільш досліджуваних тем.

МЕТА РОБОТИ – дослідити та проаналізувати методологію проведення переоцінки основних засо-

бів підприємства і способів відображення її результатів в обліку, враховуючи встановлені вимоги та міжнародні стандарти.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Основною інформаційною базою під час написання даної роботи стали доробки науковців, нормативні акти, періодичні видання.

РЕЗУЛЬТАТИ

В даний час у нашій країні відбувається процес змін в бухгалтерському обліку та приведення його до міжнародних стандартів. Проведення результативних заходів, які несуть вплив на розвиток економіки України та її інтеграцію у світове господарство, становить собою створення модерних принципів та методів управління діяльністю суб'єктів господарювання, в тому числі і основними засобами. Хороший стан основних засобів підприємства призводить до чудових економічних результатів та отримання економічних вигод у майбутньому. Одним із основних факторів через які основні засоби лишаються економічно цінними є їх переоцінка.

Як зазначається в п. 4 П(С)БО 7 «Основні засоби», основні засоби (далі – ОЗ) – це матеріальні активи, що утримуються підприємством з метою використання їх у процесі виробництва продукції, постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних та соціально-культурних функцій, строк корисного використання яких повинен бути більшим ніж один рік або операційний цикл, якщо він більший за один рік [1].

Враховуючи вимоги принципу обачності (ст. 4 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»), господарюючий суб'єкт не має право необґрунтовано підвищувати вартість необоротних активів, які йому належать. Під час проведеного дослідження нами було з'ясовано, що підпри-

емство має право здійснювати переоцінку основного засобу лише в тих випадках, коли їх залишкова вартість значно відрізняється від справедливої вартості на дату балансу, для того щоб зрівняти ці величини між собою (п. 16 П(С)БО 7 «Основні засоби»). На жаль, П(С)БО 7 «Основні засоби» не відображає якихось конкретних показників істотності відмінності залишкової вартості від справедливої, проте у п. 34 Методичних рекомендацій № 561 вказано, що порогом істотності для застосування переоцінки об'єктів основних засобів, можуть бути прийняті дві величини: або 1 % чистого прибутку (збитку) підприємства, або 10 % різниці між залишковою вартістю об'єктів основних засобів та їх справедливою вартістю [2]. Якщо, залишкова вартість об'єкту є значно вищою за його справедливую вартість, то проведення переоцінки є обов'язковим, так як це порушує принцип обачності. В протилежному ж випадку, коли залишкова вартість об'єкта є нижчою за його справедливую вартість, то процес проведення переоцінки здійснюється на добровільній основі, тобто за вибором керівника. У свою чергу, якщо під час експлуатації інших необоротних матеріальних активів та бібліотечних фондів вони підлягають процесу амортизації за допомогою методів «100%» або «50% на 50%», то за п. 27 П(С)БО 7 «Основні засоби» вони не підлягають переоцінці.

Як зазначалось раніше, процес переоцінки слід застосовувати, коли між залишковою та справедливою вартістю основного засобу є значна відмінність на дату балансу. Так, п. 3 П(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» зазначає, що дата балансу – дата, на яку складено баланс підприємства і зазвичай датою балансу є кінець останнього дня звітного періоду [3]. В такому випадку, в залежності від технічного стану основного засобу може виникнути уцінка об'єкта, так як його вартість може бути зменшена, внаслідок проведення переоцінки та дооцінка в тому випадку, якщо їх вартість збільшиться. Рішення про проведення переоцінки приймається керівником підприємства на основі проведеної інвентаризації або ж службової записки отриманої від бухгалтера. Вимога керівника провести переоцінку повинна бути підкріплена наказом. Якщо є потреба переоцінити якийсь із об'єктів ОЗ, то обов'язково потрібно переоцінити і всю групу ОЗ, до яких належить цей об'єкт (п. 16 П(С)БО 7 «Основні засоби»). Під даним поняттям слід розуміти певну кількість необоротних матеріальних активів, які схожі між собою технічно, за характером використання та призначенням (п. 4 П(С)БО 7 «Основні засоби»). Переоцінивши групу ОЗ один раз, підприємство повинно на регулярній основі переоцінювати її, щоб між залишковою та справедливою вартістю даних об'єктів не було значної різниці.

У процесі переоцінки ОЗ у бухгалтерському обліку проводиться переоцінка первісної вартості об'єктів та їх накопиченого зносу. Перш за все потрібно вирахувати індекс переоцінки. Даний коефіцієнт визначається підприємством самостійно, за допомогою ділення справедливої вартості об'єкта, який переоцінюється (підтверджена спеціалістом з оцінки) на його залишкову вартість. Отож переоцінена сума зносу та переоцінена вартість об'єкта вираховується множен-

ням первісної вартості та його накопиченого зносу на індекс переоцінки. Проведення даних обрахунків повинно бути підтверджено актом переоцінки, підписаним спеціальною комісією та підтвердженими керівником підприємства. Бажано, щоб до спеціальної комісії щодо переоцінки об'єкта входила особа – працівник підприємства, який має документ (сертифікат) який підтверджує кваліфікацію працівника по проведенню такого виду робіт. Як правило, ксерокопію сертифікату обов'язково підкріплюють до акту переоцінки об'єкта основного засобу. Абсолютна сума дооцінки (уцінки) вартості та зносу об'єкта ОЗ вираховується як різниця між даними показниками до і після їх множення на індекс переоцінки (п. 35 Методичних рекомендацій №561) [4].

В тому випадку, коли залишкова вартість об'єкта ОЗ дорівнює нулю, то його переоцінену залишкову вартість можна визначити додавши його справедливую вартість до переоціненої первісної вартості, не змінюючи суму зносу об'єкта. Для тих об'єктів, які й надалі експлуатуються обов'язково потрібно визначити ліквідаційну вартість (п. 17 П(С)БО 7 «Основні засоби»).

Після проведення переоцінки її результат оформлюється бухгалтерською довідкою, а безпосередньо дані про переоцінку згідно з п. 35 Методичних рекомендацій № 561 знаходять своє відображення у реєстрах аналітичного обліку основних засобів (інвентарні картки обліку основних засобів, книга обліку основних засобів, відомість обліку необоротних активів і зносу). Комісія господарюючого суб'єкта, визначає новий термін експлуатації об'єкта ОЗ, після процесу переоцінки, враховуючи їх технічний стан та рівень зносу. Отож, в майбутньому процес нарахування зносу відбувається на основі нової встановленої залишкової вартості, зміненого терміну експлуатації та можливо іншого методу його нарахування з місяця, наступного за місяцем проведення переоцінки [5]. Як зазначалось раніше, в процесі здійснення зміни вартості об'єкта потрібно залучати спеціально кваліфікованого оцінювача. У ст. 7 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» (далі Закон № 2658) зазначено, що професійна оцінка є обов'язковою під час переоцінки основних засобів для цілей бухгалтерського обліку [6]. Професійний оцінювач в свою чергу визначає справедливую вартість ОЗ, адже вона зазвичай визначається як ринкова ціна, а у процесі своєї діяльності оцінювач використовує термін ринкова вартість (абз. 4 і 5 ст. 9 Закон № 2658). Під час проведення переоцінки ОЗ, для використання даних у бухгалтерському обліку, оцінка майна здійснюється спеціалістом-оцінювачем, обов'язково (ст. 7 Закон № 2658). Згідно ст. 5 даного Закону суб'єктом оціночної діяльності може бути:

- суб'єкт господарювання – зареєстрований згідно чинного законодавства фізична особа-суб'єкт підприємницької діяльності, а також юридична особа незалежно від її організаційно-правової форми та форми власності, яка проводить господарську діяльність, має у своєму складі хоча б одного оцінювача та наявний сертифікат, який дозволяє їй проводити оцінюючу діяльність;
- орган державної влади та орган місцевого

самоврядування, які отримали повноваження на здійснення оціночної діяльності в процесі виконання функцій з управління та розпорядження державним майном та (або) майном, що перебуває у комунальній власності, та у складі яких працюють оцінювачі.

Інформація від оцінювача оформлюється як довідка, або ж як інший документ, який відповідає вимогам діяльності оцінювачів. Наступним етапом є створення первинної документації на основі якої проводиться відображення переоцінки в обліку. Певних визначених форм цих документів немає, тому кожний господарюючий суб'єкт має право створювати свої варіанти первинних документів (п. 2.7 Положення № 88). Згідно Інструкції «Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій» в обліку дооцінку (уцінку) ОЗ відображають на субрахунку 411 «Дооцінка (уцінка) основних засобів» рахунок 41 «Капітал у дооцінках». А під час проведення знецінення (уцінки) об'єкта цей процес відображається на субрахунку 975 «Уцінка необоротних активів і фінансових інвестицій». Слід зазначити, що суми втрат від зменшення корисності активів та їх накопичення відображаються на субрахунку 972 «Втрати від зменшення корисності активів». Коли, відповідно до П(С)БО 28 «Зменшення корисності активів», визнаються доходи від відновлення корисності активів, то їх відображення відбувається на субрахунку 742 «Дохід від відновлення корисності активів». У п. 18 цього П(С)БО вказується, що в тому випадку коли корисність активу перестає зменшуватись, то отримані вигоди від відновлення корисності активу відносяться до інших доходів, а ті активи, які в бухгалтерському обліку відображаються як ті, що були переоцінені, – зі збільшенням їх балансової вартості.

Згідно П(С)БО 7 «Основні засоби» сума проведеної дооцінки об'єктів необоротних активів, а також дооцінки ОЗ відображається у складі інших доходів підприємства, тому в бухгалтерському обліку для такого відображення застосовують субрахунок 746 «Інші доходи» [7]. Переоцінка має різний вплив на об'єкт оподаткування, що в свою чергу залежить від обсягу доходу підприємства за 1 рік. В тому випадку, коли дохід підприємства в рік становить менше 20 млн. грн., останнє має право не проводити коригування фінансового результату на різниці, для того щоб визначити об'єкт обкладення податком на прибуток. Але різниця, яка становить собою податкові збитки понесені в минулих роках, являється винятком. пп. 134.1.1 ПК) [8]. Наприклад, підприємцем-платником податків було вирішено не проводити коригування на різниці і дане рішення було відображено у відповідному документі. Виходячи з цього, він матиме право провести такого роду коригування, лише в тому періоді, коли його дохід перевищить 20 млн. грн. Слід відмітити, що одними із різниць, які виникають під час відображення в обліку проведених переоцінок об'єктів ОЗ та їх амортизації, виступають доходи та витрати. В тому випадку, коли підприємство має законне право не проводити розрахунок даних різниць, враховуючи і різниці безпосередньо пов'язані з ОЗ, то немає потреби вести окремий податковий облік ОЗ.

Отже, у підприємств дохід яких в один рік не перевищує 1 млн. грн., бухгалтерські доходи і витрати утворені внаслідок проведення переоцінки та які враховуються під час формування фінансового результату до оподаткування, несуть вагомий вплив на сам об'єкт оподаткування. Натомість, підприємства, які отримують дохід більший за 20 млн. грн. за рік, що виступає об'єктом оподаткування, зобов'язуються проводити корегування фінансового результату на різниці, відповідно до ПК. Різниці, які пов'язують із ОЗ, становлять собою вигоди та понесені збитки від відновлення корисності ОЗ, їх залишкова вартість та амортизація, різниці утворені внаслідок переоцінки. Умовою проведення корегування фінансового результату на такі різниці для підприємства є дотримання норм та значень вказаних у ПК, проводити розрахунок податкової залишкової вартості та нараховувати податкову амортизацію на ОЗ. Отже, підприємство повинно проводити не лише бухгалтерський облік, а й облік, який відповідає правилам вказаним у ст. 138 ПК у редакції після 1 січня 2015 р..

Для того щоб отримати повну, правдиву та своєчасну інформацію стосовно фінансово-господарської діяльності підприємства, потрібно чітко розуміти стан та вартість його активів, які в основному складаються із основних засобів. В свою чергу, вагомий вплив несе собою проведення їх переоцінки.

Отже, переоцінка основних засобів є запорукою достовірного та об'єктивного формування фінансової звітності підприємства.

ВИСНОВКИ

Під час фінансово-господарської діяльності підприємства наразі дуже важливу роль відіграє переоцінка вартості основних засобів і виступає однією із основних операцій у бухгалтерському обліку, так як виконує головне із завдань, приводить вартість ОЗ, що фактично відображається в обліку до ринкової вартості, що в свою чергу призводить до оптимізації бухгалтерського та податкового обліку. Це дає можливість достовірно визначити реальну вартість ОЗ, що тягне за собою і достовірне визначення інших показників та їх відображення в обліку.

Проведення переоцінки ОЗ це один із методів підвищити цікавість інвесторів до вашого підприємства, адже вчасно проведена переоцінка є дуже важливою, бо вона як наслідок підвищує рентабельність та ринкову вартість підприємства.

Отже, можна зробити висновок, що проведення такої процедури як переоцінка основних засобів може нести для підприємства позитивні наслідки:

- дозволяє стандартизувати бухгалтерський облік в порівнянні із національними і міжнародними стандартами бухгалтерського обліку;
- за допомогою даної процедури ми отримуємо реальну вартість необоротних активів підприємства;
- забезпечує адекватність та ефективність амортизаційної політики;
- призводить до більшої зацікавленості та довіри з боку потенційних вкладників, та підвищення ринкової вартості підприємства.

Список використаних джерел

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7

«Основні засоби» від 27.04.2000 р. № 92 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>.

2. Журнал «Дебет-Кредит» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://online.dtki.ua>.

3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» від 28.05.1999 р. № 137 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0392-99>.

4 Наказ Міністерства фінансів України «Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів» від 30.09.2003 р. № 561 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.help/law/561/>.

5. Сайт електронного видання Бухгалтер & Закон [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bz.ligazakon.ua>.

6. Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12.07.2001 р. № 2658-III. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2658-14>.

7. Офіційне видання державної фіскальної служби «Вісник» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua>.

8. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

ЧУПРИНА

Людмила Вікторівна
lvchuprina@meta.ua

УДК 658.15

УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ
ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОСНОВА
ПІДВИЩЕННЯ ЙОГО
РЕНТАБЕЛЬНОСТІ

ЛОБАНОВА

Юлія Юріївна
yulia.lobanova7777@gmail.comTHE ENTERPRISE EXPENSES'
MANAGING AS THE BASIS OF ITS
PROFITABILITY INCREASINGк.е.н., доцент, Харківський
інститут фінансів КНТЕУстудент, Харківський
інститут фінансів КНТЕУ

Стаття присвячена визначенню сутності методів управління витратами. У ній обґрунтовано взаємозв'язок вітчизняних та зарубіжних способів управління, а також наведено основні їх переваги й недоліки, що визначають доцільність використання кожного з методів для підвищення рентабельності підприємства.

Статья посвящена определению сущности методов управления затратами. В ней обоснованно взаимосвязь отечественных и зарубежных способов управления, а также приведены основные их преимущества и недостатки, определяющие целесообразность использования каждого из методов для повышения рентабельности предприятия.

The article is devoted to the definition of the essence of cost management methods. It substantiates the interconnection of domestic and foreign methods of management, as well as the main advantages and disadvantages that determine the feasibility of using each of the methods to increase the profitability of the enterprise.

Ключові слова: витрати, управління витратами, методи, рентабельність, підприємство

Ключевые слова: затраты, управление затратами, методы, рентабельность, предприятие

Keywords: costs, cost management, methods, profitability, enterprise

ВСТУП

Ефективність управління витратами підприємства є важливим і складним завданням, вирішення якого актуальне в умовах сьогодення. Різноманітність методів зумовлює потребу у досконалому вивченні їх сутності, переваг та недоліків, адже доцільне використання кожного методу сприяє підвищенню рентабельності підприємства в цілому.

Удосконаленню управління витратами приділяється значна увага з боку науковців. Зокрема, цю тему досліджували такі автори: Е.Ю. Воронова, Л.В. Нападівська, О.О. Непочатенко, В.П. Савчук, І.Б. Садовська та інші.

Натомість, залишається низка невирішених питань стосовно застосування новітніх методів управління витратами на вітчизняних підприємствах.

МЕТА РОБОТИ полягає в аналізі вже існуючих методів управління витратами, визначення їх характеристик, з метою прийняття обґрунтованих управлінських рішень для підвищення рентабельності підприємств.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Під час написання роботи використовувалися загальнонаукові та загально-філософські методи дослідження, а саме: аналіз, синтез, порівняння та узагальнення.

Методологічною та інформаційною основою цього дослідження є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти.

РЕЗУЛЬТАТИ

У сучасних умовах управління витратами означає

створення єдиної раціональної чітко й безперервно функціонуючої системи з певними цільовими установками та взаємопов'язаними елементами.

В науковій літературі існують різні трактування поняття «витрати», натомість, найбільш розповсюджене є визначення витрат відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», згідно якого витрати – це зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, яке призводить до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілу між власниками) [4, п. 3].

Управління витратами – це контроль за процесом формування, розподілу та використання витрат підприємства в результаті здійснення фінансово-господарської діяльності [5, с. 179].

Система управління витратами спрямована на розв'язання таких завдань:

- 1) контроль за ходом господарської діяльності підприємства;
- 2) виявлення впливу змін рівня, обсягу та структури витрат на обсяг виробництва та одиницю продукції;
- 3) збір, аналіз інформації про витрати;
- 4) нормування, планування витрат у розрізі елементів, виробничих підрозділів і видів продукції;
- 5) пошуку резервів економії ресурсів та оптимізації витрат.

Сучасні методи управління витратами характеризуються різноманітністю, наявністю декількох методик використання окремого методу, як у межах підприємства, так і галузі. Різноманітні вітчизняні та зарубіжні методи управління зазначено у табл. 1.

Таблиця 1

Базові методи управління витратами

Вітчизняні методи	Зарубіжні методи
Попроцесний (попередільний) – прямі витрати на виробництво відображаються в обліку не за видами продукції, а за процесами.	Директ-костинг – класифікує витрати на змінні та постійні та включає в себе облік витрат за їх видами, місцями виникнення й носіями, облік результатів виробничої діяльності, а також аналіз витрат і результатів для прийняття управлінських рішень.
Позамовний – об'єктом обліку та калькулювання є окреме виробниче замовлення, що відкривається заздалегідь на певну кількість продукції, на конкретну роботу.	Стандарт-костинг – в обліку фіксуються не ті витрати, що вже здійснені, а ті, які повинні бути, тобто стандартні витрати.
Нормативний – застосовують для щоденного виявлення відхилень від діючих норм на виробництво з метою запобігання надмірних витрат коштів підприємства.	Кайзен-костинг – заснований на стратегії оптимізації витрат, що направлена на підвищення ефективності виробничих процесів і приводить до запланованих результатів.
Директ-костинг – використовується на невеликій кількості підприємств.	Метод ABC – передбачає здійснення калькулювання за видами діяльності.
	Таргет-костинг – система обліку витрат на основі цільової ціни.
	Кост-кілінг – спосіб мінімізації поточних витрат на виробництво продукції.
	LCC-аналіз – розрахунок витрат за етапами життєвого циклу продукції.
	Система «Точно в строк» – стимулює зниження собівартості.
	CVP-аналіз – аналіз співвідношення «витрати – випуск – прибуток».

Розглянувши кожен з цих методів окремо, було виявлено, що особливістю попередільного методу є те, що він, як правило, застосовується в тих галузях промисловості, які виробляють, однорідну продукцію. Собівартість кожної окремо взятої з маси інших одиниці продукції, буде ідентичною собівартості решти одиниць продукції [1].

Попроцесний метод обліку витрат є близьким до позамовного методу. Адже обом системам притаманні одні і ті ж основні принципи, а саме: віднесення матеріальних, трудових і накладних витрат на продукцію, застосування різних способів розрахунку собівартості одиниці продукції і підготовка інформації, необхідної для планування, контролю та прийняття управлінських рішень; вони використовують одні і ті ж основні виробничі рахунки.

Натомість при попроцесному калькулюванні збираються не витрати замовлень, а витрати цехів, що відносяться на всі одиниці та проходять через цех за певний період часу. При позамовному методі одночасно виконується декілька замовлень, кожен з яких має свої особливості.

Метод обліку нормативних витрат полягає у формуванні собівартості за нормативними витратами, які попередньо розробляються на кожному підприємстві залежно від його технологічних особливостей [9, с. 464].

У зарубіжній практиці нормативний метод управління витратами широко відомий як метод «стандарт-костинг». Його основним завданням є облік відхилень

від стандартів та аналіз причин їх виникнення. Метод «стандарт-кост» доцільно застосовувати на таких підприємствах, які працюють в найбільш стабільних умовах, в таких випадках можна встановити нормативи і використовувати їх довгий час.

Основними відмінностями нормативного методу від системи «стандарт-кост» є наступні:

1) система «стандарт-кост» орієнтована на процес реалізації, нормативний метод зосереджений на виробництві;

2) основні функції при нормативному методі: облік, контроль; при «стандарт-кост»: планування, аналіз, контроль;

3) зарубіжна система управління витратами безпосередньо не пов'язана з калькулюванням фактичної собівартості одиниці продукції, натомість як вітчизняна система починається з калькулювання нормативної собівартості носія затрат та завершується складанням калькуляції фактичної собівартості одиниці продукції;

4) нормативний метод передбачає здійснення переоцінки залишків незавершеного виробництва за рівнем поточних норм, а за методом «стандарт-кост» переоцінка залишків незавершеного виробництва не відбувається;

5) за вітчизняним методом здійснюється обов'язкове первинне документування відхилень, для зарубіжної системи це є необов'язковим;

6) в системі «стандарт-кост» використовується факторний аналіз;

7) відображення на рахунках за вітчизняним методом відбувається лише по готовій продукції та матеріалах, в зарубіжній практиці – по кожній статті затрат та за факторами (норми, ціни);

8) відхилення при застосуванні системи «стандарт-кост» відносяться на винних осіб або списуються на фінансові результати, при використанні нормативного методу вони списуються на виробничі рахунки;

9) метод «стандарт-костинг» передбачає систему спеціалізованих рахунків для обліку затрат за нормами та виявлення відхилень від норм, нормативний метод – один спеціалізований рахунок на якому виявляється сума відхилень фактичної собівартості від вартості за обліковими цінами.

Одна з основних переваг системи «стандарт-кост» полягає в тому, що якщо внаслідок суттєвих змін у ціновій політиці (інфляція) загальна сума витрат збільшиться, це не вплине на керівників цехів, оскільки вони несуть відповідальність не у вартісному вимірі, а у натуральних показниках. Перевитрати можна отримати, як уже зазначалося, тільки у випадку суттєвих змін цього виробу, тобто якщо змінюється сам виріб [3, с. 56-78].

Що стосується системи «директ-костинг», то вона дозволяє більш ефективно контролювати рівень рентабельності продукції, тому що окупність продукції ринковою ціною краще видно при калькулюванні за прямими витратами, оскільки вона не змінюється в результаті того ж розподілу непрямих витрат, дозволяє використовувати графічно-математичну модель точки беззбитковості для вирішення низки управлінських завдань. Застосування цієї системи, за якою калькуюють неповну собівартість продукції, не включає визначення для аналітичних чи планових цілей повної собівартості продукції [6, с. 20].

Система управління витратами, заснована на використанні методу ABC, передбачає можливість оцінки доцільності їх здійснення з погляду корисності виконання пов'язаних з цими витратами операцій технологічного процесу [7, с. 40].

Запровадження систем управління витратами на основі методу ABC дозволить:

1) раціонально структурувати витрати з врахуванням корисності їх здійснення на кожному етапі виробництва;

2) оптимізувати собівартість продукції за рахунок покращення процесу виробництва;

3) обґрунтовано встановлювати нормативи обсягів та рівнів витрат;

4) в короткостроковому періоді досягти максимізації прибутковості та зростання ринкової вартості підприємства в довгостроковій перспективі.

Метод «кайзен-костинг» використовують як механізм зниження й управління витратами. Його основна мета – вдосконалення зменшення витрат, де участь мають брати усі без винятку працівники – менеджери і робітники. Цей підхід дає змогу кожному працівникові, який пов'язаний з процесом виробництва, зробити свій внесок у скорочення витрат. Тому, збереження необхідних ресурсів здійснюється шляхом усунення непродуктивних витрат.

Система «таргет-костинг» передбачає розрахунок

собівартості продукції за заздалегідь встановленою ціною реалізації. При використанні цього методу проводиться аналіз продукту з метою виділення ознак, що вимагають удосконалення.

«Таргет-костинг» і «кайзен-костинг» розв'язують практично одне й те ж завдання, але на різних стадіях життєвого циклу продукту і різними методами. Обидві концепції призначені для зниження рівня окремих статей витрат і собівартості кінцевого продукту в цілому до деякого прийняттого рівня, але якщо розділити життєвий цикл продукту на дві частини: стадію планування та розроблення і стадію виробництва, то «таргет-костинг» розв'язує це завдання на першій стадії, а «кайзен-костинг» – на другій [11].

Швидке скорочення витрат підприємства, що виникають як у внутрішньому, так і в зовнішньому середовищі, дозволяє здійснити система «кост-кілінг». Натомість, цей метод характеризується певною жорсткістю, адже передбачає скорочення витрат на заробітну плату і скорочення персоналу, а також він потребує системного застосування.

Метод LCC-аналіз – застосовується у стратегічному управлінні та охоплює період у кілька років. Планові витрати визначають за кожною стадією життєвого циклу продукту – розроблення, виведення на ринок, зростання, зрілість і спад. Застосування LCC-аналізу дає змогу на будь-який момент часу визначити величину витрат, понесених на виробництво конкретного виду продукції або здійснення виду діяльності, оцінити конкурентні переваги, точніше спрогнозувати зазначені витрати щодо виробництва виробу загалом і співставити їх із отримуваним доходом від моменту виникнення ідеї до масового виробництва [2, с. 210].

Система «Точно в строк» («Just-in-Time») орієнтована на «гарантований» попит за принципом: виробляти продукцію тільки тоді, коли її потребують і тільки в тій кількості, яка потрібна покупцеві [10, с. 59].

Цей метод можна порівняти з позамовним методом калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг), тільки замовником у цьому випадкові виступає не конкретний покупець, а попит на продукцію.

Дослідивши метод CVP-аналіз, слід зазначити, що його оперативне та ефективне застосування вплинуло на зростання популярності в Україні, особливо в останні роки. За своєю сутністю CVP-аналіз є досить простим, базується на легко обчислюваних показниках і дає змогу оперативно оцінити вплив величини та структури витрат, обсягу продажу продукції на прибуток. Він як і будь-який з вищезазначених методів має переваги та недоліки. До переваг можна віднести те, що підприємство має змогу залежно від запланованого прибутку визначити обсяг реалізації. Недоліками методу є: поділ витрат підприємства на змінні, які лінійно залежать від обсягу продукції, і постійні, які від нього не залежать, що на практиці зробити складно; будь-яка зміна наявних у моделі чинників може суттєво змінити кінцевий результат [8].

ВИСНОВКИ

Отже, роблячи певні висновки, необхідно зазначити, що проблема управління витратами полягає в необхідності обирати шляхи їхнього скорочення.

Українські підприємства застосовують лише класичні, традиційні методи обліку та калькулювання витрат для визначення їх кількісної оцінки, натомість, необхідним є впровадження новітніх методів управління витратами.

В умовах кризової економіки доцільним є використання методу управління витратами «Точно в строк», який забезпечить виробництво продукції тільки у випадках, коли її потребують, з використанням наявних ресурсів. Використання методу АСВ-аналіз доцільне при впровадженні у виробництво досягнень науково-технічного прогресу або тотальної автоматизації виробництва. Таргет-костінг доцільно використовувати для створення нових видів продукції за доступними споживачам цінами. Для ефективного прогнозування витрат на інноваційні процеси необхідне використання LCC-аналізу.

Натомість, для ефективного управління витратами необхідно використовувати сукупність декількох методів, які кожне підприємство має обирати самостійно, спираючись на вид своєї діяльності.

Список використаних джерел

1. Воронова Е.Ю. Управленческий учет: учебник для бакалавров / Е.Ю. Воронова. – М.: Издательство Юрайт, 2013. – 551 с.
2. Грицай О.І. Методи управління витратами та їх застосування в інноваційній діяльності / О.І. Грицай // Сучасні проблеми економіки і менеджменту: тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції, Львів, 10–12 листопада 2011 року, присвяченої 45-річчю Інституту економіки і менеджменту та 20-річчю Інституту післядипломної освіти Національного університету «Львівська політехніка» / Національний університет «Львівська політехніка», Інститут економіки і менеджменту, Інститут післядипломної освіти. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2011. – С. 209-210.
3. Нападowska Л.В. Управлінський облік: монографія / Л.В. Нападowska. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2000. – 450 с.
4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 7 лютого 2013 р. № 73, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>
5. Непочатенко О.О. Фінанси підприємств: підручник / О.О. Непочатенко, Н.Ю. Мельничук. – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 504 с.
6. Погосова А.В. Методи обліку витрат та калькулювання собівартості продукції: переваги та недоліки / А.В. Погосова, О.Ф. Ярмолюк // Облік і фінанси. – 2012. – № 4. – С. 18-20.
7. Пустова І.В. Методи управління витратами в сучасних умовах: ефективність застосування, переваги та недоліки / І.В. Пустова // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 11. – С. 39-42.
8. Савчук В.П. Практическая энциклопедия. Финансовый менеджмент / В.П. Савчук. – К.: Издательский дом «Максимум», 2009. – 884 с.
9. Садовська І.Б. Бухгалтерський облік: навч. посіб. / І.Б. Садовська, Т.В. Божидарнік, К.Є. Нагірська. – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 688 с.
10. Свистун Л.А. Удосконалення системи управління витратами підприємства в умовах нестабільної економіки / Л.А. Свистун, Р.М. Левкова // Економіка і регіон: наук. вісн. ПолтНТУ. – Полтава: ПолтНТУ, 2017. – № 4 (65). – С. 57-62.
11. Редченко К. Маленькими шагами к большому успеху: кайзен-костинг [Электронный ресурс] / К. Редченко. – Режим доступу: <http://www.management.com.ua/finance/fin036.html>

ГОРОДЕЦЬКА

Тетяна Едуардівна
tgorodetska@ukr.net

УДК 336.2

ПІКІНЕР

Валерія Андріївна
cafedra.pf@gmail.comОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ
ОПОДАТКУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В
УКРАЇНІFEATURES OF TAXATION SYSTEM
CONSTRUCTION OF POPULATION IN
UKRAINEк.е.н., доцент, завідувач
кафебри, Харківський
інститут фінансів КНТЕУстудент, Харківський
інститут фінансів КНТЕУ

Побудова ефективних систем оподаткування громадян-платників податків в умовах нестабільної економіки є ключовим фактором збільшення доходів місцевих бюджетів і фінансової самостійності територіальних громад. У статті визначено переваги та недоліки єдиного податку як форми оподаткування фізичних осіб в Україні.

Построение эффективных систем налогообложения граждан-налогоплательщиков в условиях нестабильной экономики является ключевым фактором увеличения доходов местных бюджетов и финансовой самостоятельности территориальных общин. В статье определены преимущества и недостатки единого налога как формы налогообложения физических лиц в Украине.

Building effective systems of taxation of citizens - taxpayers in an unstable economy is a key factor in increasing the incomes of local budgets and the financial independence of territorial communities. The article defines the advantages and disadvantages of a single tax as a form of taxation of individuals in Ukraine.

Ключові слова: податки, податок на доходи фізичних осіб, єдиний податок, система оподаткування, альтернативна система оподаткування

Ключевые слова: налоги, налог на доходы физических лиц, единый налог, система налогообложения, альтернативная система налогообложения

Keywords: taxes, personal income tax, single tax, taxation system, alternative taxation system

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку економіки оподаткування фізичних представляє собою один із найважливіших факторів державного регулювання, оскільки саме за допомогою податкової політики держава не тільки формує джерела фінансування суспільно-необхідних витрат, а й забезпечує перерозподіл валового національного доходу, створює необхідні передумови до структурної перебудови національної економіки та її зростання. За допомогою податків держава вилучає частину чистого доходу суспільства і доходів населення і розподіляє її відповідно з економічними, політичними і соціальними цілями. Тобто, податкова політика держави, як складова економічної політики, нерозривно пов'язана з фінансовими відносинами між державними інститутами та платниками податків.

Проблеми оподаткування фізичних осіб традиційно привертають увагу науковців і практиків, оскільки в цій сфері перехреснюються інтереси держави з інтересами громадян – платників податків. На сьогодні гармонізація підтримання балансу цих інтересів дозволяє створити необхідні умови для забезпечення підйому економіки, соціальної стабільності в суспільстві та підвищення добробуту населення.

Податкові реформи, що проводяться в останні роки, показали значення і вплив податків на розвиток соціально-економічних процесів в Україні. Суспільний зміст податків дає можливість проникнути в їхню глибинну сутність, дозволяє розкрити внутрішній зміст і еволюцію, найважливіші ознаки та особли-

вості, а також механізм взаємодії базису і надбудови.

Проблемам побудови ефективної системи оподаткування фізичних осіб присвятили свої наукові праці Буряковський В.В., Варналії З.С., Єфименко Т.І., Іванов Ю.Б., Крисоватий А.І., Піддєрьогін А.М., Соколовська А.М., Юрій С.І. та інші.

МЕТА РОБОТИ визначити особливості побудови загальної та альтернативної систем оподаткування фізичних осіб в Україні з метою розробки пропозицій щодо підвищення соціально-економічної ефективності їх функціонування.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У ході дослідження використовувались загально-теоретичні методи, а саме системний підхід, діалектичний та історичний методи, методи аналізу та синтезу, метод порівняння та логічного узагальнення. Теоретичною основою дослідження є наукові праці українських і зарубіжних вчених у сфері фінансів та оподаткування.

РЕЗУЛЬТАТИ

Сучасна система оподаткування фізичних осіб в Україні представляє собою комбінацію податків, обов'язкових платежів і деяких альтернативних спрощених податкових технологій. Вона включає різні види податків за окремими групами платників: громадяни – резиденти та нерезиденти України, фізичні особи та фізичні особи-підприємці. Залежно від обраного виду підприємницької діяльності та порядку оподаткування суб'єктів оподаткування визначається система

оподаткування: загальна або альтернативна.

Загальна система оподаткування діяльності суб'єктів підприємницької діяльності – фізичних осіб має більш складну форму оподаткування для бізнесу з точки зору ведення обліку й складання звітності. Проте вона дозволяє займатися будь-яким незабороненим законом видом діяльності та не має інших обмежень, притаманних спрощеній системі оподаткування. Доходи фізичних осіб-підприємців, отримані протягом календарного року, оподатковуються згідно з Податковим кодексом України податком на доходи фізичних осіб за загальною ставкою 18%. Крім того, фізичні особи-підприємці можуть бути платниками ПДВ, акцизного та екологічного податків, мита, рентної плати, податку на майно.

За період існування України оподаткування доходів громадян зазнало численних трансформацій та перетворень методом апробації як прогресивної, так і пропорційної системи оподаткування особистих доходів. При цьому в різні періоди податок на доходи фізичних осіб (прибутковий податок з громадян) з точки зору фіскальної достатності й економічної ефективності сприймався неоднозначно. Його другорядність у 90-ті рр. ХХ ст., яка була зумовлена такими причинами, як недосконалість конструкції фіскального механізму, низький рівень доходів переважної більшості громадян, неготовність платників до сплати через низький рівень довіри до держави [1, с. 38-39], викликала об'єктивну потребу в реформуванні системи прибуткового оподаткування фізичних осіб.

Відмітною рисою податку з доходів фізичних осіб виступає пряме визначення доходу платників. Історично майнові податки (поземельний, промисловий) з'явилися раніше прибуткового оподаткування. Але прибутковий податок, будучи особовим податком, за своїм економічним змістом є більш зручними і доходним у порівнянні з реальними податками, оскільки останні торкаються якого-небудь окремого джерела доходу, тоді як об'єктом прибуткового оподаткування є різного роду доходи, незалежно від джерела їхнього походження. Саме податок з доходів фізичних осіб, як ніякий інший, відповідає принципів всезагальності оподаткування, тому що будь-яка фізична особа-резидент і нерезидент (при одержанні доходів із джерелом їхнього походження в Україні) залучається до сплати цього податку за наявності об'єкта оподаткування. Крім залучення до сплати податку фізичних осіб, що знаходяться на території держави, державі належить право оподатковувати доходи своїх громадян, що перебувають за її межами [2, с. 13].

Одним з найсуперечливіших елементів розвитку оподаткування в Україні є застосування альтернативних режимів оподаткування. Починаючи з 1999 р. (період запровадження спрощеної системи оподаткування, обліку і звітності) серед вчених і практиків не вичухають дискусії щодо фіскальної ефективності та економічної доцільності співіснування загальної та альтернативної систем оподаткування.

Застосування альтернативних систем оподаткування базується на принципах:

- спрощення ведення бізнесу через простоту нарахування та сплати податків;
- зменшення обсягу ведення податкової звіт-

ності;

- гармонізації податкового та бухгалтерського обліку;
- зменшення загальних витрат на управлінську складову господарської діяльності [3, с. 24].

Підприємці, які обрали спрощену систему оподаткування, можуть скористатися наступними перевагами цієї системи:

1. Простота ведення обліку, нарахування та декларування податку (касовий метод).

2. Звільнення від сплати ряду податків та інших обов'язкових платежів, а саме: податку на додану вартість, за винятком платників єдиного податку 3-ї групи, які виявили бажання сплачувати ПДВ; податку на прибуток підприємств; земельного податку; податку на доходи фізичних осіб.

3. Відсутність потреби застосовувати РРО для 1-ї групи, окрім торгівлі «технічно складними побутовими товарами».

При цьому для спрощеної системи оподаткування притаманні наступні недоліки:

1. Наявність заборон щодо окремих видів діяльності. Наприклад, не можуть бути платниками єдиного податку 1-ї, 2-ї та 3-ї групи суб'єкти господарювання, які провадять діяльність з: видобутку, реалізації корисних копалин, крім реалізації корисних копалин місцевого значення, обміну іноземної валюти, управління підприємствами, торгівлі антикваріатом, фінансового посередництва, надання послуг пошти та зв'язку і інші.

2. Нерезиденти не можуть бути платниками єдиного податку;

3. Обмеження щодо кількості працівників (крім 3-ї групи єдиного податку).

4. Обмеження в обсязі доходу.

5. Виключно грошова форма розрахунків з контрагентами.

6. Фіксована ставка податку, що не залежить від отримання прибутку для платників єдиного податку 1-ї та 2-ї групи.

7. Не залежно від результатів діяльності наявна обов'язкова сплата ЄСВ в мінімальному розмірі для 2-ї та 3-ї групи платників єдиного податку, а для платників 1-ї групи – 0,5 мінімального страхового внеску.

8. До того ж, платники єдиного податку 2-ї групи мають деякі нюанси роботи з підприємствами на загальній системі оподаткування, а саме: вони мають право виготовляти і продавати товари підприємствам на загальній системі, надавати послуги ресторанної сфери (банкети на замовлення), але надавати послуги можуть тільки платникам єдиного податку та населенню.

Сьогодні на вибір системи оподаткування підприємцями впливають різні фактори, до яких слід віднести: вид діяльності (виробництво, реалізація продукції, надання послуг, виконання робіт тощо); наявність або відсутність вхідного ПДВ чи вигода для партнерів; обсяг реалізації продукції; кількість найманих працівників [4, с. 185].

Будь-яка система, у тому числі і податкова, будується на певних принципах, які є «фундаментом» для зведення самої системи. Також варто враховувати, що

мова йде про принципи побудови системи оподаткування, і, отже, зазначеним принципам також властива певна системність. Це означає, що кожен принцип є самостійним, але, водночас, він не автономний і, як слід, порушення кожного з принципів, як відзначає Ю.Л. Смирнікова, з неминучістю призведе до порушення всієї системи принципів у цілому [5, с. 162]. Таким чином, якщо в системі принципів порушується один із головних принципів щодо оподаткування фізичних осіб, це може з неминучістю призвести до порушення всієї системи в цілому.

ВИСНОВКИ

Об'єктивна необхідність стимулювання малого підприємництва продиктовано системною перебудовою економіки України, її соціальною орієнтацією. Мале підприємництво стало масовим явищем, яке впливає на всі сторони суспільного життя завдяки своїй спроможності чітко відчувати ринкову кон'юнктуру, сприймати нові технології, швидко реагувати на зміни суспільних потреб.

Процес еволюції системи прибуткового оподаткування в Україні пройшов шлях від стягнень на користь державних інститутів данини (найдавніша форма прямого оподаткування) до розробки та формування сучасної моделі оподаткування фізичних осіб. Історичний досвід системи оподаткування населення формувався в умовах тривалого поневолення української держави. Характерними особливостями вітчизняної системи оподаткування є низький рівень подат-

кової культури та свідомості населення, примусовість, надмірність податкових платежів та заплутаність законодавчо-правових норм, що викликає певну нестабільність податкової системи та проблеми у пошуках напрямків вдосконалення чинної податкової системи в сучасних ринкових умовах.

Список використаних джерел

1. Мельник В.М. Фіскальна ефективність податку з доходів фізичних осіб в Україні: можливості зростання / В.М. Мельник // *Фінанси України*. – 2007. – № 12. – С. 38-41.
2. Пепеляев С.Г. Подоходный налог – принципы и структура. – М.: Аудиторская фирма «Контакт», 1993. – 88 с.
3. Покатаєва О.В. Спрощена система оподаткування в контексті Податкового кодексу України / О.В. Покатаєва // *Право і безпека*. – 2011. - № 1 (38). – С. 22-27.
4. Коцупатрий М.М. Системи оподаткування діяльності фізичних осіб- підприємців в Україні / М.М. Коцупатрий, С.І. Ковач, К.В. Безверхий // *Актуальні проблеми економіки*. – 2012. – № 10. – С. 183-194.
5. Смирнікова Ю.Л. Принципы налоговой системы Российской Федерации: доктрина и законодательство // *Финансово- правовая доктрина постсоциалистического государства*. – Черновцы: Рута, 2003. – Вып. 2. – С. 160-170.

КАФЛЕВСЬКА

Світлана Геннадіївна
svitlanakaflevska@ukr.net

УДК 339.5(477)

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ
МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ

BOBK

Валерія Юрїївна
valeriasolovey27@yandex.ruMODERN DEVELOPMENT OF
INTERNATIONAL TRADE STATUS IN
UKRAINEк.е.н., доцент, Вінницький
національний аграрний
університетстудент, Вінницький
національний аграрний
університет

У статті висвітлено сучасні тенденції розвитку міжнародної торгівлі. Охарактеризовано роль зовнішньої торгівлі для економіки України. Проаналізовано показники міжнародної торгівлі України – динаміку обсягів експорту та імпорту. Досліджено географічну структуру зовнішньої торгівлі України та з'ясовано перелік країн-партнерів України у міжнародній торгівлі, а також визначено найефективніші шляхи розвитку міжнародної торгівлі України.

В статье выделены современные тенденции развития международной торговли. Охарактеризованы роль внешней торговли для экономики Украины. Проанализированы показатели международной торговли – динамику объемов экспорта и импорта. Исследована географическая структура внешней торговли Украины и указан перечень стран-партнеров Украины в международной торговле, а также определены наиболее эффективные пути развития международной торговли Украины.

Modern progress of international trade trends are reflected in the article. The role of foreign trade is described for the economy of Ukraine. The indexes of international trade of Ukraine – dynamics of volumes of export and import are analyzed. The regional pattern of foreign trade of Ukraine is investigational and the list of countries-partners of Ukraine is found out in international trade, and also the most effective ways of development of international trade of Ukraine are certain.

Ключові слова: зовнішня торгівля, міжнародна торгівля, експорт, імпорт, сальдо торговельного балансу

Ключевые слова: внешняя торговля, международная торговля, экспорт, импорт, сальдо торгового баланса

Keywords: foreign trade, international trade, export, import, balance of balance of trade

ВСТУП

Україна – це молода країна, розвиток якої спрямований на розбудову ринкової, відкритої економіки. Зовнішньоекономічна діяльність, основою якої є міжнародна торгівля, є підґрунтям здійснення ефективної зовнішньої політики країни. Ще у ранніх теоріях міжнародної торгівлі науковці говорили про те, що жодна країна не може існувати і розвиватися без експорту своїх товарів, та імпорту іноземних, адже дешевше виробити на території власної країни ті товари, виробництво яких потребує ресурсів, які є в країні у відносному надлишку, та закупити в інших країн ті товари, собівартість яких на території власної країни є досить високою. На сьогоднішній день існує багато прикладів країн, які саме за допомогою міжнародної торгівлі та власного експортного потенціалу, а також політики імпортозаміщення змогли стати лідерами на світовій арені, домогтися стрімкого розвитку та посісти перші місця у світових рейтингах. Прикладами таких країн є Китай, Японія, Сінгапур, Південна Корея, Польща та інші.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблематикою розвитку міжнародної торгівлі та питаннями експортно-імпортних операцій України займалися чимало зарубіжних та вітчизняних науков-

ців: О.І. Амоша, В.П. Вишневецький, Ю.В. Кіндзерський, А.А. Мазаракі, Т.М. Мельник, І.В. Скорнякова, М.М. Якубовський та ін. Аналізу впливу євроінтеграційних процесів на економічний розвиток присвячено праці К. Пандалеса, Г. Бакерта, К. Харвейца, К. Люнда, Дж. Мадоси та ін..

МЕТОЮ РОБОТИ є визначення місця України у світовому експорті та імпорті товарів і послуг в умовах глобалізації економіки на основі аналізу сучасних тенденцій розвитку міжнародної торгівлі України та їх впливу на економіку країни в цілому.

МЕТОДАМИ ДОСЛІДЖЕННЯ у роботі виступають дані Державної служби статистики, праці вітчизняних та зарубіжних вчених, матеріали періодичних видань та Інтернет-ресурси.

РЕЗУЛЬТАТИ

На сьогоднішній день, в умовах глобалізації економіки жодна країна не зможе у повній мірі розвиватися без здійснення міжнародної торгівлі. Досить часто в науковій літературі поняття «міжнародна торгівля» та «зовнішня торгівля» ототожнюються. Проте, незважаючи на свою близькість, дані поняття є різними. Зовнішня торгівля – це обмін товарами та послугами однієї країни з іншими країнами світу. Зовнішня торгівля в сукупності утворює міжнародну

торгівлю. Тобто, міжнародна торгівля є ширшим поняттям і включає в себе зовнішню торгівлю окремих країн.

Міжнародна торгівля складається з експорту та імпорту товарів та послуг. За оцінкою Дж. Сакса, міжнародна торгівля становить на сьогодні 80 % усіх міжнародних економічних відносин і є сукупністю зовнішньої торгівлі всіх країн світового господарства, а також становить сферу міжнародних торгово-грошових відносин [5].

У міжнародній торгівлі панівні позиції займають розвинуті країни, на частку яких припадає 2/3 обсягу експорту і така ж частка імпорту. Відповідно близько 1/3 світових експорту та імпорту припадає на країни, що розвиваються, і країни з перехідною економікою. Китай, Німеччина, США, Японія, Франція, Великобританія, Італія, Канада, Нідерланди, Бельгія є найбільшими експортерами світу.

Україна нині здійснює зовнішньоторговельні опе-

рації з партнерами із понад 200 країн світу (у 2014 р. їх налічувалося 217). Обсяг зовнішньоторговельного обігу нашої країни в останні роки змінювався в межах 100-170 млрд. дол. США [1].

Разом із зростанням обсягів експортно-імпортних операцій, імпорт в Україну в останні роки значно випереджає експорт, що негативно впливає на економіку країни і на купівельну спроможність населення через недостатній приплив іноземної валюти та завищені ціни на ввезені товари.

В обсязі експортно-імпортних операцій України найбільша частка належить торгівлі товарами. Зокрема, частка товарів у загальному експорті перевищує 80 %, а в імпорті складає майже 90 % (табл. 1) [1].

Динаміка сальдо міжнародної торгівлі за період 1996-2016 рр., у більшості випадків є від'ємним (пасивним), що свідчить про відсутність стійких тенденцій у розвитку зовнішньоекономічної діяльності України в цілому.

Таблиця 1

Показники міжнародної торгівлі України товарами за період 1996-2016 рр., млн. дол. США

[сформовано автором за даними [2]]

Рік	Експорт	Імпорт	Сальдо міжнародної торгівлі
1996	14400,8	17603,4	-3202,6
2000	14572,5	13956,0	616,5
2005	34228,4	36136,3	-1907,9
2010	51405,2	60742,2	-9337
2014	53901,7	54428,7	-527
2015	38127,1	37516,4	610,7
2016	36361,7	39249,8	-2888,1

Так, активне (тобто експорт перевищував імпорт) сальдо міжнародної торгівлі простежувалося у 2000-х рр., тобто в роки відносної економічної стійкості. Надалі імпорт товарів завжди переважав експорт через економічні кризи, які з кожним роком все більше охоплювали країну. Також позитивне значення даного показника простежувалося у 2015 р., проте, таке значення спричинено не збільшенням експорту українських товарів, а зменшенням обсягів імпорту за рахунок погіршення рівня життя та зниження купівельної спроможності населення України.

Аналізуючи географічну структуру міжнародної торгівлі товарами України, можна сказати, що вона є відносно стійкою. При цьому слід зазначити, що в 2016 р. найбільшим ринком збуту українських товарів були країни Азії (35,0 %), далі йде Європа (32,6 %), в тому числі ЄС (31,9 %), тоді як питома вага країн СНД становила всього 17% (в тому числі РФ – 9,3 %). Це можна пояснити змінами позицій окремих регіонів в міжнародному поділі праці, географічною переорієнтацією українських виробників, російською агресією тощо. Основні країни-партнери залишаються незмінними протягом досить тривалого періоду часу. Ними на сьогоднішній день є Європейський союз, Російська Федерація, Єгипет, Туреччина, Індія, Китай, США, Білорусь та інші. (рис. 1) [4].

Аналізуючи структуру експорту товарів з України за 2016 р., можна зазначити, що основні позиції в країні нині займає продукція АПК та харчової про-

мисловості (15284,3 млн. дол. США), продукція металургійного комплексу (8338,9 млн. дол. США), продукція машинобудування (4339,3 млн. дол. США), мінеральні продукти (2728,4 млн. дол. США), продукція хімічної промисловості (1966,3 млн. дол. США), а також деревина та паперова маса (1668,6 млн. дол. США). Хоча майже по всіх даним групам товарів прослідковувалося зменшення обсягів експорту, порівняно з попередніми роками. Наприклад, обсяг експорту продукції хімічної промисловості зменшився майже на 23 % (-577,1 млн. дол. США), продукції металургійного комплексу та мінеральних продуктів на 12 % (-1131,8 млн. дол. США та 371,1 млн. дол. США відповідно), продукції машинобудування на 9,2% (-439,3 млн. дол. США), деревини та паперової маси на 3,2% (-55,7 млн. дол. США). Тільки сільськогосподарська продукція та продукція харчової промисловості у 2016 р. показали нарощення обсягів продажу за кордон на 5% (+721,2 млн. дол. США) (рис. 2) [3].

Як було зазначено вище, у 2016 р. підвищилися обсяги експорту за кордон продукції АПК та харчової промисловості. Проаналізувавши товарну структуру експорту, конкретніше можна сказати про те, що найбільше зріс експорт таких товарів, як: соняшникова олія (+681,4 млн. дол. США) та насіння соняшнику (+54,6 млн. дол. США), пшениця (+479,5 млн. дол. США), цукор (+183,7 млн. дол. США), м'ясо свійської птиці (+65,9 млн. дол. США) (рис. 3) [3].

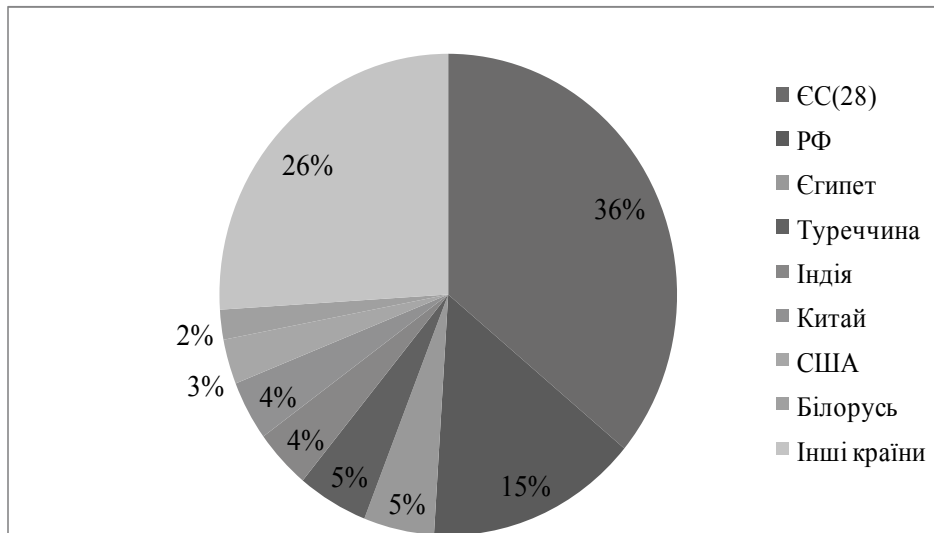

Рис. 1. Географічна структура експорту товарів з України [сформовано автором на основі даних [3]]

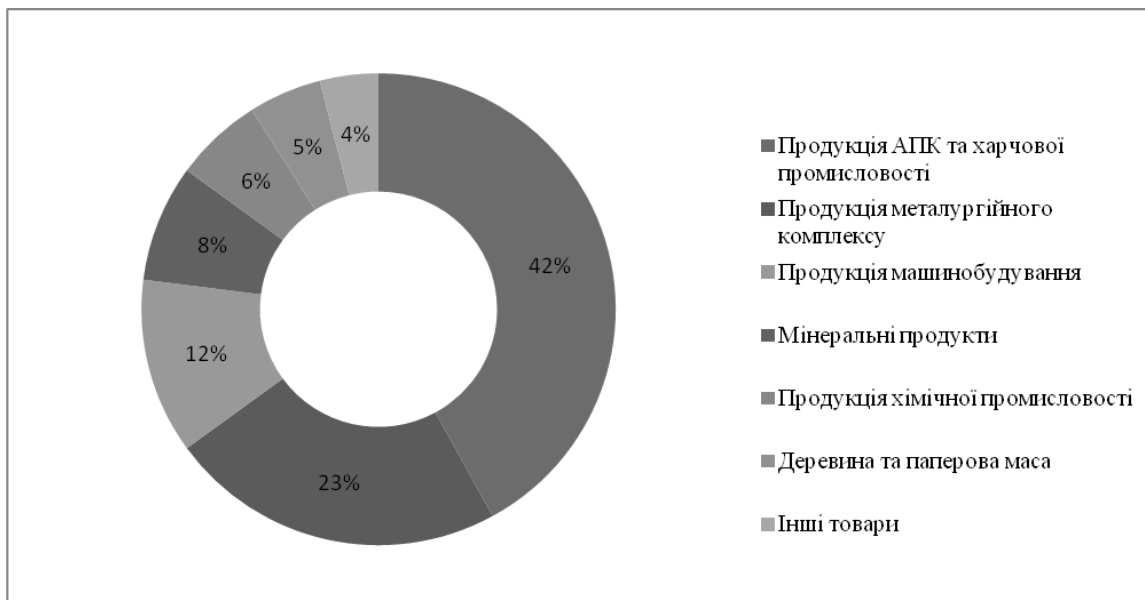

Рис. 2. Структура експорту товарів з України, 2016 р. [побудовано автором на основі даних [3]]

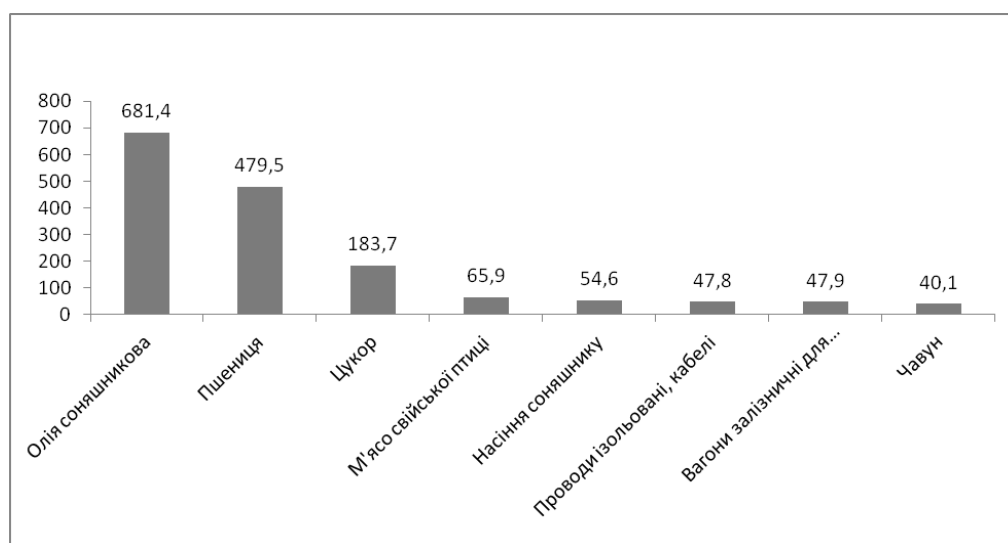

Рис. 3. Товари, експорт яких у 2016 р. зріс, порівняно з попереднім, млн. дол. США [побудовано автором на основі даних [3]]

Сфера послуг хоча і займає не досить велику частку в зовнішньоторговельному обороті України, разом із тим варто проаналізувати її, оскільки характер та розподіл сфери послуг може в значній мірі характеризувати торговельну політику країни. За рахунок невеликих обсягів імпорту послуг, сальдо торговельного балансу у 1996-2016 рр. завжди було активним (табл. 2) [2].

Так, експорт послуг з України, у 2016 р. скоротився на 1,1 %, порівняно з 2015 р. а також на 17,2 % порівняно з 2014 р. і склав 9,8 млрд. дол. США.

Аналізуючи експорт послуг, можна зазначити, що пріоритетними напрямками є транспортні послуги, на які припадає більше половини (54,7 %) експорту, а також комп'ютерні та інформаційні послуги (16,3 %).

Український експорт послуг також представлений наданням послуг з переробки матеріальних ресурсів (11,6 %), ділових послуг (7,9 %), будівництвом (3 %) та іншими. За останні роки в Україні почали зростати обсяги експорту туристичних послуг (2,3 %) (рис. 4) [3].

Таблиця 2

Показники міжнародної торгівлі України послугами за період 1996 – 2016 рр., млн. дол. США

[сформовано автором на основі даних [2]]

Рік	Експорт	Імпорт	Сальдо міжнародної торгівлі
1996	4746,6	1204,5	3542,1
2000	3655,1	1151,0	2504,1
2005	6443,2	2941,8	3501,4
2010	11936,3	5421,6	6514,7
2014	11520,8	6373,1	5147,7
2015	9736,6	5523,0	4213,6
2016	9868,0	5326,5	4541,5

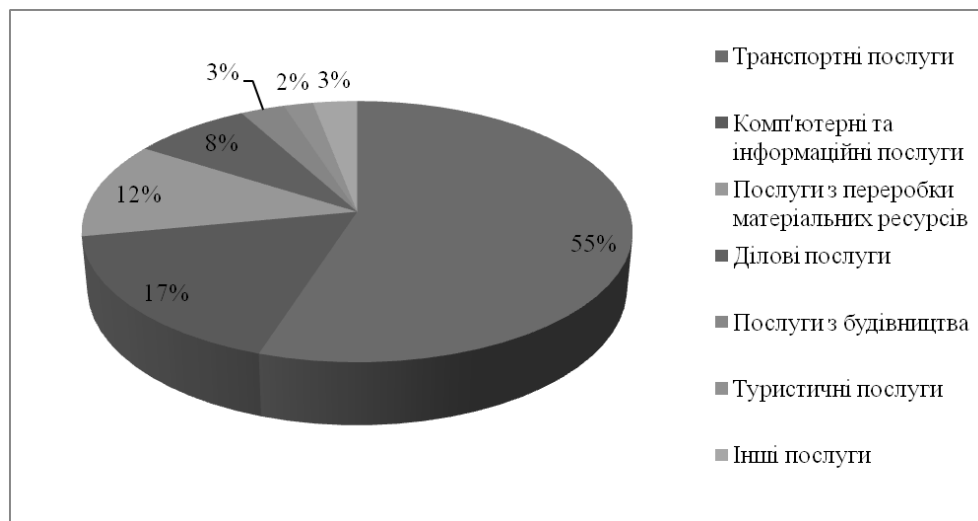

Рис. 4. Структура експорту послуг з України, 2016 р.
[побудовано автором за даними [3]]

З вище наведених груп послуг, нарощення обсягів експорту у 2016 р., порівняно з попереднім, показали послуги з ремонту та технічного обслуговування (+16,3 %), туристичні послуги (+9,9 %), послуги з переробки матеріальних ресурсів (+3,6 %), послуги з будівництва (+0,6) та незначне збільшення експорту транспортних послуг (+0,02 %), обсяги експорту інших видів послуг скоротились, наприклад, ділові послуги (-6,3 %) та комп'ютерні послуги (-1,0 %). Але, порівняно з 2014 р. прослідковується поступове скорочення обсягів експорту всіх видів послуг (рис. 5) [3].

Темпи зростання імпорту товарів та послуг мають дещо іншу динаміку. Так, обсяг імпорту товарів у 2016 р. порівняно з 1996 р. збільшився у 2,3 рази, послуг – у 4,4 рази. Зростання імпорту послуг відбувалося більш інтенсивними темпами, ніж товарів протягом всього досліджуваного періоду (рис. 6) [2].

У товарній структурі імпорту помітні як позитивні

тенденції, так і негативні. До позитивних можна віднести, наприклад, збільшення питомої ваги машин, обладнання та механізмів. Негативним явищем у структурі імпорту можна вважати високу питому вагу готових харчових продуктів (рис. 7) [2].

За досліджувані роки суттєвих змін у товарній структурі імпорту не відбувалося. Україна імпортує переважно мінеральні продукти, машини, транспортні засоби і устаткування, а також продукцію хімічної промисловості. У 2016 р. спостерігалось зростання обсягів імпорту всіх товарних груп крім мінеральних продуктів, при цьому найвищі темпи зростання продемонструвала товарна група «Машини, устаткування, транспортні засоби».

Слід зазначити, що у структурі імпорту послуг, як і в експорті, в Україні переважають транспортні послуги (понад 50 % обсягу експорту, понад 20 % обсягу імпорту) [1].

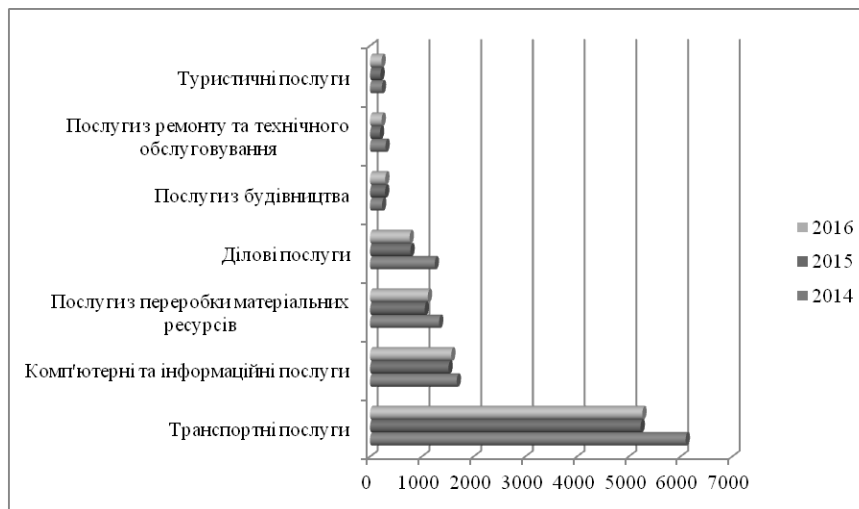

Рис. 5. Динаміка експорту послуг України 2014-2016 рр., млн. дол. США [побудовано автором на основі даних [2;3]]

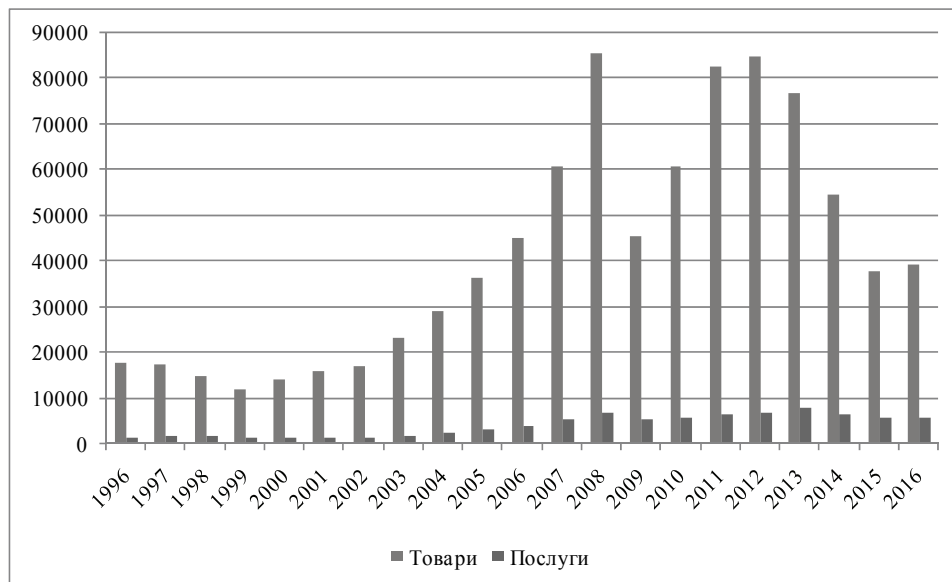

Рис. 6. Динаміка імпорту товарів та послуг до України, млн. дол. США [побудовано автором на основі даних [2]]

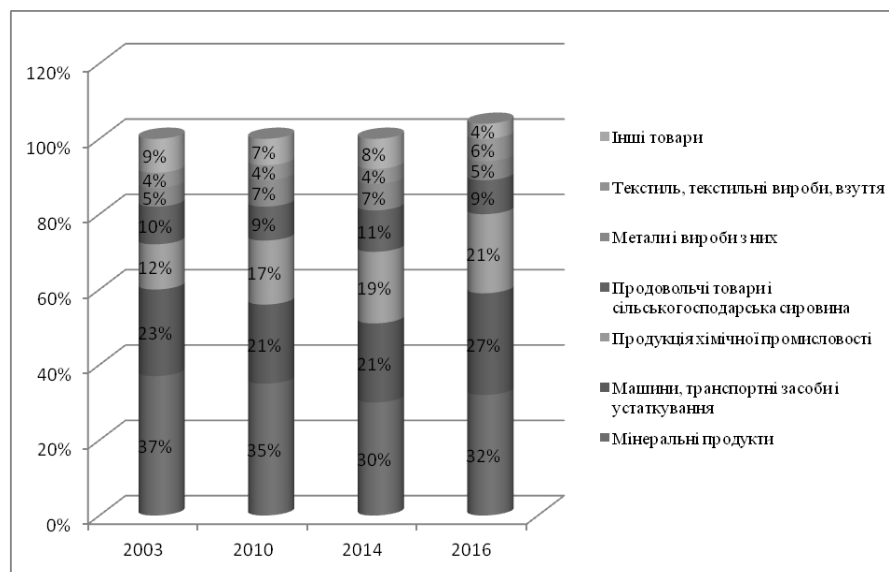

Рис. 7. Товарна структура імпорту України, 2003-2016 рр. [побудовано автором на основі даних [2]]

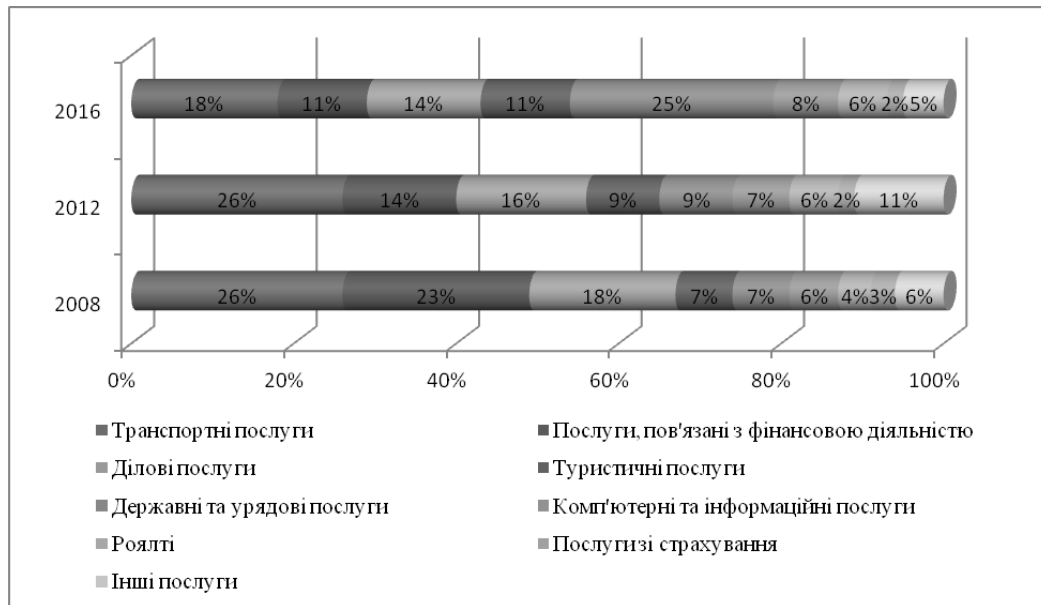

Рис. 8. Динаміка структури імпорту послуг 2008-2016 рр.
[сформовано автором на основі даних [2]]

Проаналізувавши динаміку структури імпорту послуг України за 2008-2016 рр., можна сказати, що суттєвих змін за весь період не було, наприклад, найбільшу частку у імпорті послуг займали транспортні послуги (18-26 %), послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю (11-23 %), ділові послуги (14-18 %) та туристичні послуги (7-11 %). Імпорт таких послуг, як комп'ютерні та інформаційні, роялті, послуги зі страхування та інші займали невелику частку у імпорті послуг до України (2-8 %). Значно зменшився тільки імпорт державних та урядових послуг, у 2008 р. він становив 25 %, а у 2016 р. – лише 7 %.

Географічна структура імпорту товарів та послуг, як і товарна, є відносно стійкою, простежуються тільки незначні коливання у частках країн-імпортерів

продукції та послуг.

Найбільшу питому вагу у 2016 р. займають країни ЄС (28) – 44 % та країни СНД та Азії – 22 % та 23 % відповідно, тоді як у 2008 році лідерами були країни СНД – 38 %, країни ЄС (28) займали майже стільки ж – 34 %, а щодо країн Азії, то їх частка у географічній структурі імпорту товарів становила 18 % (рис. 9) [2].

Найбільшими країнами-імпортерами послуг в Україну у 2008-2016 рр. були країни ЄС(28), країни СНД та країни Азії, меншу частку в імпорті послуг займають країни Африки, Америки та інші країни. За всіма групами країн помітна тенденція до зменшення частки в українському імпорті за рахунок економічної кризи в країні, девальвації гривні та зниження купівельної спроможності населення (рис. 10) [2].

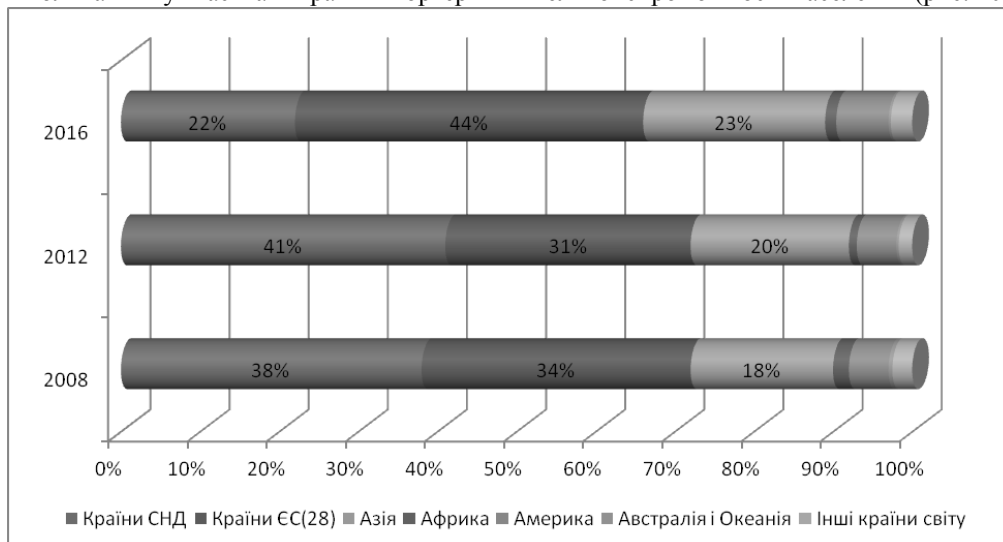

Рис. 9. Географічна структура імпорту товарів 2008-2016 рр.
[сформовано автором на основі даних [2]]

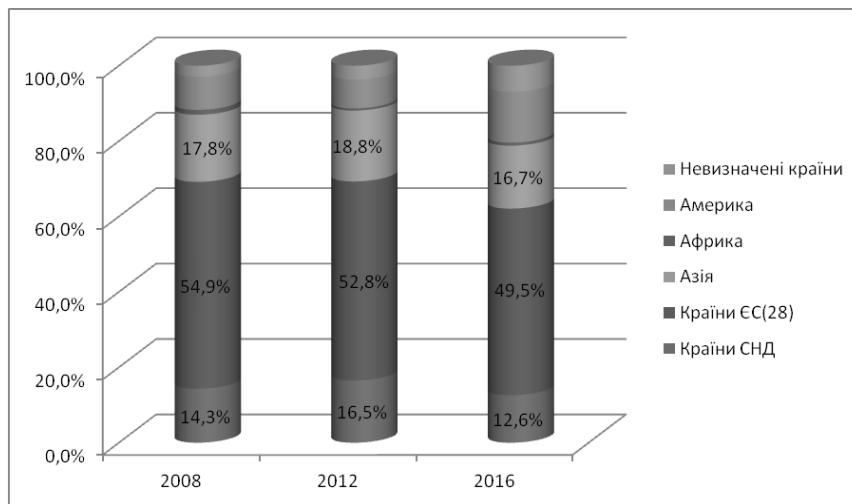

Рис. 10 Географічна структура імпорту послуг в Україну, 2008-2016 рр.
[сформовано автором за даними [2]]

Таким чином, з проаналізованих показників чітко видно, що Україна є активним гравцем у сучасній міжнародній торгівлі. Зважаючи на високі обсяги торгівлі, динаміка зовнішньоторговельного обігу України нині має тенденцію до підвищення, але все одно Україна значно відстає від аналогічних показників високорозвинутих країн світу. Також можна зазначити, що особливістю української міжнародної торгівлі є стійка тенденція щодо позитивного торговельного сальдо послуг, тоді як аналогічний показник щодо товарів є у більшості випадків негативним.

ВИСНОВКИ

Міжнародна торгівля в сучасних умовах розвитку має вагомe значення для економіки країни, так як від того наскільки ефективно і успішно вона проводиться залежить не лише економічний розвиток будь-якої країни, але і розвиток її соціально-культурної сфери.

Результати проведеного дослідження дозволяють визначити стан міжнародної торгівлі України на сучасному етапі розвитку. Міжнародна торгівля України є досить розгалуженою як у товарній, так і в географічній структурі, проте її сировинна орієнтація не дозволяє досягти рівня високорозвинених країн, таких як Китай, США та інші.

За результатами дослідження стану міжнародної торгівлі України за проаналізовані роки в розрізі регіональної та товарної структур, динаміки обсягів експорту та імпорту товарів та послуг можна зазначити, що в міжнародній торгівлі товарами України беззаперечно переважає імпорт товарів, тоді як даний показник щодо послуг показує обернену тенденцію – перевагу експорту над імпортом. Головними торговельними партнерами як у імпорті, так і в експорті товарів та послуг залишаються країни СНД, ЄС та Азії.

Подальший розвиток міжнародної торгівлі України можливий шляхом здійснення певних заходів, наприклад, збільшувати обсяги залучення іноземного

капіталу, відкривати нові та модернізувати існуючі виробництва, створювати маркетингові мережі на зовнішніх ринках, впроваджувати міжнародні стандарти стандартизації та сертифікації продукції тощо [6]. Реалізація даних заходів призведе до активізацій та нарощення обсягів міжнародної торгівлі України і тим самим забезпечить конкурентоспроможність вітчизняної продукції та економічну стійкість країни.

Список використаних джерел

1. Власюк Т.О. Стан і тенденції зовнішньої торговельної діяльності України: виклики для економічної безпеки та способи їх подолання / Т.О. Власюк // Стратегічні пріоритети. – 2015. – С. 48–58.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=f60182db-b048-4922-a3b4ff2d1bb731a6&title=PokaznikiEksportuUkrainiZa2016-Rik>
4. Осацька Ю.Є. Міжнародна торгівля: сучасний стан та перспективи розвитку / Ю.Є. Осацька, О.М. Зінченко. // «Молодий вчений». – 2016. – С. 814–816.
5. Сазоненко О.М. Розвиток міжнародної торгівлі за допомогою інформаційних послуг / О.М. Сазоненко // Актуальні Проблеми Економіки. – 2013. – № 1. – С. 51-57.
6. Кафлевська С.Г. Організаційно-економічний механізм управління конкурентоспроможністю монопопереробних підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [file:///C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80/Downloads/827-Article%20Text-1595-1-10-20161014%20\(4\).pdf](file:///C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80/Downloads/827-Article%20Text-1595-1-10-20161014%20(4).pdf)

КОСТЕНКО

Юрій Олексійович
kuakost@gmail.com

УДК 657.471

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ЕКОЛОГІЧНИХ
ВИТРАТ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

ДРЮК

Оксана Миколаївна
dryuk.oksana@gmail.comTHE ACCOUNTING FEATURES OF
ENVIRONMENTAL COSTS OF INDUSTRIAL
ENTERPRISESк.т.н., доцент, Харківський
національний автомобільно-
дорожній університетмагістр, Харківський
національний автомобільно-
дорожній університет

У статті розглянуті особливості обліку екологічних витрат вітчизняних промислових підприємств. В статті запропоновано бухгалтерське відображення екологічних витрат на прикладі підприємства газової промисловості.

В статье рассмотрены особенности учета экологических затрат отечественных промышленных предприятий. В статье предложено бухгалтерское отображение экологических затрат на примере предприятия газовой промышленности.

In the article the accounting features of ecological expenses of the domestic industrial enterprises are considered. The article suggests an accounting display of environmental costs by the example of a gas industry enterprise.

Ключові слова: облік, екологічні витрати, екологічний податок, екологія

Ключевые слова: учет, экологические расходы, экологический налог, экология

Keywords: accounting, environmental costs, ecological tax, ecology

ВСТУП

У поточний час більшості українських підприємств постійно приходится приймати значну кількість управлінських рішень і нести певну кількість витрат пов'язаних з природоохоронною діяльністю підприємства. За даними Державної служби статистики України у 2016 р. на охорону навколишнього природного середовища в Україні було витрачено 32488,7 млн. грн., майже 68 % цієї суми власні кошти підприємств та організацій. Питома вага власних коштів підприємств та організацій у поточних витратах на охорону навколишнього природного середовища ще вища і сягає протягом з 2010 по 2016 р. більше 96 % [1]. До того ж промислові підприємства України повинні готувати статистичну звітність, яка містить інформацію про витрати на природоохоронну діяльність, як складається з 7 форм, а також Податкову декларацію сплати екологічного податку з 6 додатками. Прийняття ефективних управлінських рішень неможливо без правдивої інформації. Основним джерелом інформації для прийняття управлінських рішень пов'язаних з природоохоронною діяльністю є бухгалтерський облік. Отже питання обліку екологічних витрат у системі бухгалтерського обліку є актуальним для підприємств України.

Дослідженню обліку екологічних витрат присвячені праці цілого ряду науковців: Бешулі І.В., Вороновської О.В., Замули І.В., Коблянської О.І., Колівешко О.М., Кондратюк О.М., Максимів Л.І., Малюги Н.М., Пелиньо Л.М., Садовської І.Б., Саенко К.С., Сахно Л.А., Фостолович В.А. [2-14].

МЕТА РОБОТИ полягає у дослідженні стану обліку екологічних витрат підприємства газової промисловості в умовах реформування національного бухгалтерського обліку на засадах використання міжнародного досвіду.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою дослідження є наукові праці, матеріали періодичних видань, Internet-ресурси та нормативно-правові акти. Дослідження проведено із використанням загальнонаукових методів (індукції, дедукції, аналізу, синтезу та узагальнення) та специфічних методів, що базуються на принципах ведення бухгалтерського обліку.

РЕЗУЛЬТАТИ

У нормативно-правових актах України з питань бухгалтерського обліку облік екологічних витрат окремо не розглядається. По-перше у цих актах немає визначення терміну «екологічні витрати», наприклад у Методичних положеннях з організації державного статистичного спостереження щодо витрат на охорону навколишнього природного середовища використовується термін «витрати на природоохоронні заходи», до яких віднесено капітальні інвестиції та поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища [15]. Отже немає окремих рахунків для синтетичного та аналітичного обліку. Розглянемо основні операції з відображення в бухгалтерському обліку промислового підприємства екологічних витрат на прикладі діяльності Гнідинцівського ГПЗ ПАТ «Укрнафта».

Для зменшення викидів в установці теплоносія на Гнідинцівський ГПЗ ПАТ «Укрнафта» у ТОВ «Вентиляторний завод Укрвентсистеми» було придбано, а потім встановлено пилогазоочисну установку «Циклон УЦ-900» вартістю 36 000 грн., у тому числі ПДВ – 6000 грн. ТОВ «Експедитор-2000» надав послуги з транспортування придбаного обладнання на завод у сумі 1200 грн., у тому числі ПДВ – 200 грн. Від монтажно-організаційної ПрАТ «Спецпромбуд» отримано роботи з установки, монтажу і налагодження пилогазоочисної установки «Циклон УЦ-900» на суму

7200 грн., у тому числі ПДВ – 1200 грн. Вартість пилогазоочисної установки «Циклон УЦ-900», послуг і робіт оплачено постачальникам з поточного рахунку заводу. Окрім того, Гнідинцівський ГПЗ ПАТ «Укрнафта» понесло власні витрати з установки і монтажу: заробітна плата з нарахуваннями ЄСВ праців-

ників – 1500 грн., вартість використаних при установці матеріалів – 4000 грн. Придбана пилогазоочисна установка зараховується на баланс заводу за сервісною вартістю (п. 7 [16]). Первісна вартість пилогазоочисної установки, яка придбана за плату, складається з витрат, зазначених у п. 8 [16] (табл. 1).

Таблиця 1

**Облік придбання пилогазоочисної установки «Циклон УЦ-900»
на Гнідинцівський ГПЗ ПАТ «Укрнафта»**

Зміст господарської операції	Бухгалтерський облік		Сума, грн.
	Дебет	Кредит	
Отримано пилогазоочисну установку «Циклон УЦ-900» від ТОВ «Вентиляторний завод Укрвентсистеми»	152	631-1	30 000
Відображено податковий кредит з ПДВ	641	631-1	6000
Отримано транспортні послуги від ТОВ «Експедитор-2000»	152	631-2	1000
Відображено податковий кредит з ПДВ	641	631-2	200
Отримано роботи від ПрАТ «Спецпромбуд» з установки, монтажу і налагодження обладнання	152	631-3	6000
Відображено податковий кредит з ПДВ	641	631-3	1200
Оплачено вартість ТОВ «Вентиляторний завод Укрвентсистеми» пилогазоочисної установки «Циклон УЦ-900»	631-1	311	30 000
Оплачено ТОВ «Експедитор-2000» транспортні послуги	631-2	311	1200
Оплачено ПрАТ «Спецпромбуд» роботи з монтажу	631-3	311	7200
Відображено заробітну плату з нарахуваннями ЄСВ працівників заводу, зайнятих установкою і монтажем	152	66, 65	1500
Відображено вартість матеріалів, використаних при установці	152	20	4000
Введено пилогазоочисну установку «Циклон УЦ-900» в експлуатацію (30 000 + 1000 + 6000 + 1500 + 4000)	104	152	42 500

Для підтримання споруд, установок, обладнання і технічних засобів, які відносяться на заводі до складу основних засобів природоохоронного призначення здійснюється їх ремонт. Ремонт об'єктів основних засобів на Гнідинцівський ГПЗ ПАТ «Укрнафта» в залежності від потреб може здійснюватися такими способами:

- господарський спосіб, коли роботи виконуються своєю робочою силою і на нього витрачаються будівельні матеріали того підприємства, на балансі якого ці об'єкти враховуються, тобто підприємство не користується послугами сторонніх організацій для виконання ремонту своїх об'єктів основних засобів;
- підрядний спосіб, коли ремонтні роботи виконують сторонні організації або підрозділи цієї організації, які не входять до складу зведеного балансу основної діяльності підприємств;
- змішаний спосіб, коли ремонтні роботи виконуються власними силами підприємства і сторонніми організаціями.

При підрядному способі облік господарських операцій з ремонту зводиться до відображення розрахункових взаємовідносин між замовником і ремонтною організацією. Розрахунки при виконанні робіт з поточного ремонту можуть здійснюватися на підставі Акту приймання виконаних підрядних робіт (форма № КБ-2в), про що зазначається у контракті (договорі) на виконання робіт. Ці операції в регістрах обліку буде відображено такими записами (табл. 2).

З метою постійного моніторингу за впливом діяльності підприємства на оточуюче середовище Гнідин-

цівський ГПЗ ПАТ «Укрнафта» щорічно укладає наряд-замовлення з Науково-дослідним і проектним інститутом (НДПІ) ПАТ «Укрнафта» на проведення робіт по контролю за станом навколишнього середовища. Ці витрати заводу можна віднести до поточних витрат на природоохоронні заходи. НДПІ ПАТ «Укрнафта» виконує наступні роботи:

- проводить моніторинг навколишнього природного середовища територій сіл, які прилягають до Гнідинцівського ГПЗ (села Гнідинці, Остапівка, Світличне);
- здійснює контроль концентрацій забруднюючих речовин на межі санітарно-захисної зони промислових майданчиків заводу;
- веде контроль дотримання гранично допустимих концентрацій викидів від стаціонарних джерел (газомотокомпресорів, дихальні клапани, факельні стоянки, труби димові, труби вентиляційні та інше).

За результатами перевірки у I півріччі 2017 р. дотримання дозволених обсягів викидів забруднюючих речовин виробничих майданчиків, що розташовані на території Варвинського району, перевищення нормативів граничнодопустимих концентрацій – не виявлено. Кореспонденцію рахунків з відображенням співробітництва з Науково-дослідним і проектним інститутом ПАТ «Укрнафта» наведено у табл. 3.

Під час збирання та тимчасового зберігання відходів на території заводу (до передачі їх спеціалізованому підприємству) дотримуються гігієнічних вимог згідно [17].

Таблиця 2

Облік операцій з ремонту закритих очисних споруд першої системи каналізації, виконаного підрядним способом на Гнідинцівський ГПЗ ПАТ «Укрнафта»

Зміст господарської операції	Бухгалтерський облік		Сума, грн.
	Дебет	Кредит	
1. Перераховано передоплату ремонтній організації ПрАТ «Спецпромбуд»	371	311	45000
2. Відображено суму податкового кредиту щодо ПДВ	641	644	7500
3. Списано на витрати вартість закритих очисних споруд першої системи каналізації (на підставі акта здавання - приймання виконаних підрядних робіт)	93	631-3	37500
4. Списано суму податкового кредиту щодо ПДВ	644	633	7500
5. Відображено зарахування заборгованостей	631-3	371	45000
6. Списано на фінансовий результат витрати, пов'язані з ремонтом	791	93	37500

Таблиця 3

Облік проведення робіт по контролю за станом навколишнього середовища на Гнідинцівський ГПЗ ПАТ «Укрнафта» за I квартал 2017 р.

Зміст господарської операції	Бухгалтерський облік		Сума, грн.
	Дебет	Кредит	
Перерахована попередня оплата НДПІ ПАТ «Укрнафта» за проведення робіт по контролю за станом навколишнього середовища за I півріччя 2017 р.	371 «Розрахунки за виданими авансами»	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	6000
Відображено податковий кредит з ПДВ	641 «Розрахунки з податками»	644 «Податковий кредит»	1000
Отримані результати НДПІ ПАТ «Укрнафта» щодо стану навколишнього середовища за I півріччя 2017 р. (на основі наряду-замовлення)	941 «Витрати на дослідження та розробки»	631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»	5000
Списано податковий кредит з ПДВ	644 «Податковий кредит»		1000
Списано на витрати поточного періоду витрати, раніше враховані у складі витрат на дослідження та розробки (щомісяця): $5000/6 = 833,33$ грн.	791 «Результат операційної діяльності»	941 «Витрати на дослідження та розробки»	833,33
Проведено залік заборгованостей	631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»	371 «Розрахунки за виданими авансами»	6000

Згідно із зазначеними гігієнічними вимогами підприємство розробляє інструкцію та план заходів щодо збирання і тимчасового зберігання промислових відходів на промислових майданчиках (складських приміщеннях тощо) відповідно I, II та III класів небезпеки. Відходи в місцях їх утворення збираються у тару, призначену для кожного класу небезпеки з дотриманням правил безпеки. Надалі по мірі їх накопичення відходи доставляються для тимчасового зберігання на промисловий майданчик (цех, ділянка, склад) і зберігаються у відведеному місці для подальшого перевезення на об'єкти утилізації, місця знешкодження або захоронення.

Гнідинцівський ГПЗ ПАТ «Укрнафта» утворює відходи у вигляді акумуляторів, шламу електроліту з свинцевих АКБ, відпрацьовані мастила, відпрацьовані шини, шламу та нафтопродукти від очисних спо-

руд мийки автомобілів, промаслене ганчір'я. Згідно п. 328 [18] це зворотні відходи, тобто це залишки сировини, матеріалів, напівфабрикатів, теплоносіїв та інших видів матеріальних цінностей, що утворилися у процесі виробництва продукції (робіт, послуг), які втратили повністю або частково первинні споживчі властивості початкового матеріалу (хімічні і фізичні) і тому використовуються з підвищеними витратами (зниженням виходу продукції) або зовсім не використовуються за прямим призначенням у виробничому циклі підприємства. Зворотні відходи відповідають сутності такої категорії як запаси, що наведено в п. 4 [19].

Порядок відображення фактів з обліку поводження з відходами Гнідинцівський ГПЗ ПАТ «Укрнафта» наведено у табл. 4.

Таблиця 4

Типові проводки обліку поводження з відходами на Гнідинцівський ГПЗ ПАТ «Укрнафта»

Зміст господарської операції	Бухгалтерський облік		Сума, грн.
	Дебет	Кредит	
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Нараховано витрати, пов'язані з виробництвом продукції.	231	13, 20, 22, 65, 66, 91	5000
Оприбутковано зворотні відходи у виробництві, які у майбутньому використовуватимуться у виробничому циклі	201	231	2500
Оприбутковано супутню продукцію на склад	26	231	2500

Продовження табл. 4

1	2	3	4
Підписано акт виконаних робіт на вивезення побутового сміття сторонньою організацією.	92	631	1200
Перераховано грошові кошти за виконані послуги з утилізації відходів.	631	311	1200
Списано відпрацьований акумулятор	92	207, 22	500
Передано відпрацьований акумулятор на утилізацію та отримано послуги з утилізації на підставі акта	92	631	50
Відображено податковий кредит з ПДВ (на підставі податкової накладної постачальника послуги)	641	631	10

До платників екологічного податку відповідно до ст. 240 Податкового кодексу України віднесено суб'єктів господарювання, юридичних осіб, що не провадять господарську (підприємницьку) діяльність, бюджетні установи, громадські та інші підприємства, установи та організації, постійні представництва нерезидентів, включаючи тих, які виконують агентські (представницькі) функції стосовно таких нерезидентів або їх засновників, під час провадження діяльності яких на території України і в межах її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони здійснюються:

- викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення;
- скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти;
- розміщення відходів (крім розміщення окремих видів (класів) відходів як вторинної сировини, що розміщуються на власних територіях (об'єктах) суб'єктів господарювання);
- утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені);
- тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії строк [20].

Гнідинцівський ГПЗ ПАТ «Укрнафта» є платником екологічного податку за викиди в атмосферу забруднюючих речовин та розміщення відходів.

Право здійснювати викиди підприємство отримує лише після отримання дозволу із зазначеними в ньому нормативами викидів. Проте відсутність дозволу не звільняє платника податків від обов'язку сплачувати екологічний податок. У такому разі підприємство зобов'язане самостійно розрахувати суму викидів, що здійснюються стаціонарним джерелом забруднення, і подати декларацію. Для удосконалення системи екологічного оподаткування в підвищенні рівня екологічної безпеки потрібно збільшити кількість видів податків, зокрема якнайскоріше ввести податок на продукцію, яка негативно впливає на довкілля, і щорічний податок на транспорт як один із важливих чинників забруднення атмосферного повітря, а також збільшити ставки на наявні види податків до європейського рівня [21].

Загальна плата за викиди в атмосферу забруднюючих речовин та розміщення відходів Гнідинцівським ГПЗ ПАТ «Укрнафта» за I квартал 2017 р. становить 189 469,32 грн. Кореспонденцію рахунків з відображення нарахування екологічного податку наведено у табл. 5.

Таблиця 5

Облік сплати екологічного податку Гнідинцівським ГПЗ ПАТ «Укрнафта» за I квартал 2017 р.

Зміст господарської операції	Бухгалтерський облік		Сума, грн.
	Дебет	Кредит	
Нараховано екологічний податок	92	641	189 469,32
Сплачено екологічний податок до бюджету	641	311	189 469,32

ВИСНОВКИ

Необхідність ведення бухгалтерського обліку екологічних витрат промислових підприємств пов'язана з наступними чинниками:

- операції, пов'язані з екологічними витратами промислового підприємства, а також їх вплив на фінансові результати, повинні бути відображені у бухгалтерському обліку;
- облік екологічних витрат на підприємстві є засобом досягнення стійкого розвитку;
- потенційним інвесторам і кредиторам необхідно володіти інформацією про екологічну діяльність підприємства для прийняття рішень щодо побудови з ним економічних стосунків;
- облік екологічних витрат на підприємстві є одним з факторів формування позитивного іміджу

підприємства;

- підприємства можуть мати певні переваги у конкурентній боротьбі за потенціальних клієнтів, якщо зможуть показати, що їх продукція краща з екологічної точки зору.

Список використаних джерел

1. Сайт Державної Служби Статистики України. Статистичний збірник «Довкілля України» за 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Бешуля І.В. Напрямки стандартизації екологічного обліку / І.В. Бешуля // Регіональні перспективи. – 2001. – № 2-3. – С. 15-16.
3. Вороновська О.В. Сутність і розвиток екологічного обліку/ О.В. Вороновська [Текст] // Галицький економічний вісник. – 2011. – №2(31). –

С. 195-200.

4. Замула І.В. Бухгалтерський облік екологічної діяльності у забезпеченні стійкого розвитку економіки [Текст]: монографія / І.В. Замула. – Житомир: ЖДТУ, 2010. – 440 с.

5. Коблянська О.І. Екологічні витрати та зобов'язання в системі бухгалтерського обліку / О.І. Коблянська, М.О. Цибульник // Економічні науки. Сер.: Облік і фінанси. – 2012. – Вип. 9(2). – С. 93-98.

6. Колівешко О.М. Визначення та структура екологічних витрат підприємства. / О.М. Колівешко // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія – Економічні науки: науковий збірник / Черніг. держ. технол. ун-т. – Чернігів: Черніг. держ. технол. ун-т, 2013. – № 3(68). – с. 128-132.

7. Кондратюк О.М. Облік і аналіз екологічних витрат промислових підприємств [Текст]: автореф. рат дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09 / О.М. Кондратюк; Держ. вищ. навч. закл. «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». - К.: [б. в.], 2008. - 20 с.

8. Максимів Л.І. Тенденції розвитку екологічно орієнтованого бухгалтерського обліку / Л.І. Максимів // Бухгалтерський облік і аудит, 2005. – № 5. – С. 18-23.

9. Малюга Н.М., Екологічні витрати: класифікація та бухгалтерське відображення / Н. Малюга, І. Замула // Бухгалтерський облік і аудит: наук. журнал. – 2009. – № 5. – С. 35-41.

10. Пелиньо Л.М. Місце екологічного обліку в сучасній системі бухгалтерського обліку та його важливе значення в сфері охорони довкілля [Текст] / Л.М. Пелиньо // Науковий вісник національного лісотехнічного університету України: Зб. наук.-техн. пр. – Львів: НЛТУУ, 2008. – Вип. 18.2. – С. 70-75.

11. Садовська І.Б. Класифікація екологічних витрат для цілей управлінського обліку / І.Б. Садовська // Економічні науки. Серія: Облік і фінанси. – 2014. – Вип. 11(1). – С. 223-234. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2014_11\(1\)_31](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2014_11(1)_31).

12. Саенко К.С. Учет экологических затрат [Текст] / К.С. Саенко – М.: Финансы и статистика, 2005. – 376 с.

13. Сахно Л.А. Екологічний облік і аудит в реформуванні традиційної системи обліку на підпри-

ємстві / Л.А. Сахно // Облік і фінанси АПК. – 2009. – № 1. – С. 89-92. – Режим доступу: <http://magazine.faaf.org.ua/ekologichniy-oblik-i-audit-v-reformuvanni-tradiciynoi-sistemi-obliku-na-pidpriemstvi.html>

14. Фостолович В.А. Екологічний облік як елемент інноваційного підходу еколого-економічної системи управління сільськогосподарських підприємств / В.А. Фостолович, М.В. Агапова // Інноваційна економіка. – 2013. – № 1. – С. 141-144. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2013_1_36.

15. Методологічні положення з організації державного статистичного спостереження щодо витрат на охорону навколишнього природного середовища: Затв. Наказ Державної служби статистики України від 23.12.2011 року № 392. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2011/392/392.htm

16. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>

17. ДСанПіН 2.2.7.029-99 «Гігієнічні вимоги щодо поводження з промисловими відходами та визначення їх класу небезпеки для здоров'я населення» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/rada/show/v0029588-99>

18. Про затвердження Методичних рекомендацій з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості: Наказ Міністерства промислової політики України від 09.07.2007 р. №373 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN30532.html

19. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>

20. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

21. Лега О.В. Екологічний податок: особливості обліку і оподаткування у контексті нормативно-правових змін / О.В. Лега, Л.В. Яловега, Т.Б. Прийдак // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. – 2017. – Вип. 185. – С. 231-242. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhdutsg_2017_185_29.

ЛУК'ЯНЧУК

Олена Михайлівна

helenlykjanchuk@gmail.com

УДК 332.1: 330.3

ТЕЛЮХ

Карина Петрівна

СТРАТЕГІЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
УКРАЇНИSTRATEGY OF INNOVATIVE
DEVELOPMENT OF THE COUNTRY

старший викладач,
Одеський національний
політехнічний університет

У статті розкривається необхідність розробки більш детальної стратегії інноваційного розвитку країни спираючись на глобальні проблеми несприятливого інвестиційного клімату та недосконалої законодавчої бази.

В статье раскрывается необходимость разработки более детальной стратегии инновационного развития страны опираясь на глобальные проблемы неблагоприятного инвестиционного климата и несовершенной законодательной базы.

The article reveals the need to develop a more detailed strategy for innovative development of the country based on global problems of an unfavorable investment climate and an imperfect legislative base.

Ключові слова: стратегія, інновація, інноваційна стратегія, інноваційна діяльність, інноваційний розвиток

Ключевые слова: стратегия, инновация, инновационная стратегия, инновационная деятельность, инновационное развитие

Keywords: strategy, innovation, innovative strategy, innovative activity, innovative development

ВСТУП

Стратегія інноваційного розвитку в сучасних умовах – це державна інноваційна стратегія і науково – технічна політика (НТП) фірм і регіонів, орієнтована на сприяння розвитку передових технологій, науково – дослідних і дослідно-конструкторських розробок (НДДКР) проривного характеру. Державна інноваційна стратегія є ядром структурних змін, які відбуваються зараз і знайшла відображення в стратегії економічного та соціального розвитку України.

Як стверджує іноземний досвід, авторами концепції національних інноваційних систем (НІС) є велика група західних економістів (К. Фрідмен, Б. Лундвалл, Р. Нельсон, Ф. Хайєк), які в 80-90 рр. XX ст. практично одночасно поклали початок сучасної теорії інноваційної діяльності і розробили загальні методологічні принципи, серед яких є:

- слідувати ідеям І. Шумпетера про конкуренцію на основі інновацій і наукових розробок в корпораціях як головних чинників економічної динаміки;
- визнання особливої ролі знання в економічному розвитку;
- розгляд інституційного контексту інноваційної діяльності як чинника, що прямо впливає на її зміст і структуру.

Втілення цих принципів органічно пов'язане із сучасною новітньою тенденцією розвитку людства – стрімкою глобалізацією та інтелектуалізацією виробництва, ринку й економічної діяльності, які викликані небаченими темпами і масштабами інновацій. Дослідженнями цих проблем займаються як різні зарубіжні школи і течії, так і вітчизняні науковці.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Дослідження законодавчої бази країни щодо інноваційної діяльності та обґрунтування необхідності розробки ефективної стратегії інноваційного розвитку країни.

РЕЗУЛЬТАТИ

Причинами несприятливого інвестиційного клімату в Україні, яка посідає 15 місце (з 25) серед країн з перехідною економікою за ступенем привабливості, є:

- відсутня своя система оцінки інвестиційного клімату як країни, так і її окремих регіонів;
- наявність колізії законів;
- відсутність законодавчого врегулювання прав акціонерів;
- не вирішене питання позбавлення іноземних інвесторів пільг, які визначені законодавством України про вільні економічні зони, передбачені Законом Ук-

раїни «Про Державний бюджет України» [1];

- не впроваджені міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та аудиту;

- не реформована податкова система, відсутність чіткого правового поля для підприємницької діяльності;

- не розроблені та не впроваджені гарантії прав власності;

- слабо ведеться боротьба з корупцією;

- не розроблена та не впроваджена концепція сприяння іноземним інвесторам тощо [2].

На основі закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» [3] передбачені стратегічні пріоритетні і середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності. Стратегічні напрями розраховані на тривалу перспективу – не менше 10 років, середньострокові – на 3-5 років і формуються в рамках стратегічних. Згідно закону визначаються наступні стратегічні пріоритетні напрями інноваційної діяльності України а саме: модернізація електростанцій, нові і поновлювані джерела енергії, нові ресурсозберігаючі технології, машинобудування і приладобудування. Розвиток високоякісної металургії, вдосконалення хімічних технологій та матеріалів, розвиток сільського господарства і переробної промисловості, транспортні системи, будівництво і реконструкції, охорона і оздоровлення людини і навколишнього середовища. Стратегічні пріоритети інноваційної діяльності передбачається реалізовувати через систему загальнодержавних (національних) програм економічного, соціального, національного, культурного розвитку й охорони навколишнього середовища. На конкурсній основі через систему державних програм і державних замовлень відбувається реалізація середньострокових інноваційних пріоритетів. Особливості здійснення інноваційної діяльності на окремих територіях та в економічних зонах ураховані в актах законодавства.

Одним із пріоритетів економічної політики України є перехід до інвестиційного вектора розвитку (сталого розвитку «Україна-2020») [4], а державна інвестиційна політика вважається одним із найважливіших чинників виведення економіки країни із кризи і забезпечення їй динамічного зростання.

Метою Стратегії є впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі.

Задля цього рух уперед здійснюватиметься за такими векторами:

- 1) вектор розвитку – це забезпечення сталого розвитку держави, проведення структурних реформ та, як наслідок, підвищення стандартів життя. Україна має стати державою з сильною економікою та з передовими інноваціями. Для цього, передусім, необхідно відновити макроекономічну стабільність, забезпечити стійке зростання економіки екологічно невиснажливим способом, створити сприятливі умови для ведення господарської діяльності та прозору податкову систему;

- 2) вектор безпеки – це забезпечення гарантій безпеки держави, бізнесу та громадян, захищеності інвестицій і приватної власності. Україна має стати державою, що здатна захистити свої кордони та забезпе-

чити мир не тільки на своїй території, а й у європейському регіоні. Визначальною основою безпеки має також стати забезпечення чесного і неупередженого правосуддя, невідкладне проведення очищення влади на всіх рівнях та забезпечення впровадження ефективних механізмів протидії корупції. Особливу увагу потрібно приділити безпеці життя та здоров'я людини, що неможливо без ефективної медицини, захищеності соціально вразливих верств населення, безпечного стану довкілля і доступу до якісної питної води, безпечних харчових продуктів та промислових товарів;

- 3) вектор відповідальності – це забезпечення гарантій, що кожен громадянин, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак, матиме доступ до високоякісної освіти, системи охорони здоров'я та інших послуг в державному та приватному секторах. Територіальні громади самостійно вирішуватимуть питання місцевого значення, свого добробуту і нести будуть відповідальність за розвиток всієї країни;

- 4) вектор гордості – це забезпечення взаємної поваги та толерантності в суспільстві, гордості за власну державу, її історію, культуру, науку, спорт. Україна повинна зайняти гідне місце серед провідних держав світу, створити належні умови життя і праці для виховання власних талантів, а також залучення найкращих світових спеціалістів різних галузей [5].

Проведені дослідження науково-технічної сфери України вказують на існування в національній інноваційній системі основного протиріччя, яке вже сьогодні руйнує більшість спроб реалізації інноваційного вектора розвитку і яке, зрештою, прийняте всіма постсоціалістичними країнами. Це – величезна невідповідність між накопиченим кадровим науково-технічним потенціалом і загальною продуктивністю національної економічної системи – її надзвичайно низьку економічну ефективність.

Усунення цих недоліків активізує наявний інноваційний потенціал для реалізації цього необхідно вжити наступних заходів:

- 1) під великі іноземні кредити, що спрямовуються в інвестиційні проекти, передбачені державними програмами, надавати податкові пільги;

- 2) на регіональному рівні треба широко впроваджувати програми підтримки інноваційної діяльності, у тому числі шляхом регулювання податкових ставок місцевих податків і зборів;

- 3) із податку на прибуток надавати інвесторам знижки податкових ставок при зростанні експортної складової виготовленої продукції та кількості створених робочих місць тощо;

- 4) доцільно повернутися до практики створення відомих регіональних інноваційних фондів. Необхідно ініціювати створення науково-дослідних центрів зі змішаним (приватно-державним) фінансуванням [6].

В Україні на наукові дослідження виділяється вкрай мало коштів, а на розроблення та інновації – ще менше. Виходячи з середніх пропорцій, що складаються протягом певного часу у країнах, де цей процес організовано більш менш раціонально, можна відмі-

тити наступне: якщо на фундаментальні наукові дослідження виділяється певна сума, то на науково-технічні розроблення, спрямовані на використання отриманого наукового знання, потрібно передбачити в 2-2,5 рази, а на виробничі інновації – в 10 разів більші кошти. Зате в кінцевому результаті реалізація інноваційної продукції може дати прибуток, який, принаймні, вдесятеро перевищить суму витрат на науку, розроблення та інновації, разом взяті. Така висока віддача від реалізації інноваційної продукції обумовлює вкладати більше державних коштів в освіту, в наукові дослідження та надавати пільги інноваційним компаніям, в тому числі транснаціональним.

ВИСНОВОК

Отже, незважаючи на значні прогалини у законодавстві про інноваційну діяльність, державне її регулювання є суперечливим і малоефективним, про що свідчить відсутність концепції національних інтересів, без якої неможливо створити комплексну законодавчу базу регулювання, забезпечену відповідними виконавчими структурами і жорстким механізмом контролю. Виконання радикальних заходів з підвищення інноваційної діяльності може призвести до бажаних результатів та ефективної стратегії інноваційного розвитку країни.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про Державний бюджет України на 2018 рік» (Відомості Верховної Ради (ВВР) від

07.12.2018, №2246-VIII), [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://search.ligazakon.ua>

2. Непочатенко В.О. Вплив інституціональної структури на розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств [Електронний ресурс] / І.Ю. Гришова, В.О. Непочатенко // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2017. – № 2. – С. 47-51. – Режим доступу: <http://economics.opu.ua/files/archive/2013/n2.html>

3. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» (Верховна Рада України; Закон від 08.09.2011 № 3715-VI), [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>

4. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України. № 5/2015 від 12 січ. 2015 р., [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>.

5. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish/article?art_id=47920.

6. Кужель В.В. Державна підтримка регіональних програм інноваційного розвитку [Електронний ресурс] / І.Ю. Гришова, В.А. Замлинський, В.В. Кужель // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2016. – № 2. – С. 201-206. – Режим доступу: <http://economics.opu.ua/files/archive/2013/n2.html>

ОЛЕЙНИКОВА

Олена Олексіївна
Ms.oleyna@gmail.com

УДК 658:368.03

КОМУНІКАЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В
СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ
СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

БОЙКО

Аліна Едуардівна
al.boyko777@gmail.comCOMMUNICATION MANAGEMENT IN THE
SYSTEM MANAGEMENT ACTIVITIES OF
THE INSURANCE COMPANYстарший викладач,
Одеський національний
політехнічний університетстудент, Одеський
національний політехнічний
університет

У статті розглянуто сучасну концепцію комунікаційного менеджменту в системі управління діяльністю страхової компанії та її базові складові. Визначено механізм та інструментарій комунікаційного менеджменту, розроблено організаційну модель управління громадськими зв'язками та комунікаціями страхової компанії.

В статье рассмотрена современная концепция коммуникационного менеджмента в системе управления деятельностью страховой компании и её базовые составляющие. Определен механизм и инструментарий коммуникационного менеджмента, разработана организационная модель управления общественными связями и коммуникациями страховой компании.

The article considers the modern concept of communication management in the system of management of the insurer and its basic components. The mechanism and instruments of communication management are defined, an organizational model of management of public relations and communications insurance company is developed.

Ключові слова: комунікаційний менеджмент, комунікативні процеси, цільова аудиторія, механізм, модель управління комунікаціями

Ключевые слова: коммуникационный менеджмент, коммуникативные процессы, целевая аудитория, механизм, модель управления коммуникациями

Keywords: communication management, communication processes, target audience, mechanism, model for communications management

ВСТУП

Підвищення конкурентоспроможності страхового ринку, та забезпечення сталих конкурентних переваг страхових компаній потребує формування якісно нової філософії управління, спрямованої на забезпечення еквівалентності інтересів всіх суб'єктів страхового процесу на засадах концепції інтегрованих комунікацій, як нового, комплексного підходу до просування страхового продукту.

Комплексний підхід до проблеми формування комунікацій між усіма учасниками страхових відносин (страховики, страхувальники, страхові агенти, страхові або перестрахові брокери, об'єднання страховиків, державні і регіональні владно-управлінські структури, тощо) на даний момент є пріоритетним завданням сучасного страхового бізнесу. Саме система комунікацій являє собою цілісну сукупність керованих комунікаційних елементів, за допомогою яких страхова організація має можливість зацікавити своїм продуктом цільові аудиторії та створити умови виходу компанії на новий клієнтоорієнтований рівень діяльності відповідно до наявних страхових інтересів громадян країни.

МЕТА РОБОТИ полягає у визначенні сутності, функцій, механізму комунікаційного менеджменту, та його ролі в управлінні діяльністю страхової компанії.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою ро-

боти є наукові праці провідних вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів з проблем розвитку комунікацій та комунікаційного менеджменту, нормативні документи в сфері управління діяльністю страхових компаній.

При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного та системного аналізу, метод експертних оцінок.

РЕЗУЛЬТАТИ

Комунікаційний менеджмент – це така система управління, яка за допомогою інтегрованої комунікації з цільовими аудиторіями сприяє досягненню максимальної ефективності за всіма напрямками розвитку організації в умовах мінливого зовнішнього середовища. У зв'язку з цим під управлінням комунікаціями слід розуміти цілеспрямований процес перетворення інформації і знань у вартість, тобто уміння створювати вартість за допомогою нематеріальних активів організації.

Комунікаційний менеджмент, як специфічна управлінська діяльність включає:

- планування комунікативних процесів, в тому числі, виявлення цільових аудиторій;
- розробку комунікаційних стратегій;
- контроль та оцінку ефективності комунікацій;
- організацію інформаційного трансферу та діалогу;
- формування корпоративної філософії;
- затвердження коректних комунікацій в конфлікт-

них ситуаціях;

- роз'яснення позицій і стратегії діяльності організації;
- затвердження корпоративної ідентичності.

Сутність комунікаційного менеджменту найбільш повно відображається у ряді характерних функцій, основними з яких є:

- функція інтегрування, – виступає як засіб об'єднання ділових партнерів, фахівців, споживачів, клієнтів та ін. для комунікативного процесу та генерування ідей. Реалізація цієї функції обумовлена використанням нових управлінських, маркетингових та інформаційних технологій, інноваційною активністю і наявністю творчого потенціалу.

- інформаційна функція, – ставить за мету розширити інформаційний фонд партнерів та споживачів, передати необхідну для професійної діяльності інформацію, прокоментувати певні ринкові інновації для досягнення встановленої практичної мети.

- контактна функція, – метою якої є формування у ділових партнерів та клієнтів ціннісних орієнтацій та установок, переконання їх у правомірності тих чи інших стратегій взаємодії. Реалізація цієї функції вимагає досконале вивчення цільової аудиторії.

- функція само презентації, – дозволяє організації продемонструвати свій інтелектуальний потенціал; створити бажаний (цільовий) імідж та певну репутацію.

- ритуальна функція, – формує у партнерів та клієнтів емоційний настрій, передає почуття, переживання, спонукає до необхідної дії.

- освітня функція, – досліджує комунікативні навички цільових аудиторій, реалізує на практиці нові ідеї, поширює досягнення в галузі сучасної комунікації.

Тобто комунікаційний менеджмент – це теорія і практика управління соціальними комунікаціями як всередині організації, так і між організацією та зов-

нішнім середовищем з метою:

- формування сприятливих для організації комунікаційних процесів;
- формування та підтримки іміджу організації;
- ефективної реалізації власної стратегії;
- формування сприятливої суспільної думки;
- підвищення конкурентоспроможності організації.

Необхідність управлінської діяльності у сфері комунікацій страховика обумовлена подальшим розвитком в Україні ринку інформаційних технологій, безпосередньо пов'язаних із страховим бізнесом, а саме:

- технологій управління взаємовідносинами з клієнтами (CRM);
- інтелектуальної підтримки прийняття управлінських рішень;
- ситуаційного управління компанією;
- сучасних корпоративних технологій ефективного управління страховою організацією.

Механізм комунікаційного менеджменту страхової організації повинен складатися з наступних інструментів:

1. Зв'язки з громадськістю (public relations).
2. Зв'язки з акціонерами, інвесторами і партнерами (investor relations).
3. Брендинг.
4. Формування іміджу компанії та управління репутацією.
5. Зв'язки з засобами масової інформації (media relations).

Основним етапом ефективного управління комунікаціями страхової компанії, який повинен забезпечити синергійний ефект від використання даних інструментів є створення департаменту управління громадськими зв'язками та комунікаціями. Організаційну модель управління громадськими зв'язками та комунікаціями страхової компанії можна представити наступним чином: (рис. 1).

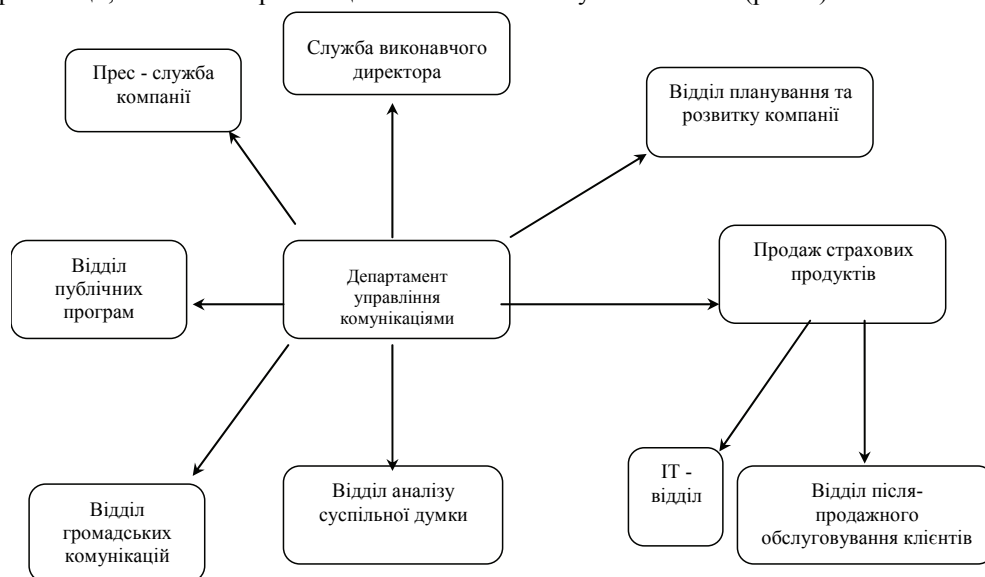

Рис. 1. Організаційна модель управління громадськими зв'язками та комунікаціями

Метою діяльності цього підрозділу є розробка та практична реалізація комунікаційної стратегії страхової компанії за допомогою:

- відбіру і акумулювання інформації;

- класифікації, трансформації та забезпечення доступності інформації;

- розповсюдження і обміну інформацією, у тому числі за допомогою соціальних мереж;

- пошуку ефективних способів, інструментів і механізмів інтегрованої комунікації;
- втілення фірмової комунікації в страхових продуктах.

Особливості функціонування страхового бізнесу в Україні, посилення конкурентної боротьби між страховиками, та необхідність формування стійкого попиту на страхові послуги потребує ефективного управління комунікаціями, як найбільш важливим маркетинговим інструментом страховика. Відсутність, або недостатність публічної інформації про страховика може тлумачитися споживачами та партнерами як знак закритості, неблагополуччя, нечесності і нестабільності компанії.

ВИСНОВКИ

Як специфічний вид економічної діяльності комунікаційний менеджмент є досить важливим фактором забезпечення конкурентних переваг страхової компанії та підвищення ефективності загального управління за рахунок:

- 1) сприяння досягненню високих показників фінансово-економічної діяльності організації;

- 2) впливу на формування пріоритетів основних учасників страхового ринку;

- 3) оперативного стимулювання процесу просування та споживання страхових продуктів;

- 4) зниження ризиків в управлінні компанією та запобігання виникненню кризових ситуацій.

Список використаних джерел

1. Зверинцев А.В. Коммуникационный менеджмент: / А.В. Зверинцев. – К.: 2007 - 345 с.

2. Осовська Г.В. Комунікації в менеджменті: / Г.В. Осовська. – К.: Наука, 2008. – 453 с.

3. Матвієнко О.В. Основи інформаційного менеджменту: навч. посібник / О.В. Матвієнко. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 128 с.

4. Йолкіна-Старк Л.С. Сучасні інформаційні технології у страховому бізнесі / Л.С. Йолкіна-Старк // Інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ufin.com.ua>

ТЕПЛІНСЬКИЙ

Геннадій Вікторович
gteplinsky@gmail.com

УДК 658.5

ПОВЕДІНКОВІ МОДЕЛІ ПІДПРИЄМСТВА
ТА АДАПТИВНІСТЬ ДО СУЧАСНИХ
МІНЛИВИХ УМОВ

НІКОЛАЄВА

Ірина Олексіївна
basaraba_95@ukr.net

BEHAVIORAL MODELS OF THE

к.е.н., доцент, Національний
авіаційний університетENTERPRISE AND ADAPTABILITY TO THE
MODERN MINE CONDITIONстудент, Національний
авіаційний університет

Стаття присвячена висвітленню сутності та змісту поведінкових моделей підприємства відносно мінливих умов зовнішнього середовища. Проаналізовано підходи до впровадження змін на підприємстві. Визначено взаємозв'язок між стратегією адаптації і поведінковою моделлю підприємства, а також теоретичні аспекти адаптивного управління підприємством в сучасних умовах пошуку нових ринків та впровадження стабільної виробничої програми.

Статья посвящена освещению сущности и содержания поведенческих моделей предприятия относительно переменчивых условий внешней среды. Проанализированы подходы к внедрению изменений на предприятии. Определена взаимосвязь между стратегией адаптации и поведенческой моделью предприятия, а также теоретические аспекты адаптивного управления предприятием в современных условиях поиска новых рынков и внедрения стабильной производственной программы.

The article is devoted to highlighting the essence and content of behavioral models of the enterprise in relation to the external environment. The approaches to implementation of changes in the enterprise were analyzed. It was determined the relationship between the change strategy and the behavioral model of the enterprise, as well as theoretical aspects of adaptive enterprise management in the present changing conditions.

Ключові слова: управління змінами, ситуаційно-адаптивне управління, адаптивність, адаптивна реакція, модель підприємства, стратегія змін

Ключевые слова: управление изменениями, ситуационно-адаптивное управление, адаптивность, адаптивная реакция, модель предприятия, стратегия изменений

Keywords: change management, situational-adaptive management, adaptability, adaptive reaction, enterprise model, change strategy

ВСТУП

За сучасних умов будь-який суб'єкт господарювання існує у постійно змінюваному динамічному середовищі. Безумовно, зміни відбуваються безперервно, незважаючи на бажання та потреби організацій, що обумовлює необхідність постійного аналізу існуючих тенденцій на конкретних ринках та перегляду стратегій діяльності компаній. Уміння управляти змінами на підприємствах з метою підвищення ефективності діяльності на відповідному ринку є необхідною умовою сьогодення. А тому виживання та розвиток підприємств залежить від їх уміння своєчасно передбачити зміни на ринку та адаптувати свою діяльність під ці зміни.

Проблема управління змінами на підприємствах досліджувалася такими зарубіжними науковцями, як: Т. Норберт, Дж. Харрінгтон, К. Фрайлінгер, І Фішер, Е. Кемірон, так і вітчизняними: В.В. Стадник, Т.В. Бауліна, А.Г. Грязнова, В.М. Діденко, М.О. Беседін, Л.Г. Шморгун та ін. Однак здебільшого дослідники акцентують увагу на процедурі розробки стратегій та загальних питаннях менеджменту організацій, тоді як питання реалізації управління змінами на підприємствах не отримують належного висвітлення.

МЕТА РОБОТИ

Метою статті є дослідження поведінкових моделей адаптивності підприємств в сучасних мінливих умовах.

РЕЗУЛЬТАТИ

У сучасних умовах господарювання очевидно, що будь-якому підприємству для виживання на ринку та збереження конкурентоспроможності необхідно час від часу вносити зміни у свою господарську діяльність. Більше того, у практиці та в наукових дослідженнях дедалі більше уваги приділяється аналізу методів та організаційним можливостям управління змінами.

Не вимагає особливих доказів те, що причини та характер змін, що відбуваються на підприємствах, визначаються зовнішніми та внутрішніми факторами. А це потребує належного вивчення зовнішнього та внутрішнього середовища діяльності підприємств, розробок для них адаптаційних механізмів і методів якісного управління змінами в них. Стійка позитивна динаміка розвитку організацій, на думку В.В. Стадник і М.А. Йохни, забезпечується їх здатністю своєчасно та гнучко реагувати на зміни в середовищі господарювання, нарощуючи свою присутність у тих сферах, де вони мають конкурентні переваги, і згортаючи бізнес

у малоперспективних сферах діяльності.

У свою чергу, окремі науковці стверджують, що для відповідності вимогам сучасного середовища та запитам споживачів, більшість підприємств використовують нові методи та форми управління, здійснюючи організаційні зміни на підприємствах.

Саме тому, у сучасних умовах бізнесу важко уявити підприємство, яке могло б бути успішним у довгостроковому періоді без проведення змін того чи іншого масштабу. Досвід багаточисельних підприємств показує, що найважче реалізувати організаційні зміни, складність яких полягає в тому, що ефект від їх запровадження розсіяний у корпоративному просторі та в часі, що має неоднакове вираження в різних підрозділах підприємства. Одночасно з цим, важливість організаційних змін полягає в тому, що саме такі зміни спрямовані на підвищення гнучкості та швидкості адаптації підприємства до змін навколишнього середовища, його здатності ухилитися від загроз і вчасно використовувати наявні потенційні можливості підприємства.

Найбільш поширеного вжитку визначення організаційних змін набуло їх розуміння як введення в організаційний механізм і систему управління підприємством нових організаційно-управлінських рішень, форм, моделей поведінки, що змінюють вихідні характеристики організаційних процесів. При цьому

необхідно відзначити, що рушійні сили організаційних змін існують у зовнішньому та у внутрішньому середовищі підприємства. Зовнішні сили (покупці, конкуренти тощо) і внутрішні сили (плани, цілі, потреби підприємства тощо) у результаті оцінки можливостей і проблем приводять до розуміння керівництвом необхідності проведення змін.

Сьогодні науковці виокремлюють дві групи підходів до сутності організаційних змін: функціонально орієнтовані (раціональний, поведінковий) і системно орієнтовані (системотехнічний, інтегративний) концептуальні підходи (табл. 1).

Згідно до наведених підходів формується відповідна модель поведінки підприємства. Так, сучасну модель успішного підприємства доцільно визначити як інтегративну, що базується на балансі різних цілей підприємства та враховує різнобічні інтереси та вигоди від їх задоволення з відповідними витратами ресурсів.

При формуванні системи управління змінами на підприємстві необхідно враховувати, що успіх залежатиме від якості розробленої стратегії, а мета організаційних змін полягає в досягненні стратегічних цілей та набутті конкурентних переваг, а тому за сучасних умов доцільним є поєднання стратегічного підходу та управління змінами на підприємстві.

Таблиця 1

Характеристика сутності організаційних змін на підприємстві з позицій різних підходів [1, с. 250]

Підходи		Сутність організаційних змін
Функціонально орієнтовані	Раціональний	Організаційні зміни обумовлені чинниками внутрішнього середовища та розглядаються як спланований процес
	Поведінковий	Організаційні зміни розглядаються як адаптивно-селекційний процес, обумовлений факторами зовнішнього середовища (пасивна або активна адаптація) та як процес, зумовлений груповою динамікою
Системно орієнтовані	Системно-технічний	Організаційні менеджери для досягнення внутрішньої зміни поєднують в собі логіку природної еволюції та раціональну діяльність та зовнішньої рівноваги організації
	Інтегративний	Організаційні зміни обумовлюються високим рівнем складності та нестійкості зовнішнього і внутрішнього середовища господарської організації

У загальному вигляді визначають чотири класичні стратегії змін:

1) стратегія сили (примусова стратегія) – передбачає використання керівником свого службового становища з метою примушування співробітників сприймати зміни;

2) емпірична (раціональна) стратегія – передбачає використання аргументів з метою переконання співробітників у корисності змін, апелювання до їх здорового глузду;

3) нормативна (перевиховна) стратегія – передбачає використання понять про норми та цінності, властиві для співробітників; за умови її використання намагаються змінити існуючі цінності, норми та поведінкові тенденції з метою виникнення нових точок

зору та поведінкових форм, що піддаються змінам;

4) фасилітативна стратегія – передбачає створення умов з метою викликати та здійснити зміни за допомогою матеріальних та інших можливостей: співробітникам обіцяють винагороду, якщо вони підтримають зміни [2].

Кожна із зазначених стратегій має недоліки та переваги, при цьому управління змінами реалізується через зміну системних елементів підприємства, а тому, залежно від моделі підприємства, доцільно використовувати певний вид стратегії змін (рис. 1).

Як бачимо з рис. 1 поведінковим моделям підприємства відповідає нормативна стратегія, більш детальна характеристика якої наведена у табл. 2.

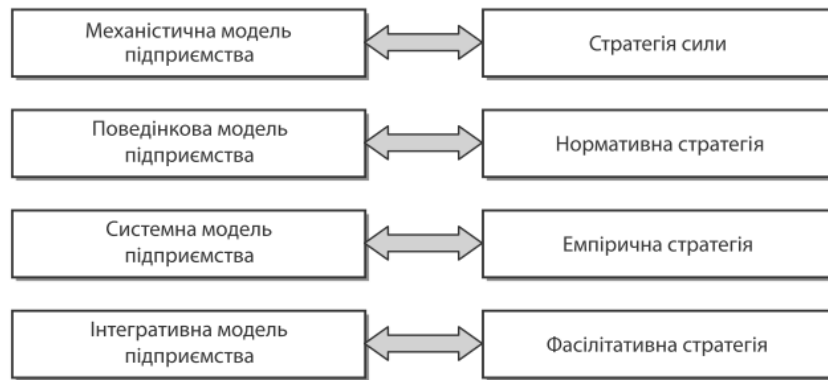

Рис. 1. Взаємозв'язок моделей підприємств і стратегій змін [1, с. 255]

Таблиця 2

Характеристика нормативної стратегії підприємства [12, с. 140]

Опис підходу	Способи реалізації	Переваги та проблеми, умови використання
Лідер координує, контролює та делегує елементи змін, з'ясування загального відношення до змін, часте використання зовнішніх агентів по змінах, консультантів	Лідер змін направляє та контролює процес, залучає персонал, розробка програма нових цінностей, робота в команді, елементи нової культури	Поступові, некризові трансформаційні зміни, небезпека появи у персоналу відчуття маніпулювання

Н.П. Карачина запропонувала «піраміду» аналізу та синтезу загальної теорії поведінкових моделей пострадянських промислових підприємств у вигляді сукупності положень еволюційних поведінкових теорій, поведінкових теорій сучасного менеджменту, сучасних поведінкових теорій підприємства, теорій безпеки економічної системи, теорій безпеки мегарівня (міжнародної економіки), мезорівня (регіона, галузі), макрорівня (держави), мікрорівня (підприємства) [2, с. 20-22].

При дослідженні взаємозв'язку між економічною поведінкою і стратегією підприємства Н.П. Карачина відзначала, що економічна поведінка узагальнює три рівні:

- 1) стратегічний рівень економічної поведінки підприємства, який спрямовує його дії та діяльність;
- 2) тактичний рівень – направляє;
- 3) ситуативний рівень – виправляє (координує) таку поведінку при виявленні непередбачених факторів

та подій [4, с.12].

Визначені рівні поведінки дають підставу автору стверджувати, що економічна поведінка підприємства охоплює більш широкую понятійну субстанцію, в якій стратегічний рівень є лише окремою складовою. Зокрема, якщо стратегія відтворює узагальнене відображення функціонування підприємства, спрямоване на майбутнє, то економічна поведінка підприємства синтезує аспекти і фактори його функціонування на основі минулого, поточного та майбутнього із поясненням вибору траєкторії діяльності.

Аналіз основних елементів та характеристик стратегії свідчить про подвійну взаємодію з економічною поведінкою, адже сформовані стратегічні цілі та план дій визначають напрямок, характер та сутність економічної поведінки підприємств, а економічна поведінка, в свою чергу, реалізує цілі та план дій стратегії. Інтерпретація взаємозв'язку та взаємообумовленості зазначених категорій представлена на рис. 2.

Рис. 2. Взаємозв'язок стратегії та економічної поведінки підприємства [2, с. 13]

Під моделлю економічної поведінки деякі автори розуміють опис логічного зв'язку мотивів та пріоритетів економічної поведінки суб'єктів. Однак, з огляду на потребу конкретизації цієї категорії до особливостей інституту сучасного підприємства, поняття «модель економічної поведінки підприємства» повинно бути логічно конкретизованим. Адже підприємство характеризується більш складними економіч-

ностей інституту сучасного підприємства, поняття «модель економічної поведінки підприємства» повинно бути логічно конкретизованим. Адже підприємство характеризується більш складними економіч-

ними відносинами, складною системою влади та детермінантами економічної поведінки підприємства, які відштовхуються від значно ширшого спектру функціональних аспектів. У зв'язку з цим модель економічної поведінки підприємства має бути представлена як узагальнений опис економічної поведінки

підприємства за допомогою системи відповідних логічних (та/або математичних) залежностей, що відображає характер та сутність економічної діяльності, як наслідок взаємовпливу відповідних детермінантів (рис. 3).

Рис. 3. Формування категорії «модель економічної поведінки підприємства» [3, с. 29]

На жаль, існуючі моделі економічної поведінки не відображають усю різноманітність дій та діяльності сучасних підприємств, оскільки вони здебільшого акцентують увагу на соціальному, психологічному, моральному та культурному аспектах поведінки і не дозволяють пояснити реальні процеси, що відбуваються з вітчизняними підприємствами, особливо на постприватизаційному етапі їх розвитку.

Здебільшого у науковій літературі в описі властивостей економічної системи дослідниками згадуються такі, як цілісність, емерджентність, адаптивність, відкритість, складність, ієрархічність, синергетичність, інерційність, інноваційність, гнучкість [1; 4]. Проте цілісність, відкритість, складність, ієрархічність є характеристиками системи взагалі, адже вказують на певний тип взаємодії, взаємообміну, структури, виду зв'язків тощо, тобто є системоформуючими. Без наявності зазначених властивостей функціонування системи було б неможливим. У зв'язку з цим більший економічний інтерес становлять такі властивості соціально-економічної системи, як адаптивність, інноваційність, гнучкість, надійність, стійкість, маневреність.

В найбільш загальному розумінні адаптивність – здатність на всіх рівнях організації адаптуватись до мінливих умов зовнішнього та внутрішнього середовища за допомогою різноманітних механізмів пристосування. Із розвитком теорії систем в літературі з'явилося нове визначення адаптивності – здатність системи пристосовуватись до різноманітних умов оточуючого середовища або «властивість системи, організації чи окремої людини пристосовуватись до різноманітних умов оточуючого середовища» [1].

Адаптивність окреслює ступінь пристосування до

змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємства і є інтегральною характеристикою економічної системи, яка поєднує такі ознаки як гнучкість, мобільність, маневреність та інші, що забезпечує «легкість» перегрупування між елементами системи без будь-яких корінних змін в її структурі, відображає готовність системи управління підприємства функціонувати в умовах нестабільного зовнішнього середовища та визначається спроможністю управлінського персоналу використовувати нестандартні рішення на основі глибокого розуміння та передбачення тенденцій змін у зовнішньому середовищі.

Адаптивне управління має реалізувати цілі функціонування і розвитку підприємства на основі формування методології організації процесу адаптивного управління, розробки теоретичних і практичних механізмів реалізації управління по стабілізації становища підприємства в конкурентному середовищі, оцінки адаптивності моделі управління на основі ранжирування підприємств з використанням параметризації адаптивної моделі.

На думку багатьох науковців, адаптація означає пасивний характер поведінки, оскільки передбачає відповідні реакції підприємства на зовнішні зміни, що вже відбулися. Також, адаптивність, як форма взаємодії підприємства із зовнішнім середовищем, розглядається як складова конкурентоспроможності. Однак, оскільки адаптивність характеризує реакцію підприємства на зміни зовнішнього середовища, то виступає однією з умов забезпечення його конкурентоспроможності і за сучасних умов має розглядатися як пошук нового. Так, І. Ансофф відзначає, «...щоб залишатися рентабельною на довгостроковий період, фір-

ма повинна постійно обновлятися, потрібно залучати нові ресурси, розробляти нові товари і виходити на нові ринки» [1, с. 93].

На сьогодні очевидним є той факт, що вирішення завдань управління являє собою основу роботи менеджерів різних рівнів управління. Реальність полягає в тому, що менеджери, працюючи в мінливому середовищі, приймають рішення на основі комбінації інтуїції, досвіду та аналізу. Тому підприємства для підвищення ефективності управління зацікавлені у роз-

робці і удосконаленні ситуаційно-адаптивних інструментів менеджменту. Дані інструменти, приводять в дію усі зв'язки організаційної структури в залежності від змін, які відбуваються у зовнішньому та внутрішньому середовищі організації, що забезпечують обмежено раціональне вирішення управлінських завдань кожним менеджером.

Алгоритм прийняття рішень при ситуаційно-адаптивному управлінні включає стадії, які відображені на рис. 4.

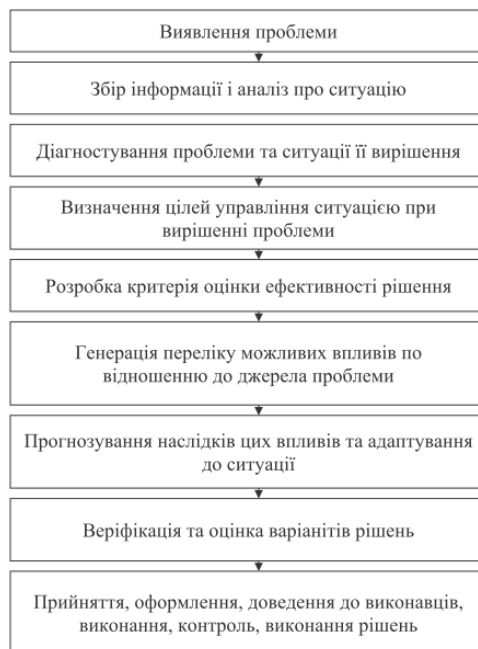

Рис. 4. Алгоритм прийняття рішень при ситуаційно-адаптивному управлінні [3, с. 143]

Загалом ситуаційно-адаптивний підхід концентрується на тому, що придатність різних методів управління визначається ситуацією, встановленням проблеми, визначенням цілей управління при вирішенні проблеми, а також прогнозуванням наслідків для ситуації та обрання оптимального способу досягнення мети.

ВИСНОВКИ

Оцінюючи економічну поведінку підприємств, низка науковців ототожнює модель та тип економічної поведінки. При цьому, як правило, сутність зазначених категорій не конкретизовано. Разом з тим тип економічної поведінки – це різновид економічної поведінки, яка характеризується певними істотними рисами. Модель економічної поведінки є більш містким поняттям, оскільки об'єднує декілька типів економічної поведінки підприємства, представляє узагальнений опис економічної поведінки підприємства за допомогою системи відповідних логічних (та/або математичних) залежностей.

Система адаптивного управління підприємством в конкурентному середовищі та пристосування до мінливих умов зовнішнього і внутрішнього середовища є сукупністю принципів, інструментів і технологій прийняття і виконання збалансованих управлінських рішень. А оскільки зміни зовнішнього середовища функціонування підприємств в Україні носять широкомасштабний, системний характер, то адаптація до неї окремих підприємств передбачає проведення

комплексних організаційних змін (по суті, реструктуризації підприємств).

Список використаних джерел

1. Гринько Т.В. Управління змінами на підприємствах – необхідна умова забезпечення їх розвитку / Т.В. Гринько // Бізнес-інформ. – 2013. – №10. – С. 247-252.
2. Карачина Н.П. Економічна поведінка машинобудівних підприємств: автореф. дис. доктора екон. наук; спец. 08.00.04 / Н.П. Карачина. – Львів, 2012. – 50 с.
3. Мороз О.В. Детермінація та ідентифікація моделей економічної поведінки / О.В. Мороз, Н.П. Карачина // Совершенствование учета, аудита, анализа в контексте евроинтеграции: Материалы Всеукраинской науч.-метод. конф. с междунар. участием, 12–15 мая 2009 г. – Севастополь: Изд-во СевНТУ, 2009. – С. 247–249.
4. Раєвська О.В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі: монографія / О.В. Раєвська; ХНЕУ. – Х.: ІНЖЕК, 2006. – 493 с.
5. Шатілова О.В. Напрямки підвищення ефективності адаптації підприємства до мінливих ринкових умов / О.В. Шатілова // Стратегічні імперативи сучасного менеджменту: зб. матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф. 22-23 травня 2014 року / М-во освіти і науки України, Держ. ВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана»; [відп. за вип С.М. Соболев]. – Київ : КНЕУ, 2014. – С. 143-145.

ЗАХАРЧЕНКО

Віталій Іванович
nvzakharchenko777@gmail.com

БАЛАХОНОВА

Олеся Володимирівна

СКАЛОЗУБ

Марія Ігорівна
skall4483@gmail.comд.е.н., професор, Одеський
національний політехнічний
університетд.е.н., доцент, Вінницький соціально-
економічний інститут університету
"Україна"магістрант, Одеський національний
політехнічний університет

УДК 339.137

**ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ НА ОСНОВІ
КОНКУРЕНТНОГО АНАЛІЗУ ХАРАКТЕРИСТИК ЇХ ПРОДУКТІВ****ASSESSMENT OF THE COMPETITIVENESS OF TOURISM ENTERPRISES ON THE BASIC OF
COMPETITIVE ANALYSIS OF THE CHARACTERISTICS OF THEIR PRODUCTS**

Стаття присвячена викладенню методичного підходу до оцінки конкурентоспроможності підприємств туристичної сфери з урахуванням, в першу чергу, точки зору споживачів, який побудований на основі розрахунку корисного ефекту від споживання продукту. Підхід дозволяє оцінити конкурентоспроможність, як окремого виду послуг туристичної сфери, так і конкурентоспроможність продуктів окремого туристичного підприємства.

Статья посвящена изложению методического подхода к оценке конкурентоспособности предприятий туристической сферы с учетом точки зрения потребителей, который построен на основе расчета полезного эффекта от потребления продукта. Подход позволяет оценить конкурентоспособность, как отдельного вида услуг туристической сферы, так и конкурентоспособность продуктов отдельного туристического предприятия.

The article is devoted to the exposition of the methodical approach to assessing the competitiveness of tourism enterprises is proposed, taking into account, first of all, the point of view of consumers, which is built on the basis of calculating the beneficial effect of consumption of the product. The approach makes it possible to assess competitiveness as a separate type of tourism services, as well as competitiveness of the products of a separate tourist enterprise.

Ключові слова: туризм, підприємство, продукт, конкурентоспроможність, показник, ефект, споживач, якість

Ключевые слова: туризм, предприятие, продукт, конкурентоспособность, показатель, эффект, потребитель, качество

Keywords: tourism, enterprise, product, competitiveness, indicator, effect, consumer, quality

ВСТУП

Успішним розвиток економіки країни можна назвати тоді, коли вона випускає і нарощує випуск конкурентоспроможної продукції. Важливість і розуміння в суспільстві цього важливого завдання зумовлює необхідність розроблення та реалізації системних стратегічних та тактичних заходів, які повинні стати основою підвищення конкурентоспроможності усіх секторів української економіки та її підприємств [8, с. 3].

Сучасний етап розвитку економіки України під впливом процесів глобалізації характеризується пошуком нових форм і методів управління конкурентоспроможністю вітчизняних виробників. Замість традиційних, які виправдали себе в минулому, але мало ефективні сьогодні підходів, формуються нові, орієнтовані на необхідність трансформації як національної економіки, так і її суб'єктів господарювання.

Стратегія та планування можуть підказати підпри-

ємству, в якому напрямку варто рухатись та де цей шлях повинен закінчитися, відомості про конкурентів виявляють та попереджають про можливі проблеми в майбутньому. Фляйшер К. та Бенсуссан Б. визначають, що: «Рушійна мета проведення конкурентного аналізу полягає в кращому розумінні роботи конкурентів для прийняття рішень та розробки такої стратегії, яка представляє конкурентну перевагу, яка, в свою чергу, дозволяє досягнути особливих результатів порівняно з конкурентами» [11, с. 28]. А дещо раніше вони визначають конкурентну перевагу як «...відмінний спосіб позиціонування організації на ринку з метою отримання будь-якої переваги перед конкурентами» [11, с. 23].

Дослідженням проблем розвитку методів оцінки конкурентоспроможності суб'єктів господарювання і продуктів займалися такі фахівці, як Балабанова Л. [1], Грицишин Н. [3], Дубницький В. [5], Криворотов В. [6], Мінько Е. і Кричевський М. [7], Петрович Й. [8], Сумець О. [10], Фляйшер К. і Бенсуссан Б.

[11], Циганюк О. [12]. Але у цих та інших дослідженнях недостатньо висвітлено зв'язок між принципами забезпечення конкурентоспроможності продуктів [5, с. 63], складовими характеристиками конкурентоспроможності продукту [5, с. 88], стратегічним аналізом витрат на забезпечення конкурентоспроможності продуктів [5, с. 233]; не наведені кількісні характеристики цих взаємозв'язків.

МЕТА РОБОТИ полягає в удосконаленні підходів до кількісної оцінки конкурентоспроможності підприємств через оцінку конкурентоспроможності продуктів, які вони пропонують споживачам на прикладі туристичної сфери.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є методичні та інструктивні матеріали з питань економіки, менеджменту та туризму, наукові праці вітчизняних та зарубіжних економістів, матеріали періодичної преси, ресурси Internet.

РЕЗУЛЬТАТИ

Стабільний довгостроковий розвиток національної економіки виступає однією з головних складових високого рівня її конкурентоспроможності. Однією з основних її складових стає туристична сфера, розвиток якої забезпечує один з самих високих мультиплікативних ефектів. Саме від ефективного функціонування цієї галузі залежить розвиток таких сумісних сфер як готельний бізнес, транспортна галузь і т.д. Стає нагальною потребою вирішення проблеми відповідності вітчизняної туристичної сфери світовим стандартам до послуг, що вона здійснює. Необхідною умовою виступає збереження накопиченого досвіду і розробки нових підходів до оцінки і збереження конкурентоспроможності суб'єктів господарювання туристичної сфери в Україні.

У загальному вигляді під конкурентоспроможністю (КС) товару розуміють здатність товару відповідати вимогам ринку даного виду товару [2, с. 385]. У даному дослідженні під КС продукту будемо розуміти його споживчі та вартісні характеристики, які забезпечують особливі переваги у кращому задоволенні конкретної потреби споживача у порівнянні з аналогічними продуктами інших суб'єктів господарювання, у визначений час на визначеному ринку. Підкреслимо словосполучення «особливі переваги», що відрізняє наведене поняття від інших у врахуванні економічної ренти.

Критеріями КС продукту виступають рівень якості та його стабільність, рівень новизни продукту, імідж продукту, інформативність продукту і ціна його споживання [4, с.77-78].

Найбільшою КС на ринку відзначається той продукт, який завдяки своїм споживчим якостям забезпечує найбільший корисний ефект по відношенню до ціни споживання. тобто умови КС продукту мають наступний вигляд:

$$KC = \frac{E}{C} \rightarrow \max, \quad (1)$$

де E – корисний ефект від споживання продукту;
 C – ціна споживання продукту.

Корисний ефект становить кінцевий корисний ре-

зультат виробничої діяльності, яка характеризується насамперед якістю і номенклатурою продукту, що задовольняє потреби окремого споживача або суспільства в цілому. Його можливо вимірювати у натуральних або грошових одиницях, умовних балах. Корисний ефект продукту характеризує його фактичну здібність задовольняти конкретну потребу покупця: у нашому випадку це задоволення потреб громадян у високоякісному відпочинку.

Необхідно враховувати, що КС продукту можливо визначити як з боку споживача, так і виробника. У зв'язку чим найбільш КС є такий продукт, який користується признанням у споживачів даного продукту у порівнянні з продуктами-аналогами [7, с. 32]. Критерієм КС продукту при цьому може слугувати відносна питома вага продажу конкретного продукту у порівнянні з продуктом конкурентом [10]. Якщо під час розрахунку продукту враховується повна ціна його споживання (витрати споживача на придбання продукту плюс додаткові витрати, що пов'язані зі споживанням продукту у термін його придатності), то у формуванні КС продукту туризму поряд з організаціями (фірмами), які конкретно забезпечують сам процес відпочинку громадян, важливу роль виконують туристичні оператори, які встановлюють визначений розмір торговельної надбавки до відпускної ціни підприємства-організатора відпочинку. Один і той самий продукт може набувати різної КС в залежності від того, який розмір торговельної надбавки встановила організація туристичної сфери у місцезнаходженні продажу, а також що необхідно враховувати при розрахунках ціни споживання туристичного продукту.

Враховуючи відносний характер оцінки КС та суб'єктивність вхідних даних, науковці пропонують різні підходи до її здійснення і використання різних груп показників [8, с. 102-105]. Серед кількісних методів частіше використовують комплексний, який враховує одиничні, групові та інтегральні показники. Оцінка КС продукту здійснюється шляхом співставлення показників досліджуваного продукту туристичної індустрії з показниками закордонних зразків туристичного відпочинку. Основними етапами оцінки КС продукту в туристичній сфері за допомогою такого підходу є вибір групи показників для конкретного продукту (послуги) у сфері туризму і розрахунок їх значимості; вибір базового варіанту групи показників для порівняння; розрахунки коефіцієнтів за групами – нормативних, якісних, економічних показників; розрахунок інтегрального показника КС [9, с. 89].

Слід враховувати наступні недоліки запропонованого комплексного метода оцінки КС продукту:

- які можуть бути варіанти вибору базового продукту
- відсутнє врахування показників організаційного забезпечення
- розрахунок коефіцієнтів вагомості є процесом суб'єктивним, а його результати недостатньо достовірні, так як залежать від суб'єктивних поглядів кожного експерта;
- нормативні показники недостатньо постійні в часі.

Такі недоліки роблять важкою оцінку КС продук-

тив туристичної сфери за допомогою вище проаналізованого методу і вимагають пошуку нових підходів. В сучасних умовах номенклатура продуктів у туризмі постійно розширюється, що призводить до труднощів із вибором зразка для порівняння. В таких випадках

можливо здійснювати оцінку КС продуктів (а відповідно і підприємств) туристичної сфери на основі стратегічного аналізу [8, с. 88]. У відповідності з таким аналізом є можливість запропонувати наступну систему показників (табл. 1).

Таблиця 1

Показники конкурентоспроможності продукту підприємств туристичної сфери

Показники конкурентоспроможності продукту підприємств туристичної сфери					
Конкурентний ринок, %		Зміст конкурентоспроможності (за 10-ти бальною шкалою)	Фактори конкурентоспроможності (у діапазоні 0/1)		
1.	Доля ринка	4.	Ринкова влада над споживачами	7.	Співвідношення "ціна-якість"
2.	Динаміка попиту	5.	Більш повно відповідати запитам споживачів	8.	Ефективність обслуговування
3.	Еластичність попиту	6.	Здібність введення нових продуктів, адаптованих до нових умов	9.	Умови споживання

Коефіцієнт корисного ефекту – $k_{ке}$ (показник КС продукту за якісними та організаційно-комерційними показниками) можливо розрахувати за формулою:

$$k_{ке} = \frac{n}{n_3}, \quad (2)$$

де n – число показників, за якими продукт є найбільш привабливим для споживача; n_3 – загальне число показників, що розраховуються.

Для конкретного випадку, враховуючи дані табл. 1, визначаємо:

$$k_{ке} = \frac{\text{показник1} + \text{пок2} + \text{пок3}}{3 \cdot 100} + \frac{\text{пок4} + \text{пок5} + \text{пок6}}{3 \cdot 10} + \frac{\text{пок7} + \text{пок8} + \text{пок9}}{3}, \quad (3)$$

Розрахунок рівня КС продукту і здійснюється за формулою:

$$KC_i = \frac{k_{кеi}}{u_i}, \quad (4)$$

де $k_{кеi}$ – коефіцієнт корисного ефекту, який розраховується для i -го продукту за показниками табл. 1;

u_i – середня ціна споживання продукту і на даному ринку.

Продукт з найбільшим значенням показника KC_i визначається найбільшим рівнем КС. Запропонований методичний підхід дозволяє оцінити КС як окремого виду послуг туристичної сфери, так і КС про-

дуктів окремого туристичного підприємства за формулою:

$$KC_{\text{тп}} = \frac{\sum_{i=1}^m KC_i}{m}, \quad (5)$$

де KC_i – рівень КС i -го продукту (послуги), що забезпечує туристичне підприємство; m – загальна кількість продуктів (послуг) туристичного підприємства, що оцінюється.

Перевагами запропонованого методичного підходу до оцінки КС продукту туристичного підприємства можуть бути наступні:

- відсутня необхідність пошуку базового варіанту продукту-аналога;
- можливо здійснювати оцінку продукту не тільки за якісними, але й за організаційно-комерційними показниками;
- визначення таких показників, що відображені у табл. 1, за якими продукт з точки зору споживача є найбільш привабливим, не так складно, як відображати кожний показник і ступінь його вагомості у балах та оцінювати за вибірковою шкалою.

Розроблений методичний підхід було застосовано для оцінки КС підприємств туристичної сфери (на прикладі туроператорів м. Одеса) на такому продукті як подорож на гірськолижні курорти Болгарії (табл. 2).

Таблиця 2

Оцінка конкурентоспроможності підприємств туристичної сфери

Підприємства туристичної сфери	Діапазон цін, у. о.	Значення показників за табл. 1									КС
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Авеста-тур	270-310	5,9	3,7	5,8	7	7	3	0,9	0,6	0,5	0,05
Альбатрос-тревел	250-270	6,3	3,5	6,3	8	8	4	0,7	0,7	0,4	0,05
Аркадія-тревел	250-260	9,4	7,8	6,2	9	8	5	0,9	0,8	0,7	0,06
Інтурист-Одеса	340-370	3,5	2,4	7,5	2	7	4	0,2	0,2	0,5	0,02
Лондон-скай	360-410	4,0	3,0	9,0	3	6	5	0,2	0,3	0,6	0,01
Скай-груп	290-320	5,5	2,5	8,0	3	6	4	0,1	0,2	0,4	0,02

Проведені розрахунки показують, що з шести обраних на одеському ринку туристичних послуг туроператорів, які працюють за напрямком надання послуг з відпочинку на гірськолижних курортах Болгарії, найбільш високим рівнем КС відзначається «Ар-

кадія-тревел». Це обґрунтовується як достатньо прийнятною ціною путівок, так і достатньою часткою регіонального ринку туристичних послуг, що тривалий час займає туроператор. Найбільш низька КС характерна для наступних підприємств: «Лондон-скай»,

«Інтурист-Одеса», «Скай-груп», що, в першу чергу обумовлено високою ціною надання послуг (але треба відзначити, що вони достатньо високого рівня). При цьому, як наголошують науковці [1;3;6;12], до кількісного аналізу завжди необхідно надавати ретельний якісний.

ВИСНОВКИ

Оскільки КС як продукту, так і підприємства є відносною, і визначається в результаті порівняння із аналогічними продуктами і підприємствами, констатувати рівень КС можна лише у результаті її оцінки.

Важливість процесу оцінювання КС пояснюється тим, що необхідно визначити позицію підприємства та його продукції порівняно з конкурентами та виявити можливості поліпшення цієї позиції.

Цілі оцінювання КС підприємства можуть бути наступними: визначення ринкової позиції підприємства порівняно з конкурентами; розробка та реалізація заходів щодо підвищення рівня КС; оцінити привабливість продукту того чи іншого підприємства для споживачів; залучення коштів інвестора; розроблення програм виходу на нові ринку збуту.

Для підвищення КС підприємство туристичної сфери слід звернути увагу на підвищення якості наступних функцій: впровадження інновацій у виробництво туристичних послуг та формування туристичного продукту; організація маркетингу і реклами з метою визначення місткості ринку вироблених та запроектованих до впровадження туристичних послуг; формування ефективної системи забезпечення туристичної діяльності необхідними ресурсами; просування на ринок туристичного продукту.

Список використаних джерел

1. Балабанова Л.В. Управління конкурентоспроможністю підприємств: навч. посібник / Л.В. Балабанова. – К.: Вид. дім «Професіонал», 2009. – 256 с.
2. Большой экономический словарь / Под ред. А.Н. Азриляна. – 5-е изд. – М.: ИНЭ, 2002. – 1280 с.
3. Грицишин Н. Оцінка конкурентоспроможності підприємства / Н. Грицишин // Вісник Львівського університету. Серія економічна. – 2004. – Вип. 33. – С. 431-436.
4. Захарченко В.И. Конкурентоспособность станкостроительной продукции / В.И. Захарченко // Маркетинг в России и за рубежом. – 1999. - №5. – С. 77-84.
5. Конкуренция, конкурентоспособность, рыночная конъюнктура: уч. пособие / Под ред. В.И. Дубниченко. – Днепропетровск: ГВУЗ «УГХТУ», 2016. – 400 с.
6. Криворотов В.В. Конкурентоспособность предприятий и производственных систем: уч. пособие / В.В. Криворотов, А.В. Калина, С.Е. Ерыпалов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2016. – 351 с.
7. Минько Э.В. Качество и конкурентоспособность / Э.В. Минько, М.Л. Кричевский. – СПб.: Питер, 2004. – 268 с.
8. Петрович Й.М. Стратегічне управління конкурентоспроможністю промислового підприємства: монографія / Й.М. Петрович, О.В. Кривешко, І.О. Ступак. – Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2012. – 228 с.
9. Свирейко Н.Е. Оценка конкурентоспособности масложировых продуктов / Н.Е. Свирейко // Маркетинг в России и за рубежом. – 2004. – №3(41). – С. 88-91.
10. Фляйшер К. Стратегический и конкурентный анализ. Методы и средства конкурентного анализа в бизнесе / К. Фляйшер, Б. Бенсуссан. – М.: БИНОМ, 2017. – 541 с.
11. Сумець О.М. Оцінка конкурентоспроможності сучасного промислового підприємства: навч. Посібник / О.М Сумець, О.Є. Сомова, Є.Ф. Пеліхов. – К.: Професіонал, 2007. – 208 с.
12. Циганюк О.О. Теоретичні аспекти методики оцінки конкурентоспроможності підприємства / О.О.Циганюк // Вісник ХНУ. Економічні науки. – 2007. – №3. – Т.1. – С. 134-137.

ГУБА

Марія Олександрівна
mariya-guba@ukr.net

УДК 336.71:004.738.5

ІНТЕРНЕТ-БАНКІНГ: РІВЕНЬ РОЗВИТКУ,
ПЕРСПЕКТИВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА
ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ
ДАНОЇ СИСТЕМИ

АЛЕКСЄЄВА

Лідія Олегівна
lida.gag10@gmail.comк.е.н., доцент кафедри,
Університет митної справи
та фінансівINTERNET BANKING: LEVEL OF
DEVELOPMENT, FUNCTIONING
PROSPECTS AND PROPOSALS FOR
IMPROVING THIS SYSTEMстудент, Університет
митної справи та фінансів

Стаття присвячена питанню необхідності розвитку та вдосконалення інтернет-банкінгу. Проаналізовано сучасний стан, рівень розвитку, перспективи даної системи. Досліджено рейтинг існуючих інтернет-банкінгів. Наведено основні пропозиції подальшого розвитку.

Статья посвящена вопросу необходимости развития и совершенствования интернет-банкинга. Проанализировано современное состояние, уровень развития, перспективы данной системы. Исследован рейтинг существующих интернет-банкингов. Приведены основные предложения дальнейшего развития.

The article is devoted to the issue of the necessity of development and improvement of Internet banking. The present state, level of development, prospects of this system is analyzed. The rating of existing Internet-banking is investigated. The main proposals for further development are presented.

Ключові слова: банківська система, банк, інтернет-банкінг, конкурентоспроможність, інформаційні технології

Ключевые слова: банковская система, банк, интернет-банкинг, конкурентоспособность, информационные технологии

Keywords: banking system, bank, Internet banking, competitiveness, information technologies

ВСТУП

Інформаційні технології розвиваються неймовірно швидкими темпами та все більше стають невід'ємною частиною людей та бізнесу. Саме банківська сфера є одним із основних посередників на фінансовому ринку який перерозподіляє фінансові ресурси між споживачем і постачальником виконуючи інвестиційно-кредитну функцію. Слід зазначити, що банківська система вдосконалюється паралельно з інформаційними технологіями, тому що для більшості клієнтів як фізичних так і юридичних осіб дуже важливими є швидкість, безпечність та якість надання послуг, отже інтернет-банкінг інструмент таких вдосконалень.

Зазначена вище молода технологія є неймовірно перспективною, так як для банків це є одним із способів скорочення виробничих витрат, розширення клієнтської бази, надаючи останнім деякі переваги перед своїми конкурентами щодо рівня обслуговування, та забезпечення для себе конкурентних переваг. Тому розвиток інтернет-банкінгу є надзвичайно важливим та потребує подальших досліджень, аналізу сучасного стану та пропозицій відповідно до темпів розвитку інформаційних технологій.

Окреслена проблематика дистанційного обслуговування клієнтів банку, особливостям та перспективам розвитку інтернет-банкінгу як необхідної складової сучасних банків, що надає можливості швидко, якісно, масово та безпечно забезпечувати сервіс високого рівня. Ці питання досліджували зарубіжні та вітчизняні науковці різних сфер діяльності: економісти,

фінансисти, управлінці, аналітики, програмісти та ін., серед яких слід відмітити: Б. Шалаїна, О. Скоробогач, Н. Єрьоміну, Л. Щукіна, С. Мелесика, Б. Адамика, Ю. Блащука, О. Гаврилова та інших вчених. Віддаючи належне суттєвому науковому доробку дослідників, варто зазначити, що край важливо не тільки прогнозувати можливі проблеми у ході функціонування та розвитку інтернет-банкінгу, а й розширювати спектр банківських продуктів відповідно до потреб населення та темпів розвитку інформаційних технологій, тому це питання потребує подальших досліджень, що посилює актуальність теми.

МЕТА РОБОТИ

Дослідження ступеню розвитку та перспектив функціонування інтернет-банкінгу та визначення напрямів підвищення ефективності даної системи.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою дослідження є наукові праці, Internet-ресурси та матеріали періодичних видань. У процесі дослідження використано загальнонаукові методи аналізу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Утримання лідируючих позицій, належний рівень конкурентоспроможності, пошук шляхів збільшення кількості клієнтів, підвищення якості обслуговування останніх, зменшення операційних витрат, зростання частки чистого прибутку – це основні напрями діяльності будь-якого бізнесу і банки не є виключенням.

Інтернет і гаджети стали невід'ємною частиною кожної людини, тому зростання обсягів продуктів (програм), які забезпечують оперативність, конфіденційність, мобільність та безпечність здійснення визначених операцій, є об'єктивним.

Загальновідомо, що на сьогодні можна не користуватись готівкою, достатньо мати лише смартфон за допомогою якого можна розрахуватись і з послугами транспорту (наприклад, оплатити квиток на трамвай з'ясувавши QR-код), замовити і оплатити товар чи послугу, можливість зняти готівку в банкоматах без картки відповідного банку, також можна оформити депозит, чи кредитну заявку, перевести кошти на карту іншого користувача, встановлювати ліміти на використання коштів і багато інших послуг, доступ

до яких є цілодобовим з підтримкою гарячої лінії, які можна виконати використовуючи інтернет-банкінг, не звертаючись до відділень банку.

Доцільно розглянути рейтинг інтернет-банкінгів який щорічно складає Financial Club «50 провідних банків України» в контексті «Переможці номінації "Інтернет-банкінг"» (табл. 1).

Беззаперечним лідером в номінації «Інтернет-банкінг» є Приватбанк. Відповідно до критеріїв дослідження даний банк задовольняє всі умови та його послугами користується найбільша кількість клієнтів [3]. Інтернет-банкінгом Приватбанку є Приват24, що обслуговує не тільки фінансові та банківські послуги, але і небанківські, що дає перевагу над іншими банками.

Таблиця 1

Переможці номінації «Інтернет-банкінг» у 2017 р.

[сформовано авторами на основі [3]]

Місце	Банк	Оформлення кредитних заявок	Здійснення SWIFT-переводів через сайт банку	Наявність додатків для мобільних пристроїв			Наявність сайту, який адаптується до мобільних пристроїв
				IOS	Android	Windows Phone	
1	Приватбанк	так	так	так	так	так	так
2	Альфа-Банк	так	так	так	так	ні	так
3	ПУМБ	так	ні	так	так	так	так
4	Ощадбанк	ні	ні	так	так	ні	так
5	Укрсоцбанк	ні	ні	так	так	ні	так
6	Сбербанк*	ні	так	так	так	ні	так
7	УкрСибБанк	так	так	так	так	ні	ні
8	ОТП Банк	так	так	так	так	ні	ні
9	Піреус Банк	ні	так	так	так	ні	так
10	Банк Кредит Дніпро	ні	ні	так	так	ні	так

* – по відношенню до банку введені санкції НБУ

Необхідно відмітити ще одну важливу перевагу інтернет-банкінгу – послуга «cashback» [5] та різноманітні бонусні програми. Ці послуги дозволяють повернути визначений відсоток (в деяких банках до 10-20 %) від суми придбаних в компанії-партнерів товарів та послуг.

Проривом в сфері дистанційного надання банківських послуг ознаменувалось відкриття першого мобільного банку Monobank, створений колишніми Топ-менеджерами Приватбанку. Додаток банку вже доступний для користувачів iOS і Andriod [2]. Для того, щоб отримати фізичну карту, клієнту потрібно зареєструватися в додатку сфотографувавши через нього паспорт і ППН [2]. Після цього користувач може вибрати зручний час, коли співробітник доставить карту [2]. Переваги мобільного банку Monobank:

1) кредитний ліміт до 100 000 грн. і при відсутності витрат на утримання відділень, інкасації та інфраструктуру, забезпечує відсоткові ставки за кредитами нижче ніж в інших банках (в Monobank – 3,2 %, Приватбанк – 3,6 %, Альфа-Банк – 3,33 %) та пільговий період користування коштами до 62 днів (Приватбанк і Альфа-банк – до 55 днів);

2) депозити – 15 % річних (Приватбанк – від 10 % до 15 %, Альфа-Банк – 14,25%-15%);

3) можна перевести в розстрочку будь-яку свою витрату протягом останніх 7 днів, при цьому гроші за покупку відразу ж повернуться до вас на рахунок у повному обсязі;

4) cashback до 20 %;

5) 10 % річних на залишок власних коштів на картці [4].

Можемо відмітити, що перевагами роботи системи інтернет-банкінгу є:

- виконання операцій в режимі онлайн;
- цілодобове обслуговування без перерв і вихідних, доступ з будь-якого комп'ютера, підключеного до мережі Інтернет у будь-якій точці світу;
- не потребує спеціального програмного забезпечення, лише наявність будь-якого WEB-браузера;
- максимально спрощена процедура попередньої реєстрації (підключення) та часто безкоштовна довідка (в основному якщо дзвінки виконуються зі стаціонарних телефонів у межах України);
- має механізм взаємної аутентифікації банку і клієнта;
- забезпечення захисту операцій клієнта за рахунок застосування паролів, які зберігаються у системі в зашифрованому варіанті;
- постійний контроль цілісності і достовірності переданої інформації;
- використання механізму Електронного цифрового підпису (ЕЦП) клієнта під усіма фінансовими документами;
- забезпечення зворотного зв'язку для висловлення побажань з приводу роботи системи інтернет-банкінгу [1].

Проте, слід зазначити, що поряд з вище наведеними перевагами інтернет-банкінгу в цілому існує і ряд проблем:

- 1) часті спроби шахрайства;
- 2) небажання банків робити капітальні вкладення в розвиток та вдосконалення своїх додатків і систем інтернет-банкінгу;
- 3) недосконала система законодавства для інтернет-банкінгу;
- 4) недовіра клієнтів.

Для вирішення вищенаведених проблем та вдосконалення технології інтернет-банкінгу необхідні, на нашу думку:

– вдосконалення законодавчої бази та контролінгу з боку Національного банку України щодо інтернет-банкінгу, що підвищить рівень довіри клієнтів;

– розвиток технологій безпеки має йти в ногу з розвитком інформаційних технологій. Як додаткові рівні захисту необхідно розвивати програмне забезпечення розпізнавання обличчя через камеру гаджета і порівняння зображення з фото в паспорті представлених банку, розпізнавання голосу і розблокування додатків. В цьому напрямі Приватбанк зробив вже перший крок розробивши розблокування додатку Приват24 за відбитком пальця;

– розширення послуг для юридичних осіб: оформлення та обіг онлайн-чеків, акредитивів та інших платіжних документів в яких ключову роль відіграє банк.

ВИСНОВКИ

Інтернет-банкінг є інноваційним продуктом, який має переваги як для клієнтів, так і власне для банку. Швидкість, простота в користуванні, мобільність, цілодобовий доступ, безпека – ці показники підвищують якість обслуговування клієнтів. Для банків – це скорочення операційних витрат, збільшення частки чистого прибутку, збільшення кількості клієнтів та

багато інших переваг.

Проведене дослідження показало ряд переваг та недоліків існуючих систем інтернет-банкінгу, тому були запропоновані дії які можуть стати першими кроками до вдосконалення системи.

Разом з тим, розширення кількості користувачів інтернет-банкінгу, по-перше, знизить паперову бюрократію, що зробить банківський бізнес соціально відповідальним в питанні збереження природи. По-друге, до мінімуму скоротить обіг готівкових грошей, що в свою чергу скоротить тіньову економіку.

Список використаних джерел

1. Безродна І.О. Інтернет-банкінг як складова ринку банківських послуг України [Електронний ресурс] / І.О. Ільчук // Всеукраїнський конкурс на кращу студентську наукову роботу. – 2017. – Режим доступу: http://eir.zntu.edu.ua/bitstream/123456789/2977/1/Bezrodnaya_Internet_banking.pdf

2. В Україні запустили перший інтернет-банк, який працює без відділень [Електронний ресурс] // Inforesist. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://inforesist.org/v-ukraine-zapustili-pervyyi-internet-bank-kotoryiy-rabotaet-bez-otdeleniy/>.

3. Дослідження «50 провідних банків України» [Електронний ресурс] // Financial Club. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://banksrating.com.ua/>.

4. Мобільний онлайн банк Monobank [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://www.monobank.com.ua/cpa?utm_source=ADMITAD&utm_medium=limit&utm_campaign=107299&utm_content=7b1725105ffcac78a3670e97b63aa260

5. Слободчикова А.В. Переваги і недоліки інтернет-банкінгу [Електронний ресурс] / А.В. Слободчикова, П.С. Кернякевич // Вектор економіки. – 2017. – №1. – Режим доступу: http://www.vector.economy.ru/images/publications/2017/1/financeandcredit/Slobodchikova_Kernyakevich.pdf

ДАХНОВА

Олена Євгенівна
elenadakhnova@gmail.com

УДК 369.044.1

АНАЛІЗ РЕФОРМУВАННЯ ЄДИНОГО СОЦІАЛЬНОГО ВНЕСКУ

ANALYSIS OF THE UNIFORM SOCIAL CONTRIBUTION'S REFORM

к.е.н., доцент, Харківський
інститут фінансів
Київського національного
торговельно-економічного
університету

У статті проаналізовано динаміку надходжень ЄСВ як основного джерела фінансування системи соціального страхування. Дана оцінка результатів зниження ставки ЄСВ. Запропоновано напрями удосконалення справляння єдиного соціального внеску в сучасних економічних умовах.

В статье проанализирована динамика поступлений ЕСВ как основного источника финансирования системы социального страхования. Дана оценка результатов снижения ставки ЕСВ. Предложены направления совершенствования взимания единого социального взноса в современных экономических условиях.

In the article the dynamics of receipts of uniform social contribution as the main source of financing of the social insurance system is analyzed. The results of the reduction of the rate of uniform social contribution are given. The directions for improving the collection of uniform social contribution in the current economic conditions are proposed.

Ключові слова: соціальне страхування, єдиний соціальний внесок, мінімальна зарплата, ефективна ставка, детінізація

Ключевые слова: социальное страхование, единый социальный взнос, минимальная зарплата, эффективная ставка, детенизация

Keywords: social insurance, uniform social contribution, minimum wage, effective rate, deshadowing

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку українське суспільство зазнає рішучого й всеосяжного реформування, спрямованого на відновлення економічного зростання, модернізації економіки країни, підвищення її конкурентоспроможності у світовому масштабі, формування ефективної системи державного управління. Будь-які економічні реформи позначаються на соціальній сфері. Вагомим аспектом віддзеркалення місця людини в системі державної політики є стан її соціального захисту та надання соціальних гарантій. Саме тому в сучасних економічних умовах особливої уваги набувають проблеми та перспективи розвитку системи соціального страхування населення.

Питання соціального захисту населення завжди перебувають у центрі уваги науковців. Останнім часом більшість публікацій за даною тематикою спрямована на дослідження проблем фінансування сфери соціального страхування, зокрема у статті Л.П. Сидельникової [7] визначено вплив формальних та неформальних інститутів на розширення бази нарахування ЄСВ та надано оцінку фіскальної ефективності реформування цього обов'язкового платежу. Аналіз адміністрування та справляння єдиного соціального внеску за останні роки проведено у роботах А.П. Макаренка, А.В. Нікуліна [4] та І.М. Серватинської [5]. В той же час процеси реформування системи соціального страхування України тривають і потребують постійного моніторингу з метою оцінки проміжних

результатів та проведення корегувальних заходів.

МЕТА РОБОТИ полягає у дослідженні сучасного стану справляння єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування в Україні та визначенні напрямів удосконалення його справляння в сучасних умовах.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою дослідження виступають наукові праці вітчизняних фахівців у сфері соціального страхування, а також звітність Державної фіскальної служби України та Державної статистичної служби України. При проведенні дослідження використані методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

У розвитку вітчизняної системи соціального страхування важливим кроком було запровадження з 01.01.2011 р. єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (ЄСВ), який замінив собою чотири раніше існуючих обов'язкових соціальних відрахувань до Пенсійного та інших фондів соціального страхування.

ЄСВ являє собою консолідований страховий внесок, збір якого здійснюється в системі загальнообов'язкового державного страхування в обов'язковому порядку та на регулярній основі.

Загальні положення, що визначають порядок збору ЄСВ, встановлені Законом України «Про збір та

облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» № 2464-VI від 08.07.2010 р..

Запровадження єдиного внеску мало на меті забезпечити повне та безперервне надходження коштів на рахунки всіх чотирьох соціальних фондів, зменшити адміністративне та фінансове навантаження на роботодавців та спростити звітність для суб'єктів підприємницької діяльності.

До 2016 р. ставки ЄСВ диференціювалися в залежності від виду платника, а також в залежності від класів професійного ризику виду діяльності (мінімальний розмір складав 36,76 %, максимальний – 49,7 %).

Сучасний етап реформування системи соціального страхування в Україні слід пов'язувати з прийняттям 24.12.2015 р. Закону України №909-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році», яким було скорочено ставку ЄСВ до 22% для всіх категорій платників та скасовано утримання ЄСВ із заробітної плати працівників та інших доходів [1].

Головною метою цих новацій було визначено

створення умов для збільшення надходжень до бюджету та забезпечення збалансованості бюджету 2016 р., а також покращення адміністрування податків. Окрім зазначеної мети, фахівцями визначались й інші цілі, а саме: зниження навантаження на фонд оплати праці і, як наслідок, легалізація заробітної плати та зайнятості.

Отже, за статистичними даними 2014-2017 рр. (табл. 1) проаналізуємо, чи вдалося досягти поставлених цілей.

Аналіз даних табл. 1 свідчить про суттєве скорочення надходжень сум ЄСВ у 2016 р. порівняно з 2015 р., проте у 2017 р. вдалося збільшити цей показник до рівня 2014 р. При цьому фонд оплати праці протягом 2016-2017 рр. зростав майже однаковими темпами. Таку ситуацію можна пояснити різким підвищенням бази нарахування ЄСВ (мінімальна заробітна плата у 2017 р. зросла вдвічі).

У табл. 2 наведена інформація щодо змінення розміру мінімальної заробітної плати, а також мінімального розміру ЄСВ.

Таблиця 1

Динаміка фонду заробітної плати та надходжень ЄСВ за 2014-2016 рр., млрд. грн.

[розраховано за даними [2, 3]]

Показник	2014	2015	2016	2017	Відхилення, %		
					2015 / 2014	2016 / 2015	2017 / 2016
Сума нарахованого доходу у формі заробітної плати	446,2	472,7	564,5	674,4	+5,94	+19,42	+19,47
Надходження сум ЄСВ	181,1	185,7	131,8	180,8	+2,54	-29,03	+37,18

Таблиця 2

Динаміка розміру мінімальної заробітної плати за 2014-2016 рр. [складено за даними [2]]

Період	Мінімальна заробітна плата, грн.	Мінімальний ЄСВ, грн.	Відхилення, %
з 01.01.2014 по 31.08.2015	1218	422,65	-
з 01.09.2015 по 31.12.2015	1378	478,17	13,1
з 01.01.2016 по 30.04.2016	1378	303,16	-36,6
з 01.05.2016 по 30.11.2016	1450	319,00	5,2
з 01.12.2016 по 31.12.2016	1600	352,00	10,3
з 01.01.2017 по 31.12.2017	3200	704,00	100,0

Як свідчать дані табл. 2, після різкого скорочення (на 36,6 %) розміру мінімального ЄСВ у 2016 р. у зв'язку із зниженням ставки до 22 % спостерігалось поступове зростання мінімальної заробітної плати та відповідно мінімального розміру ЄСВ.

Отже, фінансові підсумки 2016 р. продемонстрували перерозподіл коштів, що були вивільнені у зв'язку із значним зменшенням ставки ЄСВ, у збільшення фонду заробітної плати. В той же час, як наголошують Д. Серебрянський та А. Вдовиченко [6], інтерпретація зростання номінальної заробітної плати як наслідку зниження ставки ЄСВ є дуже сильним припущенням, особливо в умовах потужної інфляції

за підсумками 2015 р.. За офіційними даними у 2015 р. відносно 2014-го р. індекс споживчих цін становив 148,7 %, у 2016 р. відносно попереднього року – 113,9 %, а у 2017 р. відносно попереднього року – 114,4 % [2].

Динаміка коливання індексу споживчих цін та темпів зростання/зниження номінальної і реальної заробітної плати унаочнена на рис. 1.

Для відображення реального навантаження на фонд оплати праці доцільно розрахувати ефективну ставку ЄСВ та порівняти суму коштів, зекономлених за рахунок зниження ставки ЄСВ, з приростом фонду оплати праці (табл. 3).

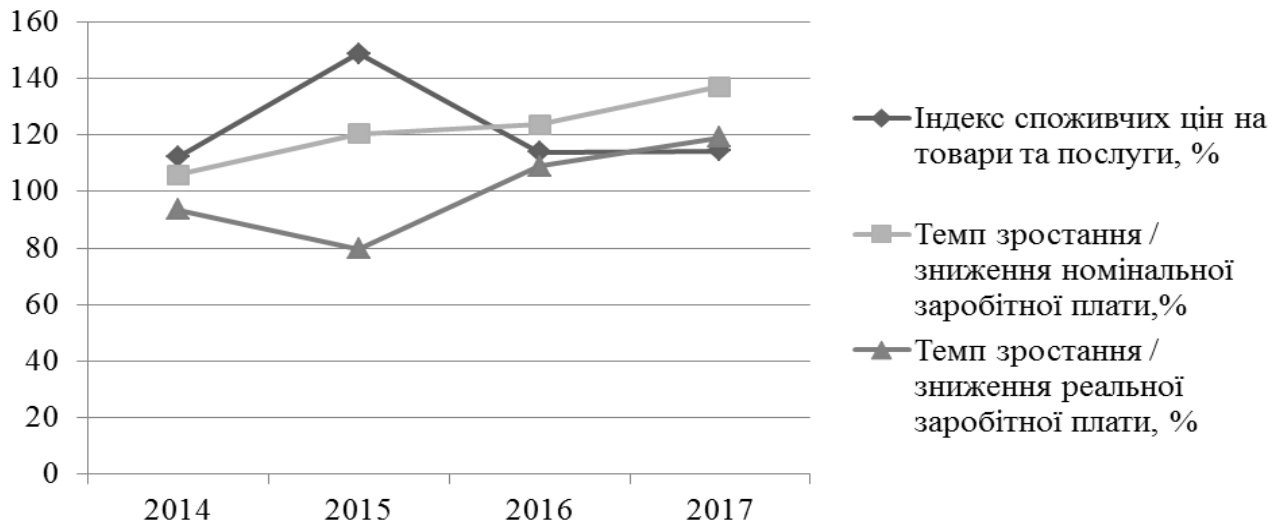

Рис. 1. Динаміка індексу споживчих цін та темпів зростання/зниження номінальної і реальної зарплати за період 2014-2016 рр.

Таблиця 3

Динаміка фонду зарплати та надходжень ЄСВ за 2014-2016 рр., млрд. грн.

[розраховано за даними [2, 3]]

Показник	2014	2015	2016	2017
Ефективна ставка ЄСВ, %	40,59	39,28	23,35	26,81
Економія коштів за рахунок ЄСВ, млрд. грн.	-	+6,16	+89,96	-23,34
Приріст номінального ФОП, млрд. грн.	-	+26,50	+91,80	+109,90

Розрахунки свідчать, що у 2016 р. відбулася саме конвертація несплаченого ЄСВ у ФОП. Тобто за перший рік запровадження зниженої ставки ЄСВ не дало очікуваних результатів щодо збільшення надходжень до бюджету та легалізації зарплати. Проте зростання ефективної ставки ЄСВ у 2017 р. завдяки подальшому нарощуванню бази нарахування ЄСВ призвело до збільшення як надходжень коштів, так і приросту фонду оплати праці. Але говорити про наявні результати легалізації зайнятості та зарплати ще зарано.

На нашу думку, для реальної детінізації зайнятості та оплати праці необхідно застосувати регресивну шкалу ставок ЄСВ, за якої при зростанні бази нарахування ЄСВ (зарплати) відбувається скорочення розміру ставки ЄСВ. Така практика існувала в Росії у період з 2001 по 2009 рр., коли було запроваджено єдиний соціальний податок з регресивною ставкою від 26 % до 2 %. Однак, слід зауважити, що ефективність застосування регресивних ставок певною мірою залежить від рівня податкової культури та фіскальної свідомості економічних суб'єктів. Як справедливо зазначає Л.П. Сідельникова: «Рішення бізнесу щодо сплати єдиного соціального внеску залежить не лише від рівня його ставки, а й від тих цінностей, якими керується суспільство на сучасному етапі свого розвитку» [7, с. 167].

Основний ризик при зменшенні ставки ЄСВ – зростання дефіциту бюджету Пенсійного фонду. На

цьому наголошують більшість фахівців, зокрема Л.П. Сідельникова зазначає, що наслідком зниження ставки єдиного соціального внеску стало безпрецедентне зростання обсягів фінансування ПФУ з державного бюджету України [7, с. 165]. У 2016 р. такі видатки були заплановані у розмірі 144,9 млрд. грн. або 21,5 % загального обсягу видатків державного бюджету; а у 2017 р. бюджет Пенсійного фонду України затверджено з дефіцитом у 141,3 млрд. грн. [2].

З цієї точки зору цікавою, на наш погляд, є пропозиція Л.П. Шевчук та Л.Й. Мусятовської [9] щодо запровадження регресивно-прогресивної моделі розрахунку ЄСВ, суть якої полягає в застосуванні різних ставок внеску в залежності від зарплати. В основі моделі буде законодавчо встановлена ставка єдиного соціального внеску в розмірі – 22 %, яка буде застосована до середньої зарплати, тоді як для мінімального і максимального розміру оплати праці ставка буде найвища [8, с. 210].

Отже, вдосконалення справляння єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування потребує подальших аналітичних розрахунків та наукового обґрунтування рівня ставки ЄСВ, а також врахування інституційних чинників економічного розвитку суспільства.

ВИСНОВКИ

Аналіз динаміки надходжень ЄСВ за 2014-2016 рр. дозволив виявити наявність проблем у фінансуванні системи соціального страхування (перш за все, суттє-

ве збільшення дефіциту бюджету Пенсійного фонду), а також відсутність реальної детінізації заробітних плат. Таким чином, зниження ставки ЄСВ до 22 % у 2016 р. призвело до складної ситуації у сфері державних фінансів в цілому. Для подолання зазначених проблем пропонуємо повернутися до попереднього механізму справляння ЄСВ, а саме – використання диференційних ставок внеску та розподіл податкового тягара між працівником і роботодавцем. Це дозволить роботодавцям знизити навантаження на ФОП та створить економічне підґрунтя для розвитку накопичувального пенсійного страхування. У свою чергу, активізація накопичувального пенсійного страхування сприятиме збалансуванню фінансових ресурсів системи соціального страхування, зменшенню дефіциту державного бюджету та детінізації ринку праці.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році: Закон України від 24.12.2015 р. №909-VIII. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/909-19>
2. Державна служба статистики України. Офіційний веб-сайт. Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
3. Державна фіскальна служба України. Офіційний веб-сайт. Режим доступу: <http://sfs.gov.ua>
4. Макаренко А.П., Нікулін А.В. Оцінка реформування єдиного соціального внеску в Україні // Економіка та держава. – 2017. – № 1. – С. 15-18
5. Серватинська І.М. Адміністрування та справляння єдиного соціального внеску: зарубіжні та вітчизняні реалії // Глобальні та національні проблеми економіки: електронне наукове фахове видання. – 2015. – Вип. 6. – С. 799-805.
6. Серебрянський Д., Вдовиченко А. ЄСВ і детінізація: фальстарт чи початок структурних змін? // Дзеркало тижня. – 4 червня 2016 р. / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://dt.ua/finances/yesv-i-detinizaciya-falstart-chi-pochatok-strukturnih-zmin-.html>
7. Сідельникова Л.П. Сучасний стан та перспективи фінансування державних фондів соціального страхування // Причорноморські економічні студії. – 2016. – Вип. 6. – С. 158-162.
8. Шевчук Л.П., Мусятовська Л.Й. Аналіз результатів розрахунку єдиного соціального внеску згідно різних моделей // Финансы, учет, банки. – 2016. – № 1(21). – С. 207-214.

ГОРБУНОВ

Олександр Володимирович

аспірант, Центральнотукаїнський національний технічний університет, Народний депутат України, Голова підкомітету з питань видатків державного бюджету Комітету Верховної Ради України з питань бюджету

УДК 336.14

ПІДВИЩЕННЯ ДІЄВОСТІ КОНТРОЛЮ У СИСТЕМІ БЮДЖЕТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ДЕРЖАВНОГО ТА МІСЦЕВОГО РІВНІВ

EFFECTUALNESS OF THE CONTROL IN THE SYSTEM OF BUDGET MANAGEMENT: INTERDEPENDENCE OF THE STATE AND LOCAL LEVEL

Запропоновані напрями підвищення дієвості контролю в системі бюджетного менеджменту з огляду на необхідність забезпечення ефективної координації між відповідними органами з урахуванням особливостей бюджетного менеджменту та контролю у сфері бюджету на державному та місцевому рівнях. Доведено необхідність розширення сфери об'єктів, які знаходяться в сфері впливу контролю (аудиту) Рахункової палати України, сферою публічних фінансів, а також розширення кола її повноважень й завдань, які виконує Державна аудиторська служба України, питаннями, які стосуються місцевих бюджетів та місцевих фінансів. Обґрунтовано необхідність активізації відносин та взаємозв'язків Рахункової палати України з Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, Державною Аудиторською службою України в частині опрацювання результатів контрольно-аналітичних та експертних заходів. Визначені напрями удосконалення чинної нормативно-правової бази в сфері бюджетного менеджменту та державного фінансового контролю.

* * *

Предложены направления повышения действенности контроля в системе бюджетного менеджмента с учетом необходимости обеспечения эффективной координации между соответствующими органами с учетом особенностей бюджетного менеджмента и контроля в сфере бюджета на государственном и местном уровнях. Доказана необходимость расширения объектов, находящихся в сфере влияния контроля (аудита) Счетной палаты Украины, сферой публичных финансов, а также расширения круга ее полномочий и задач, которые выполняет Государственная аудиторская служба Украины, вопросами, которые касаются местных бюджетов и местных финансов. Обоснована необходимость активизации отношений и взаимосвязей Счетной палаты Украины с Верховной Радой Украины, Кабинетом Министров Украины, Государственной Аудиторской службой Украины в части обработки результатов контрольно-аналитических и экспертных мероприятий. Определены направления совершенствования действующей нормативно-правовой базы в сфере бюджетного менеджмента и государственного финансового контроля.

* * *

Introduction. One of the most important conditions for the effective functioning of the national economy, an obligatory element in the management of socio-economic processes in general and budgetary resources in particular, the organization of their using and redistribution is financial control as a form of implementation of the control function of finance. At the present stage of socio-economic development, the problems of control in the budget sphere (both at the level of the entire system of control of public finances and in the field of control of local budgets) remain and are caused by many factors, among which the problems of institutional character and interconnections between the subjects of control are of great importance.

Purpose. The purpose of the study is to substantiate the ways of increasing the effectualness of control in the system of budgetary management, taking into account the need for effective coordination between public financial control bodies taking into account the peculiarities of budget management and control in the area of the budget at the state and local levels. To achieve this goal a complex of general scientific methods (analysis, synthesis, induction, deduction, abstraction) and methodical methods (systematization, generalization, classification) are used.

Results. The necessity of expanding the scope of objects that are subject to control (audit) by the Accounting Chamber of Ukraine to the sphere of public finances is proved. The expansion of the powers of the Accounting Chamber of Ukraine and the tasks performed by the State Audit Service of Ukraine, related to local budgets and local finance are proposed. The necessity of activating the relations and interconnections of the Accounting Chamber of Ukraine with the Verkhovna Rada of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine, the State Audit Service of Ukraine in the part of elaboration of the results of audit, analytical and expert measures is substantiated. The relevant directions of improvement of the current legal and regulatory framework in the field of budget management and state financial control are determined.

Conclusion. The presented proposals will ensure compliance with such control principles as integrity and completeness, as well as bringing the system of public financial control in accordance with the requirements of documents of international organizations. Further research needs to be focused on the development of specific mechanisms for the interaction of control bodies in the budget sphere, as well as with the public in accordance with the recommendations of international organizations.

Ключові слова: державний фінансовий контроль, бюджетний менеджмент, місцеві бюджети, вищий орган фінансового контролю, органи контролю, державний фінансовий аудит

Ключевые слова: государственный финансовый контроль, бюджетный менеджмент, местные бюджеты, высший орган финансового контроля, органы контроля, государственный финансовый аудит

Keywords: state financial control, budget management, local budget, supreme audit institution, control bodies, state financial audit

ВСТУП

Однією з найважливіших умов ефективного функціонування вітчизняної економіки, обов'язковим елементом управління соціально-економічними процесами в цілому й бюджетними ресурсами зокрема, організації їх використання й перерозподілу є фінансовий контроль як форма реалізації контрольної функції фінансів.

Огляд теоретичних і практичних аспектів бюджетного менеджменту, бюджетного процесу, міжбюджетних взаємовідносин, бюджетної політики, проблем становлення і розвитку їх інституційних складових в Україні свідчить, що в науковому та професійному середовищі ці питання досліджуються досить широко. Значна увага вітчизняними науковцями, фахівцями та практиками приділяється дослідженню суті бюджетного контролю, контролю за використанням бюджетних коштів, фінансово-бюджетного контролю, їх особливостей та специфіки. Зокрема, цим питанням присвячені окремі розділи в підручниках та посібниках з питань бюджетного менеджменту [2-4], фахові наукові статті (зокрема, І.Б. Стефанюка [24], І.Р. Данчевської [6-7], Дяченко М. [9]), дисертаційні дослідження (зокрема, М.Б. Гупаловської [5], Н.Д. Собкової [20], Ю.Б. Слободяник [18], Н.М. Коломийчук [12]).

Разом з тим, слід визнати, що проблеми контролю у сфері бюджету як на рівні всієї системи контролю державних фінансів (узагальнені Слободянюк Ю.Б. [19]), так і у сфері контролю місцевих бюджетів (систематизовані Собковою Н.Д. [20, с. 11]) залишаються і спричинені багатьма факторами, серед яких вагоме місце займають проблеми інституційного характеру та взаємозв'язків між суб'єктами контролю, зумовлені недоліками нормативно-правової бази, яка в певних аспектах є недостатньо розробленою та вузькоспрямованою.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою дослідження є обґрунтування напрямів підвищення дієвості контролю в системі бюджетного менеджменту з огляду на необхідність забезпечення ефективної координації між органами державного фінансового контролю з урахуванням особливостей бюджетного менеджменту та контролю в сфері бюджету на державному та місцевому рівнях.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретико-методологічною основою дослідження стали наукові праці зарубіжних і вітчизняних вчених з проблем державного фінансового контролю та бюджетного менеджменту, загальнонаукові та спеціальні методи пізнання. Для досягнення поставленої в роботі мети використано комплекс загальнонаукових методів (аналіз, синтез, індукція, дедукція, наукова абстракція) та методичних прийомів (систематизація, узагальнення, класифікація) дослідження й розкриття сутності повноважень органів контролю в сфері бюджету, їх відносин та взаємозв'язків. Інформаційною базою дослідження стали законодавчі та нормативно-правові акти України, якими регламентуються цілі, задачі та повноваження органів контролю у сфері

бюджету, матеріали міжнародних організацій, зокрема INTOSAI – International Organization of Supreme Audit Institutions, матеріали звітів Рахункової палати України та Державної аудиторської служби України, офіційні статистичні дані з питань бюджету України.

РЕЗУЛЬТАТИ

Можна констатувати, що недоліками системи державного фінансового контролю в частині виконання задач бюджетного менеджменту є: 1) неповнота охоплення завданнями та повноваженнями органів, які наділені контрольними функціями, всіх елементів бюджетної системи та бюджетного процесу; 2) нечіткість та неузгодженість розподілу завдань та повноважень органів, які наділені контрольними функціями; 3) відсутність регламентованого чіткого механізму взаємодії даних органів між собою.

Повноваження Рахункової палати України та Державної аудиторської служби України вважаємо не ефективними з таких позицій: їх розподіл між вказаними органами; порядок повідомлення результатів контрольно-аналітичних та експертних заходів; трактування повноважень вказаних органів у законо-давчих та нормативних документах.

Підтримуючи необхідність та ефективність підвищення рівня фінансової самостійності місцевих громад, слід визнати, що держава, передаючи органам місцевого самоврядування фінансові ресурси, залишається згідно з конституцією гарантом прав і свобод громадян, дотримання соціальних стандартів, наприклад, у сфері освіти, охорони здоров'я, соціального захисту.

Вищим органом контролю державних фінансів в Україні є Рахункова палата України. Та відповідно до положень ст. 98 Конституції України повноваження Рахункової палати України поширюються лише на контроль за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використанням [13]. Ці положення продубльовані і в ст. 26 Бюджетного кодексу України [1], і в ст. 1 Закону України «Про Рахункову палату України» [11]. Лише в ст. 110 Бюджетного кодексу України [1] повноваження Рахункової палати України розширені, а до об'єктів контролю включено: надходження та використання коштів Державного бюджету України, у тому числі за утворенням, обслуговуванням і погашенням державного боргу; ефективність управління коштами державного бюджету; використання коштів місцевих бюджетів у частині трансфертів, що надаються з державного бюджету.

Законом України «Про Рахункову палату України» [11] (ст. 7) ці завдання більш деталізовані, але фактично місцеві бюджети попадають у сферу повноважень Рахункової палати лише в частині трансфертів між державним бюджетом та місцевими бюджетами. Враховуючи особливості здійснення державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) Рахунковою палатою, викладені у ст.ст. 9-16 Закону України «Про Рахункову палату України» [11], поза сферою повноважень залишаються такі об'єкти: казначейське обслуговування місцевих бюджетів; повнота нарахування, своєчасності сплати і зарахування на єдиний

казначейський рахунок податків, зборів, обов'язкових платежів, інших доходів місцевих бюджетів; оцінка ефективності адміністрування контролюючими органами надходжень до місцевих бюджетів та заходів, що вживаються органами стягнення до боржників місцевого бюджету; оцінка впливу наданих пільг із сплати податків, зборів, обов'язкових платежів, інших платежів до місцевих бюджету на ефективність виконання місцевих та державного бюджетів; виконання замовлень та публічних закупівель за рахунок коштів, отриманих місцевими бюджетами, у вигляді трансфертів (ефективність формування, виконання, законність та ефективність здійснення закупівель).

У Положенні про Державну аудиторську службу України, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України у 2016 р. [15], ці об'єкти серед завдань, покладених на службу, відсутні. Основна частина завдань стосується контролю діяльності органів державного сектору та розпорядників бюджетних коштів, інші – узагальнені в таких завданнях, як контроль за «дотриманням законодавства на всіх стадіях бюджетного процесу щодо державного і місцевих бюджетів» та «дотриманням законодавства про державні закупівлі».

Окремим видом перевірок, які виконуються підрозділами Державної аудиторської служби, є державний фінансовий аудит місцевих бюджетів, проведення якого регламентується Порядком проведення Державною аудиторською службою, її міжрегіональними

територіальними органами державного фінансового аудиту місцевих бюджетів [17]. Частково кошти місцевих бюджетів підпадають у сферу повноважень Державної аудиторської служби, при здійсненні державного фінансового аудиту бюджетних програм, проведення якого регламентується Порядком проведення Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами державного фінансового аудиту виконання бюджетних програм [16].

Серед досліджень з даного питання варто підтримати позицію І.Б. Стефаника, який чітко обґрунтував два аргументи, що доводять необхідність розширення державного фінансового контролю в сфері місцевих бюджетів: по-перше, об'єкти державного фінансового контролю ні теоретично, ні практично не обмежуються коштами державного бюджету; по-друге, Україна належить до держав, які делегують місцевому самоврядуванню значну частину своїх повноважень, саме тому держава не може відмовитися від права відстежувати, як забезпечують реалізацію цих стандартів органи місцевого самоврядування, тобто від здійснення зовнішнього контролю виконання цими органами делегованих повноважень [24].

В якості доказу обґрунтованості даних висновків доцільно навести дані про доходи місцевих бюджетів (рис. 1), серед яких офіційні трансферти займали і продовжують займати найбільшу питому вагу (у 2007 р. – 46 %, у 2017 р. – 53 %).

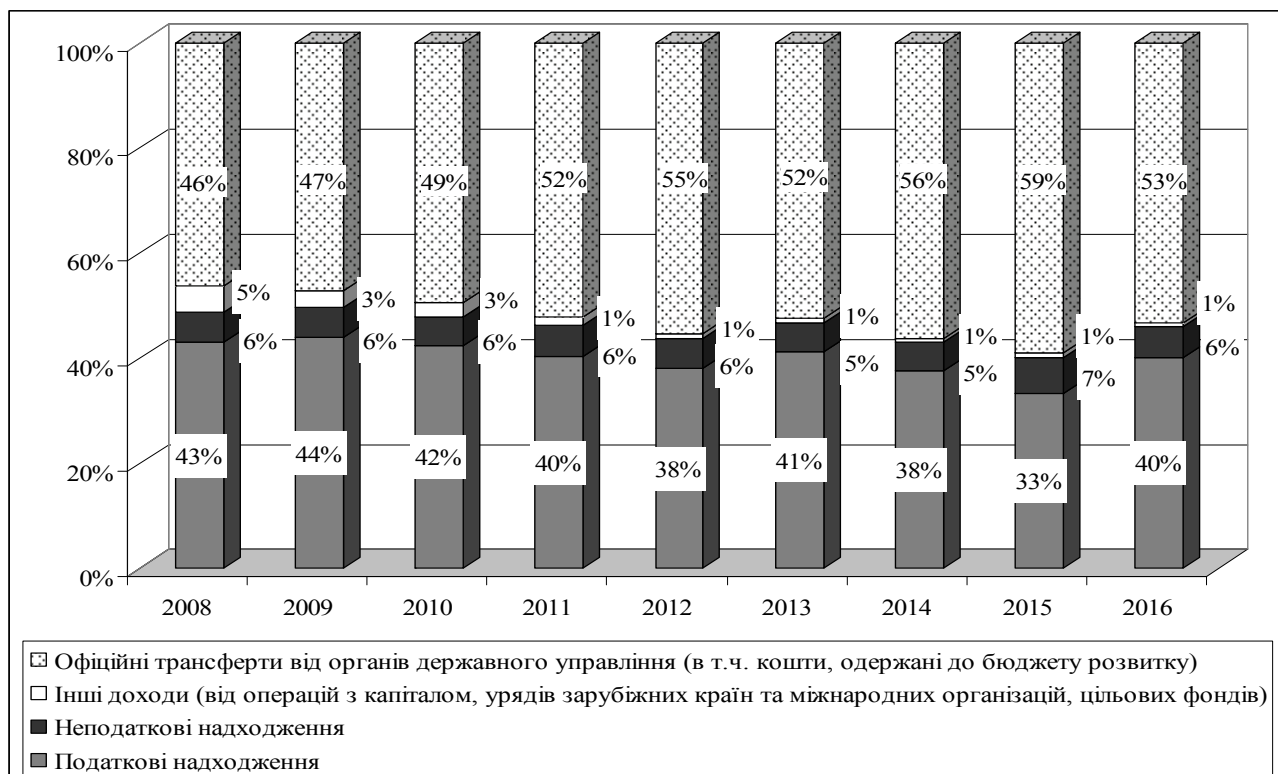

Рис. 1. Структура доходів місцевих бюджетів
[розраховано та сформовано автором з використанням [21-23]]

У 2017 р. найбільш залежними від трансфертів з державного бюджету були місцеві бюджети Тернопільської області, де частка трансфертів у доходах місцевих бюджетів становила 71,3 %, та Івано-Франківської області – 70,2 %. Частка трансфертів у дохо-

дах місцевих бюджетів одинадцяти регіонів становила від 60,0% до 70,0%, у восьми – від 50,0% до 60,0%, і лише у чотирьох – менше 50,0% (м. Київ – 28,2%, Одеська область – 45,2%, Дніпропетровська область – 46,4% і Київська область – 47,2 %).

У розвиток даних аргументів зазначимо, що визнаючи сферу впливу Рахункової палати України варто підтримати позицію щодо віднесення до об'єктів її контролю всієї системи публічних фінансів, до якої належать такі ланки: 1) публічні фінанси держави; 2) публічні фінанси органів місцевого самоврядування; 3) недержавні публічні фінанси суспільного (соціального) призначення [25, с. 25].

Отже, держава в особі Вищого органу фінансового контролю – Рахункової палати України має право здійснювати аудит використання цих фінансових ресурсів, і не лише в частині коштів місцевих бюджетів у частині трансфертів, що надаються з державного бюджету (як це передбачено ст. 110 Бюджетного ко-

дексу України). Вважаємо за необхідне, залишивши за Державною аудиторською службою функції виконання державного фінансового аудиту місцевих бюджетів, закріпити за Рахунковою палатою України функції участі в їх плануванні, проведенні, прийнятті результатів, передбачивши дані положенні в Законі України «Про Рахункову палату України» [11] та Бюджетному кодексі [1] (в частині розкриття повноважень Рахункової палати України з контролю за дотриманням бюджетного законодавства).

Разом з тим, кількість контрольних заходів в сфері місцевих бюджетів (державних фінансових аудитів та ревізій), яка представлена на рис. 2, є недостатньою.

Рис. 2. Контрольні заходи Державної аудиторської служби (Державної контрольно-ревізійної служби до 2011 року, Державної фінансової інспекції – 2011-2015 рр.)

[узагальнено автором з використанням даних аналітичних та статистичних звітів за результатами діяльності Державної аудиторської служби України (Державної контрольно-ревізійної служби до 2011 р., Державної фінансової інспекції – 2011-2015 рр.), розміщених на офіційному сайті <http://www.dkrs.gov.ua> [8]]

Наведені дані свідчать про дуже низьку кількість місцевих бюджетів, у яких проводився державний фінансовий аудит виконання місцевих бюджетів. Якщо у 2008 р. (перший рік після запровадження відповідного Порядку [17]) було перевірено 109 місцевих бюджетів, то у 2016 р. – лише 17, а у 2017 р. – лише 38, тобто менше 1 % від загальної кількості місцевих бюджетів України. У 2017 р. порівняно з 2007 р. суттєво зменшилася кількість проведених ревізій виконання місцевих бюджетів – зі 132 до 17, та державних фінансових аудитів виконання бюджетних програм – зі 161 до 60. У Звіті про результати роботи Державної аудиторської служби України, її міжрегіональних територіальних органів та управлінь в областях за 2017 р. [8] зазначено «наявність низки проблем та недоліків при управлінні державними ресурсами, встановлено численні випадки незаконного та неефективного вит-

рачання бюджетних коштів, а також існування суттєвих резервів для наповнення доходної бази місцевих бюджетів». Отже, активізація контрольно-аналітичних заходів є необхідною, в першу чергу, для підвищення обґрунтованості та ефективності формування та використання державних та місцевих фінансів.

Фактично у бюджетному законодавстві відсутні положення щодо контролю місцевих бюджетів, не визначено, хто і в якій спосіб відповідає за контроль за надходженням та використанням коштів до місцевих бюджетів, що негативно характеризує в цілому систему державного фінансового контролю і суперечить принципам незалежності та об'єктивності контролю державних фінансів, що закладені в базових документах INTOSAI, рівноправним членом якої є Рахункова палата України з 1998 р..

У ст. 18 Лімської декларації (Декларації керівних

принципів контролю) зазначено, що всі операції, пов'язані з публічними фінансами (в оригіналі – «public financial operations»), незалежно від того, чи відображені вони у національному бюджеті (в оригіналі – «national budget»), повинні бути об'єктом контролю вищого органу контролю державних фінансів [26]. Особливо підкреслено, що виключення елементів (частин) фінансового менеджменту з національного бюджету не повинно результатуватися у їх виключенні зі сфери аудиту, який виконується Вищим органом фінансового контролю. На ці невідповідності міжнародним стандартам звертають увагу фахівці та науковці [7, с. 108; 20, с. 11; 24]. Але слід звернути увагу на те, що ця проблема підсилюється завдяки двом причинам:

1. В офіційному перекладі Лімської Декларації, яка розміщена на сайті Рахункової палати України [14], термін «public financial operations» перекладений як «операції, пов'язані з державними фінансами», а термін «national budget» – як Державний бюджет, що звужує сферу об'єктів контролю та повноважень Рахункової палати України як Вищого органу фінансового контролю.

2. В Законі України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» [10] Рахункова палата України фактично виведена зі сфери державного фінансового контролю, адже взагалі не згадується як Вищий орган фінансового контролю, яким вона фактично є, а основним органом визначений центральний орган виконавчої влади, уповноважений Кабінетом Міністрів України на реалізацію державної політики у сфері державного фінансового контролю, тобто Державна аудиторська служба в Україні.

Існує невідповідність між обсягом закріплених повноважень за органами державного фінансового контролю, зокрема Державної аудиторської служби, в Бюджетному кодексі України та відповідними нормативними документами.

У Порядку проведення Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами державного фінансового аудиту виконання місцевих бюджетів [17] зазначено, що державний фінансовий аудит виконання бюджетів проводиться з метою перевірки та аналізу фактичного виконання місцевого бюджету, ефективності використання комунальних коштів, майна та інших активів, достовірності фінансової звітності, функціонування системи внутрішнього контролю. У Бюджетному кодексі України у ст. 113 повноваженнями органів державного фінансового контролю передбачено здійснення контролю за цільовим та ефективним використання коштів місцевих бюджетів, достовірністю визначення потреби у бюджетних коштах при складанні планових бюджетних показників. Вважаємо доцільним узгодити ці повноваження, передбачивши охоплення державним фінансовим аудитом всіх процесів (планування, прийняття, виконання та звітування щодо місцевих бюджетів) та всіх елементів (доходів, видатків, кредитування бюджету).

Удосконалення також потребує механізм взаємовідносин між органами контролю в сфері бюджету. Відповідно до Порядку проведення Державною ауди-

торською службою, її міжрегіональними територіальними органами державного фінансового аудиту виконання місцевих бюджетів [17], передбачено, що керівник Державної аудиторської служби щомісяця має інформувати (отже, мова взагалі не йде про обов'язкове подання аудиторського звіту, а лише про обов'язок інформування) Міністра Кабінету Міністрів України про результати аудиту та/або стан урахування і впровадження пропозицій та рекомендацій об'єктом аудиту та приймати рішення про таке інформування Кабінету Міністрів України, інших заінтересованих органів та громадськості (п. 28). Відповідно до Порядку проведення Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами державного фінансового аудиту виконання бюджетних програм [16] – аудиторський звіт надсилається Верховній Раді України, Адміністрації Президента України, Кабінету Міністрів України, Мінфіну, відповідним органам державної влади, які причетні до виконання бюджетних програм, головному розпоряднику бюджетних коштів, а також заінтересованим науковцям, закладам освіти, підприємствам, установам та організаціям (п. 14).

Вважаємо необхідним розширити дане положення, передбачивши необхідність обов'язкового подання аудиторських звітів за результатами державного фінансового аудиту місцевих бюджетів та виконання бюджетних програм до Комітету Верховної Ради України з питань бюджету та Рахункової палати України як вищого органу державного фінансового контролю, що дозволить посилити дієвість взаємовідносин органів державного фінансового контролю та цілісність процесу опрацювання результатів контролю та прийняття відповідних рекомендацій.

Згідно результатів міжнародних оцінок відкритості бюджету, а саме: Звітів щодо Індексу відкритості бюджетів (Open Budget Index) за 2015 р. та 2017 р., підготовлених Міжнародним бюджетним партнерством (International Budget Partnership) [27-28], Україні запропоновано до впровадження наступні заходи в сфері покращення нагляду (контролю, аудиту), а саме: розглянути питання створення незалежної фінансової установи (наприклад, Парламентського бюджетного офісу чи Бюджетної ради при Бюджетному комітеті парламенту) для вдосконалення та посилення нагляду за бюджетом. Враховуючи дані рекомендації вважаємо за необхідне розширення напрямів співпраці Рахункової палати України з Підкомітетом з питань державного фінансового контролю та діяльності Рахункової палати України у частині опрацювання результатів аудитів та призначення зовнішніх аудиторів для підтримки транспарентності її діяльності.

ВИСНОВКИ

Результати дослідження свідчать про необхідність запровадження таких напрямів удосконалення чинної нормативно-правової бази у сфері бюджетного менеджменту та державного фінансового контролю:

1. Розширити сферу об'єктів, які підпадають під контроль (аудит) Рахунковою палатою України, сферою публічних фінансів, які включають публічні фінанси держави, публічні фінанси органів місцевого самоврядування, публічні фінанси публічних фондів

суспільного (соціального) призначення, передбачивши це у бюджетному законодавстві.

2. Викласти у новій редакції Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» [10], розкриваючи в ньому завдання та повноваження Рахункової палати України та інших контрольних органів.

3. Передбачити у бюджетному законодавстві чіткі положення щодо здійснення контролю за надходженням коштів до місцевих бюджетів та їх витрачанням, визначивши суб'єктів контролю (Рахункову палату України та Державну аудиторську службу як центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері державного фінансового контролю в цілому та контролю за дотриманням бюджетного законодавства, зокрема), їх завдання, повноваження та взаємодію між собою та іншими органами, в першу чергу з Комітетом Верховної Ради України з питань бюджету.

4. Розширити сферу повноважень Рахункової палати України та уточнити коло завдань, які виконує Державна аудиторська служба, включивши до їх переліку необхідність перевірки та оцінки всіх елементів бюджетного процесу з акцентом на оцінку законності, доцільності, ефективності та економічності.

5. Передбачити необхідність обов'язкового подання аудиторських звітів за результатами державного фінансового аудиту місцевих бюджетів та виконання бюджетних програм, проведених Державною Аудиторською службою, до Комітету Верховної Ради України з питань бюджету та Рахункової палати України як вищого органу державного фінансового контролю.

Викладені пропозиції забезпечать дотримання таких принципів контролю, як цілісність та повнота, а також приведення вітчизняної системи державного фінансового контролю відповідно до вимог документів міжнародних організацій. Подальші дослідження необхідно сконцентрувати на розробці конкретних механізмів взаємодії органів контролю у сфері бюджету, а також з громадськістю відповідно до рекомендацій міжнародних організацій.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України (із змінами та доповненнями) URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2542-14> (дата звернення: 7.02.2018).
2. Бюджетний менеджмент / Л.В. Панкевич і др. Київ: Знання 2006. 293 с.
3. Бюджетний менеджмент / за ред. В.Г. Дем'янишина, Г.Б. Погрішук. Тернопіль: Крок, 2015. 522 с.
4. Бюджетний менеджмент / за заг. ред. В. Федосова. Київ: КНЕУ, 2004. 864 с.
5. Гупаловська М.Б. Бюджетний контроль в умовах ринкової економіки України: дис. ... кандидата екон. наук 08.00.08. Тернопіль, 2012. 241 с.
6. Данчевська І.Р. Державний фінансовий контроль на місцевому рівні в умовах фінансової децентралізації в Україні. Економіка і суспільство. 2017. №11. С. 503-507.
7. Данчевська І.Р. Перспективи розвитку державного фінансового аудиту виконання місцевих

бюджетів. Інтелект. 2017. №4. С. 107-110.

8. Державна аудиторська служба України: офіційний сайт URL: <http://www.dkrs.gov.ua> (дата звернення: 7.02.2018).

9. Дяченко М. Державний фінансовий контроль в контексті посилення дієвості бюджетної політики стимулювання регіонального розвитку. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. 2014. №1 (154). С. 99-104.

10. Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» від 26 січня 1993 року №2939-XII» (в редакції Закону України № 5463-VI від 16 жовтня 2012 р. зі змінами та доповненнями) URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2939-12> (дата звернення: 7.02.2018).

11. Закон України «Про Рахункову палату України» від 2 липня 2015 року №576-VIII (зі змінами та доповненнями) URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/576-19> (дата звернення: 7.02.2018).

12. Коломийчук Н.М. Державний внутрішній фінансовий контроль в бюджетному процесі : дис. ... кандидата екон. наук 08.00.08. Тернопіль, 2012. 219 с.

13. Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами та доповненнями) URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 7.02.2018).

14. Лімська декларація керівних принципів контролю URL: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/140217>. (дата звернення: 7.02.2018).

15. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України» від 3 лютого 2016 року №43 (з змінами та доповненнями) URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/43-2016-п> (дата звернення: 7.02.2018).

16. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами державного фінансового аудиту виконання бюджетних програм» від 10 серпня 2004 року № 1017 URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1017-2004-п> (дата звернення: 7.02.2018).

17. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами державного фінансового аудиту місцевих бюджетів» від 12 травня 2007 р. № 698 (зі змінами та доповненнями) URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/698-2007-п> (дата звернення: 7.02.2018).

18. Слободяник Ю.Б. Державний аудит в Україні: теорія, методологія, організація: дис. ... доктора екон. наук 08.00.09. Одеса, 2014. 585 с.

19. Слободяник Ю.Б. Ефективність системи контролю державних фінансів. Система обліку в умовах глобалізації: закономірності та протиріччя / Матеріали науково-практичної конференції, 11 червня 2010 р. Тернопіль, 2010. С.193–197.

20. Собкова Н.Д. Державний фінансовий контроль місцевих бюджетів в умовах трансформації бюджетних відносин : автореф. дис. на здобуття наук.

ступеня канд. екон. наук 08.00.08. Львів, 2013. 23 с.

21. Статистичний збірник «Бюджет України - 2010 рік». Київ, 2011. 291 с.

22. Статистичний збірник «Бюджет України 2013». Київ, 2014. 244 с.

23. Статистичний збірник «Бюджет України 2016». Київ, 2017. 316 с.

24. Стефанюк І.Б. Об'єктивні засади проведення зовнішнього аудиту місцевих бюджетів. *Фінанси України*. 2012. № 6. С.88-96.

25. Хомутенко В.П., Луценко І.С., Хомутенко А.В. Державний аудит публічних фінансів: навч.

посіб. Одеса: «Кримполіграфпапір», 2016. 412 с.

26. Lima Declaration of Guideliness on Audit Precepts URL: <http://www.intosai.org/blueline/upload/limadeclaration.pdf> (дата звернення: 7.02.2018).

27. Open Budgets. Transform Lives. The Open Budget Survey 2017. URL: <https://www.internationalbudget.org/open-budget-survey/downloads/> (дата звернення: 7.02.2018).

28. Open Budgets. Transform Lives. The Open Budget Survey 2015. URL: <https://www.internationalbudget.org/open-budget-survey/downloads/> (дата звернення: 7.02.2018).

Аудиторська фірма «Аналітик» пропонує аутсорсинг бухгалтерських послуг!

Аутсорсинг бухгалтерського обліку – це передача ведення бухгалтерського обліку сторонній фірмі.

Які ж переваги аутсорсингу бухгалтерських послуг?**1. Значна (!) економія коштів на ведення бухобліку:**

- економія за бухгалтерські послуги, за які **Ви нам платитимете принаймні на 1000 гривень менше, ніж штатному бухгалтеру;**
- економія на програмне забезпечення (1С, Медок, Ліга Закон тощо);
- економія на утримання офісу, комп'ютерної техніки.

2. Відтепер податкові та інші інспекції – це наші проблеми!

Ми беремо на себе повну матеріальну відповідальність за якість наданих бухгалтерських послуг, включаючи можливі санкції.

3. З нами Ви можете забути про головний біль з постійними пошуками бухгалтера, який у будь-який час може піти від Вас на іншу роботу.**4. Ми не йдемо у відпустку та не беремо лікарняний. Наша фірма справді гарантує безперервне та якісне ведення бухгалтерського обліку.**

І нарешті – з нами Ви не тільки отримаєте якісні бухгалтерські послуги. За додатковою домовленістю ми забезпечимо Вас необхідними податковими, юридичними консультаціями, аудиторськими послугами різного характеру.

Все що Вам потрібно – це:

- періодично передавати нам первинну бухгалтерську документацію;
- щомісячно отримувати від нас інформацію про податки та інші обов'язкові платежі;
- укласти із нами договір.

Зробіть вибір, вигідний для Вас!

(044)278-05-88

(097)178-90-89

(066)178-20-42

www.af-analitik.com.ua